

Izraeljica.

Spet tute so rodile,
Perjätli! vince nam sladko,
Tui nam žižolja žile,
Serce' razjasni in oko,
Tui vtopi
Vse skerbi,
V potertih persih up budi.

Komu na pred veselo
Izraeljico, bratje! čmò zapet'z.
Bóg naš nam dexelo,
Bóg živi vs slovenski svet,
Brate vse,
Kiar nas je
Sinov slovčce matere!

Edinost, reča, sprava
Ti nam naj naj se vèrnejo!
Otrok, kar ima slava,
Vsi naj si v toke sèžejo!

NARODNA IN
UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

- 3 **Knjižnično gradivo in SARS-CoV-2**
- 9 **Uvrščanje darov v knjižnično zbirko**
- 14 **Kolumna: Dandanašnji aktualne knjige, povezane z izbruhi bolezni**
- 16 **Epidemija ne popušča, knjižnice tudi ne**
- 18 **2020 – leto selitve šolske knjižnice v spletne učilnice**
- 22 **Knjižnica Ivana Potrča Ptuj na družbenih omrežjih**
- 26 **Spletne konferenca Domfest 2020**
- 35 **Intervju: Marjeta Šušterčič**
- 38 **6. festival domoznanstva Domfest 2020**
- 42 **Knjižnica in lokalna skupnost z roko v roki ali kako je nastal Glazerjev posvet**
- 45 **Zgodbe našega kraja: domoznanski natečaj za starejše**
- 48 **Povezovanje ljudi različnih generacij: poletni festival hrastniške knjižnice**
- 50 **Gramofonske plošče Dragocena neknjižna zbirka**
- 53 **Smernice za varovanje in zaščito gramofonskih plošč**
- 56 **Gramofonske plošče za poslušanje ali hrambo?**
- 58 **Gramofonske plošče ter drugo starejše gradivo v Glasbeni in filmski zbirki Univerzitetne knjižnice Maribor**
- 60 **Finančno izobraževanje v splošnih knjižnicah – FINLIT**
- 62 **Knjiga mene ...**
- 63 **Zdravljica – znak evropske dediščine**

»Beseda naj bo oblečena kot boginja in naj se dviga kot ptica.«

(tibetanski pregovor)

Spoštovane knjižničarke, spoštovani knjižničarji!

Z zadnjo številko v letošnjem, v mnogih pogledih nenavadnem in v spremembo usmerjenem letu 2020 končujemo jubilejno, 30. leto izhajanja Knjižničarskih novic. Ponosni smo, da smo v vseh teh letih prispevali k razvoju stroke, in hvaležni, ker ste svoje zgodbe, uspehe in znanje delili z nami. »Besede so skrivnostne mimoidoče duše,« je nekoč zapisal Victor Hugo. Aldous Huxley pa dejal: »Spominjajo na rentgenske žarke: če jih pravilno uporabimo, se povsod prebijejo.« Besede nas bogatijo, zapisane pa ohranjajo spomin v odtisu časa. Ob jubileju tako vsaka vaša natisnjena beseda še bolj žari in osvetljuje pot naprej.

V upanju in zaupanju, da se besede še naprej tkejo v nove zgodbe, vas vabim k branju tokratne številke!

Mojca Trtnik
odgovorna urednica

ISSN 0353-9237

Izdala in založila: **Narodna in univerzitetna knjižnica**, Turjaška 1, 1000 Ljubljana; za knjižnico: **Viljem Leban**; odgovorna urednica: **Mojca Trtnik** (e-pošta: mojca.trtnik@nuk.uni-lj.si); uredniški odbor: **Branka Kerec Prekoršek, Ines Grlj, Bojana Medle, David Ožura, Veronika Potočnik, Sabina Šolar, Magdalena Svetina Terčon, Damjana Vovk**; produkcija: **Helena Ana Drewry**; lektorirala: **Urša Fujs**; oblikoval in tehnično uredil: **Matej Zorec**; tisk: **COLLEGIUM GRAPHICUM, d. o. o.**, Ljubljana; ilustracija na naslovnici: **Matej Zorec**: Žive naj vsi narodi (vir: NUK); naklada: 260 izvodov

Navodila za pripravo prispevkov so dostopna na spletnem portalu Knjižničarskih novic. <http://old.nuk.uni-lj.si/knjiznicarskenovice/v2/ObvestiloAvtorjem.aspx>

Za nenamerne tiskarske napake se vam že vnaprej iskreno opravičujemo.

Naročila in odpoved tiskane in elektronske oblike Knjižničarskih novic knjiznicarske.novice@nuk.uni-lj.si oz. tel. št. 01/2001-148

Naročnina za tekoče leto: 50,00 EUR za tiskano obliko in 1 brezplačen dostop do elektronske oblike, 30,00 EUR za dostop do elektronske oblike.

Knjižnično gradivo in SARS-CoV-2

Od izbruha pandemije bolezni COVID-19, ki jo povzroča virus SARS-CoV-2, imamo zaposleni v institucijah, kjer pridobivamo, hranimo ter dajemo v uporabo knjižno in neknjižno gradivo, pomisleke glede njegove varne uporabe. Večji del leta knjižnice poleg »tradicionalnih« izzivov zaposluje iskanje rešitev, kako prilagoditi izvajanje storitev spreminjajočim se odlokom vlade RS in priporočilom Nacionalnega inštituta za javno zdravje (NIJZ), zahtevam ustanoviteljev oziroma financerjev, hkrati pa želimo uporabnikom omogočiti čim bolj nemoten ter varen dostop do informacij in gradiva.

dr. Jasna Malešič

jasna.malesic@nuk.uni-lj.si

Damjana Vovk

damjana.vovk@nuk.uni-lj.si

Narodna in univerzitetna knjižnica

Novi izzivi

Marca 2020, ko se je epidemija začela tudi v Sloveniji, je bilo le malo znane o virusu SARS-CoV-2 in kako se virus prenaša, zato so se tudi navodila o varovanju nas samih pred virusom pogosto spreminjala. Sprva so nam svetovali temeljito brisanje in dezinficiranje vse embalaže po nakupih iz živilskih trgovin, kratek čas tudi nošenje rokavic, kar se je do danes spremenilo. Na začetku epidemije neobvezne maske pa so v trenutku nastajanja tega prispevka naše stalne spremljevalke, od odhoda od doma do vrnitve v bivalne prostore.

Predvsem v knjižnicah, ki izposodijo veliko knjižničnega gradiva, je izmed vseh vprašanj, ki še vedno ostajajo odprta, najbolj pereče: »Kako zagotoviti dostopnost gradiva ter ob tem poskrbeti za varnost uporabnikov in zaposlenih, hkrati pa gradiva ne poškodovati?« Kako iz monografij, revij, časopisov, DVD-jev, igrač, prilog k učbenikom ipd. odstraniti virus med romanjem iz rok enega v naročje drugega uporabnika? Listanje gradiva z oslinjenimi prsti, ki je bilo vzrok številnih smrti v romanu *Ime rože*, je nenadoma postalo nevarno tudi za naše uporabnike.

Čeprav smo od pomladi 2020 nekoliko bolj seznanjeni z načini prenosa virusa, z njegovo obstojnostjo na različnih materialih, različnimi možnostmi razkuževanja, se prakse knjižnic pri ravnanju z vrnjenim knjižničnim gradivom od države do države, pa tudi znotraj

posameznih držav, razlikujejo. V tem prispevku bomo podali kratek pregled teh praks in praktične nasvete, kako poskrbeti za varno uporabo knjižničnega gradiva. Obsežnejši pregledni znanstveni članek bo objavljen v reviji *Knjižnica*, pregled dosedanjih in prihajajočih praks pa bo marca prihodnje leto predstavljen na mednarodni konferenci *Solidarity in culture: heritage protection under conditions of crisis*, ki jo bo organizirala Narodna in univerzitetna knjižnica v Zagrebu.

Pri nastajanju tega prispevka smo opravili obsežen pregled relevantne literature o obstojnosti virusa na različnih materialih, ki jih najdemo v knjižnicah, pregledali priporočila pristojnih institucij pri nas in po svetu ter pregledali naše in svetovne prakse ravnanja z gradivom. Na tej podlagi smo pripravili priporočila za ravnanje z gradivom, ki se bodo z novimi dognanji in sčasoma gotovo še spreminjala. V prispevku se osredotočamo zgolj na knjižnično gradivo in prilagajamo nekatera priporočila za ravnanje z gradivom z namenom zmanjševanja poškodb. Pri varovanju zaposlenih in uporabnikov v knjižnicah je treba dosledno spoštovati navodila NIJZ.

Previdnost ni nikoli odveč, a je treba tudi preventivne ukrepe upoštevati in izvajati premišljeno.

*Drage bralke in bralci,
naj bo pribajajoče leto zelo
radovedno, sproščeno in
družabno, predvsem pa zdravo
ter iskrično, igrivo in malce
nagajivo! Naredite si svoje
leto 2021 pravo posebno!*

Branka Kerec Prekoršek

Obstojnost virusa SARS-CoV-2 na površinah

Uradno stališče Svetovne zdravstvene organizacije (WHO, 2020) je, da se virus SARS-CoV-2 med ljudmi širi predvsem s kapljicami, ki nastanejo, ko okuženi govori, kašlja, kiha, poje ali globoko diha. Možen je tudi prenos virusa z dotikanjem kontaminiranih površin, ki mu sledi prijemanje nosu, ust ali oči. Če okužen človek kašlja ali kiha v predmet, se le-ta kontaminira, zato lahko rokovanje s predmetom vodi do prenosa virusa. Kljub temu je to za predmete, ki niso pogosto v uporabi in ob vedenju, da virus na površinah ni dolgo obstojen, zelo malo verjetno. Tveganje je večje pri gradivu, s katerim v kratkem času in drug za drugim rokuje več uporabnikov (CCI, 2020).

Prva raziskava o obstojnosti virusa na površinah je bila objavljena že marca letos, sledile so druge študije. Že zgodaj so raziskovalci ugotovili, da je obstojnost virusa odvisna tako od lastnosti materiala kot od klimatskih pogojev, in sicer se z višanjem temperature čas obstojnosti krajša.² Poleg navedenih študij se lahko zaposleni v knjižnicah opiramo predvsem na ugotovitve raziskav, izvedenih v okviru projekta REALM (OCLC, 2020a). V okviru projekta so najprej opravili sistematični pregled literature (OCLC, 2020b), objavljene do sredine avgusta 2020, in izpostavili naslednje ugotovitve:

● Klimatski pogoji, kot so temperatura, vlaga in UV-svetloba, vplivajo na obstojnost in s tem prenos virusa SARS-CoV-2.

Predmet	Material	Pogoji*	Čas kužnosti virusa (v dnevih)
PRVI PREIZKUS (čas trajanja preizkusa 3 dni)			
trdo vezana knjiga	platnena prevleka	hranjeno ločeno, ležeče	do 1
mehko vezana knjiga	papir		do 3
knjižni blok v zaprti knjigi	papir		
knjiga s plastičnim ovitkom	poliester		do 1
DVD-ovoj	polipropilen		
DRUGI PREIZKUS (čas trajanja preizkusa 4 dni)			
arhivska mapa	lepenka	postavljeno na polico (v kupu)	do 2
knjiga	sijoč papir		do 4
kartonka za otroke	karton		
neskončni (brajev) papir	papir		4
revije	revijalni papir		
TRETI PREIZKUS (čas trajanja preizkusa 5 dni)			
DVD-ovoj	polikarbonat	hranjeno ločeno, na zraku	do 5
nosilna vrečka	polietilen		5
USB	acetonitril butadien stiren		
posoda za shranjevanje	trda plastika (polietilen)		
pleksi steklo	razstavne vitrine iz akrila		
ČETRTI PREIZKUS (čas trajanja preizkusa 6 dni)			
DVD/CD-ovoj	polipropilen	postavljeno na polico	6
trdo vezana knjiga	platnena prevleka		
mehko vezana knjiga	papir		
zaščitni plastični ovoj	poliester	hranjeno ločeno, na zraku	
knjižna naslonila	ekspandirana polietilenska pena		
PETI PREIZKUS (čas trajanja preizkusa 8 dni)			
usnjena prevleka	usnje (iz leta 1861)	hranjeno ločeno, na zraku	8
prevleka iz umetnega usnja	ekspandiran polivinil klorid (PVC)		
tkanina	poliolefin		ni določljivo
tkanina	bombaž		
tkanina	najlon		

■ **Preglednica 1:** Rezultati preizkusov, izvedenih v okviru projekta REALM

*Vsi eksperimenti so bili izvedeni pri standardnih sobnih pogojih (20–24 °C ter 30–50-odstotna relativna zračna vlaga).

¹Van Doremalen, N., Bushmaker, T., Morris, D. H., Holbrook, M. G., Gamble, A., Williamson, B. N., Tamin, A., Harcourt, J. L., Thornburg, N. J., Gerber, S. I., Lloyd-Smith, J. O., de Wit, E., Munster, V. J. (2020). Aerosol and surface stability of HCoV-19 (SARS-CoV-2) compared to SARS-CoV-1. *New England Journal of Medicine*, (382), 1564–1567. <https://www.nejm.org/doi/full/10.1056/nejmc2004973>

²Harbourt, D., Haddow, A., Piper, A., Bloomfield, H., Kearney, B., Gibson, K., Minogue, T. (2020). Modeling the stability of Severe Acute Respiratory Syndrome Coronavirus 2 (SARS-CoV-2) on skin, currency, and clothing. *medRxiv*. <https://doi.org/10.1101/2020.07.01.20144253>; Chin, A. W. H., Chu, J. T. S., Perera, M. R. A., Hui, K. P. Y., Yen, H.-L., Chan, M. C. W., Peiris, M., Poon, L. L. M. (2020). Stability of SARS-CoV-2 in different environmental conditions. *The Lancet Microbe*, 1(1), 10 str. [https://doi.org/10.1016/S2666-5247\(20\)30003-3](https://doi.org/10.1016/S2666-5247(20)30003-3); Liu, Y., Li, T., Deng, Y., Liu, S., Zhang, D., Li, H., Wang, X., Jia, L., Han, J., Bei, Z., Zhou, Y., Li, L., Li, J. (2020). Stability of SARS-CoV-2 on environmental surfaces and in human excreta. *Journal of Hospital Infection*. [https://www.journalofhospitalinfection.com/article/S0195-6701\(20\)30504-1/fulltext](https://www.journalofhospitalinfection.com/article/S0195-6701(20)30504-1/fulltext)

- Ventilacija (kroženje zraka) lahko močno pripomore k širjenju virusa, medtem ko slabo kroženje zraka omogoča boljšo obstojnost virusa v zaprtih prostorih.

- Le malo študij ponuja empirične rezultate o obstojnosti virusa na površinah.

V okviru projekta poteka tudi raziskovanje obstojnosti virusa na materialih, ki so prisotni v knjižničnem gradivu. Rezultate prvih petih testov povzemamo v preglednici 1 (OCLC, 2020c).

Poleg podatkov o obstojnosti virusa na različnih materialih, ki sestavljajo knjižnično gradivo, je pomemben rezultat študij ta, da **zlaganje knjig na police, v kupe ali v škatle podaljša čas obstojnosti virusa** (OCLC, 2020c).

Obstojnost virusa je odvisna od **lastnosti materiala** ter prisotnosti drugih kontaminantov. Na gladkih površinah, kot so nekatere kovine in trda plastika, virus preživi daljši čas, zato je prenos na človeka verjetnejši v primerjavi s prenosom iz porozičnih materialov, kot sta papir in tekstil (CCI, 2020). Pomembni rezultati vseh študij so, da se virus začne deaktivirati takoj, ko zapusti človeško telo. Po določenem času nevarnosti za prenos virusa na človeka ni več (CCI, 2020). Goldman (2020) komentira obstoječe študije prenosa koronavirusa s površin in trdi, da so zaključki narejeni na podlagi raziskav, ki niso realne, saj so se izvajale **z visokimi začetnimi koncentracijami virusa**. Poleg tega je bila stabilnost oziroma infektivnost virusa določena v laboratorijih v optimalnih pogojih. V praksi je zaradi dodatnih dejavnikov, kot so dnevna svetloba, nihanja v temperaturi in vlažnosti ter nižje začetne koncentracije virusa, pričakovati, da je stabilnost manjša kot v laboratorijskih študijah (NIJZ, 2020a).

Tudi na spletni strani NIJZ najdemo informacije o tem, kako dolgo časa virus SARS CoV-2 preživi na površinah in kako lahko površine ustrezno dezinficiramo (NIJZ, 2020a).

Razkužila lahko učinkovito uničijo virus in preprečijo, da bi prešel na človeka. Čiščenje površin izvedemo z vodo in običajnim čistilnim sredstvom, razkuževanje površin pa z 0,1-odstotno raztopino belilnega sredstva na osnovi natrijevega hipoklorita (npr. varekina). Za občutljive površine lahko namesto belilnega sredstva na osnovi natrijevega hipoklorita uporabimo razkužilo, ki vsebuje 70-odstotni etanol (NIJZ, 2020a). Kako lahko poskrbimo za varno uporabo knjižničnega gradiva?

Ravnanje s knjižničnim gradivom v tujini med pandemijo COVID-19

Večina evropskih knjižnic je sredi marca 2020 zaprla vrata za svoje uporabnike in izvajanje knjižnične dejavnosti se je v veliki meri preselilo na splet. Knjižnice so svojim članom za mesec ali dva podaljšale rok izposoje knjižničnega gradiva in večinoma niso omogočale njegovega vračanja (Haicéid, 2020).

Tako še konec aprila 2020 gradiva niso mogli vračati v Belgiji, Franciji, Španiji, na Irskem in Danskem. Do maja 2020 so pristojne institucije posameznih držav knjižnicam pripravile navodila za ravnanje z vrnjenim knjižničnim gradivom, ki so primarno priporočala, da se gradivo za neko časovno obdobje shrani ločeno od ostalega knjižničnega gradiva, kar je bilo poimenovano kot karantena. Trajanje karantene se je predvsem sprva zelo razlikovalo med posameznimi državami (IFLA, 2020). Poljske knjižnice so imele od 10 do 14 dni trajajočo karanteno, Portugalska devet dni, v Estoniji in na Nizozemskem je trajala 72 ur, v Nemčiji 48 ur. Večina splošnih knjižnic na Švedskem karantene ni imela, pri eni od njihovih visokošolskih knjižnic pa so imeli pet dni trajajočo karanteno (Haicéid in Hamilton, 2020).

Sčasoma se je trajanje karantene krajšalo in poenotilo. Maja 2020 je večina evropskih držav (Belgija, Hrvaška, Češka, Estonija, Grčija, Nizozemska, Poljska in Švica) vrnjeno gradivo dala v karanteno za 72 ur.

Nekatere so to prakso obdržale do jeseni 2020 (Anglija, Škotska, Wales, Francija, Nemčija, Grčija, Severna Irsko, Poljska in Portugalska), Nizozemska jo je skrajšala na 36 ur, Belgija, Češka, Danska in Irsko pa so karanteno opustile, čeprav jo še vedno prakticirajo posamezne knjižnice v omenjenih državah oziroma so jo uvedle oktobra 2020 ob poslabšanju epidemiološke slike v državi (Haicéid in Hamilton, 2020).

Ob pregledu smo ugotovili, da je bila v knjižnicah karantena veliko pogostejša praksa kot brisanje gradiva z alkoholnimi robčki. To je priporočeno za gradivo s plastičnimi ovoji, kot so npr. DVD-ji v Avstriji in drugod, ter vrnitev gradiva v obtok (IFLA, 2020). V aprilu in maju so knjižničarji pri rokovanju z vrnjenim gradivom uporabljali rokavice, med poletjem pa se je ta praksa opuščala.

Ravnanje s knjižničnim gradivom v Sloveniji med epidemijo COVID-19

Kako ravnati z vrnjenim knjižničnim gradivom, so se spraševali tudi slovenski knjižničarji. Pri tem vprašanju gre za dva vidika, prvi je evidenca knjižničnega gradiva in drugi njegovo razkuževanje.

Pri evidencah so se uveljavili naslednji pristopi:

- gradivo je bilo pri uporabniku razdoločeno naknadno, po koncu karantene,
- gradivo je ostalo izposojeno pri uporabniku kot »zadržano« do konca karantene,
- gradivo je bilo pri uporabniku razdoločeno in postavljeno v karanteno,
- gradivo je bilo razdoločeno pri uporabniku in izposojeno na »karantena konto«.

Pri prvem pristopu uporabniki gradivo ob vračilu položijo v namensko škatlo/zaboj ter po preteku karantene preverijo, ali je bilo razdoločeno. Zamudnina, ki nastane na ta način, se uporabniku ne zaračuna. Postopek se uporablja predvsem v

Najboljša in najcenejša »dezinfekcija« za knjižnično gradivo je čas. Za preprečitev kontaminacije površin ali predmetov v zbirkah je potencialno okuženo gradivo najbolje izolirati. Virus se na vseh površinah po določenem času deaktivira sam (CCI 2020).

Na gradivu, ki ga je treba trajno ohranjati, naj kemikalije (razkužila, alkohol, belila in podobno) uporabljajo zgolj konservatorji restavratorji.

Knjižnicah, ki imajo veliko izposoje. Slabost postopka je v tem, da si mora uporabnik zapomniti, katero gradivo je prinesel v knjižnico, in po določenem času preveriti, ali je bilo razdoločeno. Knjižnica za obdobje karantene tudi nima pregleda, katero gradivo je bilo že vrnjeno, kar bi bilo koristno v primeru rezervacij.

Drugi pristop je zahtevnejši, saj od knjižničarjev zahteva več dela in rokovanja z vrnjenim knjižničnim gradivom. Vsako vrnjeno enoto je treba evidentirati tako ob vračilu kot tudi po končani karanteni.

Tretji pristop ni primeren za večje knjižnice, saj je vrnjeno gradivo v katalogu označeno kot »prosto«, čeprav ni na razpolago uporabnikom. Iskanje takega gradiva v primeru, da bi po njem povpraševal naslednji uporabnik, je pri večjih količinah vrnjenega gradiva zelo zamudno.

Četrty pristop zahteva še več manipulacije z gradivom kot drugi. A je najpreglednejši, saj najlažje sledimo vrnjenemu gradivu oziroma pripravimo statistične preglede gradiva, ki je šlo skozi karanteno.

Knjižnice so se za posamezno prakso odločile na podlagi števila izposoje in razpoložljivih resursov. Prakse so se ponekod sčasoma spreminjale tudi glede na postopek dekontaminacije. Tako so v primerih, ko je bilo vrnjeno gradivo prebrisanost z alkoholnim robčkom in dano v karanteno za en dan, nekatere knjižnice uporabljale drugi, nekatere pa tretji pristop ravnanja z gradivom.

Priporočila, kako naj knjižnice ravnajo z vrnjenim gradivom, so se sčasoma spreminjala. Aprila 2020 je NIJZ svetoval knjižnicam, da vrnjene knjige dajo v karanteno za 14 dni. V priporočilih, ki so jih na spletni strani objavili 30. aprila, so na podlagi do takrat znanih dejstev o preživetju novega koronavirusa svetovali, da »knjige in druga gradiva skladiščite vsaj 7 dni, preden gredo ponovno v

obtok«, 21. maja pa so knjižnicam priporočili »da vrnjeno gradivo pustite odležati 3 dni, preden gre ponovno v obtok«.

Priporočila NIJZ se niso nanašala zgolj na ravnanje z gradivom v knjižnicah, temveč tudi doma. Uporabnikom so aprila svetovali, da izposojeno gradivo po prihodu domov odložijo na nedostopen predel za časovno obdobje, za katerega je znano, da virus preživi na materialu, iz katerega je gradivo. Maja so obdobje »čakanja« skrajšali na en dan oziroma priporočili, da se gradivo, zaščiteno s plastičnimi ovojnici, prebriše z alkoholnim razkužilom.

NIJZ je 3. junija objavil Higienske ukrepe za preprečevanje širjenja okužbe s SARS-CoV-2 v knjižnicah, čitalnicah in arhivih. Podano je bilo priporočilo, da se gradivo pred ponovno uporabo prebriše z alkoholnim robčkom oziroma razkužilom in se pusti odležati en dan v zato namenjenem prostoru. Pri gradivu, ki ga ni mogoče obrisati, so priporočili tridnevno karanteno. Naknadno sprejeta priporočila NIJZ (4. in 15. novembra 2020) se v tej točki niso spremenila (NIJZ, 2020b).

NUK za dezinfekcijo gradiva od junija 2020 uporablja sterilizatorje z UVC-svetlobo. Sterilizator naj bi z razpihovanjem strani v knjižnem bloku omogočil delovanje svetlobe po celotni knjigi. Poleg knjig se naprava uporablja za sterilizacijo drugega gradiva (npr. časnike, CD-je in DVD-je ter njihove ovitke, USB-ključke) ter knjižničnega inventarja (npr. tipkovnice, slušalke, ključke garderobnih omaric). Uporabniki lahko v njem sterilizirajo tudi svoje mobilne naprave. Komore za razkuževanje NUK ne uporablja za dragoceno, izjemno, redko gradivo in gradivo, ki ima status kulturnega spomenika. Tip sterilizatorja UVC, ki ga ima NUK, lahko naenkrat sterilizira šest enot knjižničnega gradiva oziroma 240 enot v eni uri (postopek sterilizacije poteka 60 sekund, postopek nameščanja in odstranjevanja gradiva pa 30 sekund).

PRIPOROČILA ZA RAVNANJE Z GRADIVOM

S knjižničnim gradivom, ki ga vračajo uporabniki, ravnamo tako, kot da je okuženo. Priporočamo, da v skladu s priporočili NIJZ (2020b) knjižnice ravnavajo tako:

- Vrnjeno gradivo pregledamo. Ločimo gradivo, ki vsebuje plastificirane materiale, od ostalega gradiva (papir, karton, platno ipd.).
- Na gradivu iz kartona, papirja, platna ali drugih (poroznih materialov) ne uporabljamo razkužil.
- Suho gradivo iz papirja, platna, lepenke, ki se pogosto uporablja (se vrača in izposoja na manj kot tri dni), damo v škatlo iz lepenke, ki jo, ko je napolnjena ali ob koncu delovnega dne, označimo z datumom prevzema gradiva.
- Škatlo zapremo s pokrovom ali zalepimo in postavimo v dobro prezračevan prostor, ločen od uporabnikov in zaposlenih. Prostor naj bo primeren za hranjenje gradiva z vlažnostjo, nižjo od 55 odstotkov, da se izognemo pojavu plesni. Če je mogoče, škatle odložimo na čiste kovinske police, ki so odmaknjene od tal in zidov. Gradivo skladiščimo v skladu z navodili NIJZ, najmanj tri dni.
- Gradivo s plastificiranimi materiali (ovoji, platnicami) lahko razkužimo tako, da ga obrišemo s 70–80-odstotno raztopino etanola v vodi. Uporabljamo čisto mehko krpo, ki ne sme biti čezmerno navlažena. Predhodno preverimo obstojnost barv in tiska. Znano je namreč, da 70–80-odstotni etanol v eni minuti deaktivira viruse, med njimi tudi virus SARS CoV-2. Uporaba alkohola višje ali nižje koncentracije ni priporočljiva, saj je manj učinkovit. Gradivo dobro posušimo, shranimo v skladu z navodili NIJZ za en dan v škatlo iz lepenke in vrnemo na police.
- CD- in DVD-nosilce in njihovo embalažo lahko obrišemo z mehko krpo s 70–80-odstotnim etanolom in jih temeljito posušimo na zraku. Suho gradivo vrnemo na police.

V primeru, da razkuževanje plastičnih materialov ni možno, svetujemo, da se tako gradivo pusti odležati tri dni, preden gre ponovno v obtok.

Uporabe drugih razkužil, razen etanola, na knjižničnem gradivu ne svetujemo, saj vsebujejo zelo različne sestave učinkovin, katerih vpliv na gradivo ni poznan. Na knjižničnem gradivu ne uporabljamo belil (raztopine natrijevega hipoklorita oziroma varenine v vodi), saj lahko povzročajo poškodbe in nabrekanje papirja.

Ena knjižnica v Sloveniji za sterilizacijo gradiva uporablja ročni UVC-sterilizator.

Mednarodna priporočila za ravnanje z gradivom na papirju med pandemijo COVID-19

V skladu s smernicami za gradivo velja:

- Najboljša in najcenejša »dezinfekcija« za knjižnično gradivo je čas.

Za preprečitev kontaminacije površin ali predmetov v zbirkah je potencialno okuženo gradivo najbolje izolirati. Virus se na vseh površinah po določenem času deaktivira sam (CCI 2020). Večina tujih institucij svetuje ločeno skladiščenje oziroma »karanteno za knjige« za različna časovna obdobja (IFLA, 2020).

- Na gradivu, ki ga je treba trajno ohranjati, naj kemikalije (razkužila, alkohol, belila in podobno) uporabljajo

zgolj konservatorji restavratorji. Razkužila lahko poškodujejo kulturno dediščino, zato jih na knjižničnem gradivu ni priporočljivo uporabljati (CCI, 2020; NEDCC, 2020). Nekatere raztopine so lahko primerne za dezinfekcijo določenih materialov, kot je npr. uporaba 70-odstotnega alkohola, vendar je pred uporabo treba pridobiti mnenje konservatorjev restavratorjev (CCI, 2020). Na površine, na katerih rokujemo s knjižničnim gradivom, kontrolirano nanašamo čistila ali dezinfekcijska sredstva. Uporabljamo zgolj tista, ki jih odobrijo pristojne institucije v posamezni državi.

- Drugih postopkov sterilizacije mednarodne institucije ne priporočajo za uporabo na knjižničnem gradivu (NEDCC, 2020).

Uporaba mikrovalov ni priporočena za sterilizacijo knjig, saj nekatere knjige vsebujejo delce kovin, ki lahko med segrevanjem tlijo ali se celo vnamejo (NEDCC, 2020).

Dokazano je, da je lahko UVC-svetloba ob ustrezni uporabi učinkovit postopek sterilizacije površin (FDA, 2020), tudi v primeru SARS CoV-2 (CIE, 2000). A zagotoviti je treba neposredno izpostavljenost vsake strani v knjigi UVC-svetlobi (Ewen, 2020). Poleg tega morajo biti površine izpostavljene določeni intenziteti svetlobe (ki je odvisna od intenzitete vira UVC-svetlobe, razdalje vira svetlobe od predmeta in časa), da inaktivira patogene. UV-svetloba lahko zaradi svoje visoke energije poškoduje knjižnični material (bledenje, razbarvanje, razgradnja in pospešeno staranje materialov), zato ni priporočljiva za uporabo na krhkem, redkem in dragocenem gradivu oziroma gradivu, ki je kulturni spomenik (NEDCC, 2020). Veliko UVC-naprav, izdelanih za potrošnike, nima ustreznih certifikatov oziroma nimajo ovrednotene učinkovitosti naprave (NCASI, 2020), zato moramo biti pri nakupu naprav zelo previdni. Posebna previdnost je potrebna pri uporabi ročnih UVC-svetlobnih

virov (npr. prenosni UVC-sterilizator), saj se lahko ob uporabi poškodujejo tako objekti kot ljudje ob tveganju nepopolne inaktivacije virusa. Neposredno izpostavljanje kože in oči lahko povzroča hude poškodbe, kot so opekline. Dolgotrajno izpostavljanje lahko vodi tudi do staranja kože in pojava raka (Kahn, 2020). Nekateri UVC-svetlobni viri vsebujejo živo srebro, ki je strupeno že v zelo majhnih odmerkih, zato je potrebna velika previdnost, če se žarnica zlomi ali pri njenem odstranjevanju (FDA, 2020).

Kljub temu, da naj bi višje temperature (nad 30 °C) in nižja vlaga (pod 40 %) pospešile uničenje virusa, dolgotrajnega hranjenja knjižničnega gradiva pri navedenih pogojih ne priporočamo, saj se lahko gradivo poškoduje (npr. pospeši sušenje lepil in podobno). Predvsem ne svetujemo uporabe grelnih teles s kroženjem zraka (npr. kaloriferjev) v skladiščih, saj to lahko predstavlja nevarnost vžiga gradiva.

Na redkem, dragocenem gradivu, ki ima status kulturne dediščine oziroma kulturnega spomenika, ne uporabljamo nobenih postopkov razkuževanja. Praviloma se tovrstno gradivo uporablja zgolj v prostorih knjižnice. Za varno uporabo naj ga uporabniki listajo s čistimi rokavicami za enkratno uporabo (lateks, nitrilne ipd.), ki se tesno prilegajo rokam. Rokavice naj po uporabi zavržejo v skladu z navodili NIJZ. Pri rokovanju moramo paziti, da uporabniki ali zaposleni razkužila ne prenesemo na dokumente (npr. razkužilo na rokah ali na površinah), saj lahko poškoduje gradivo (Library of Congress, 2020). Gradivo takoj po uporabi vrnemo v zato namenjene skladiščne prostore, kjer naj bo shranjeno vsaj tri dni, preden ga damo na razpolago drugemu uporabniku.

Za konec

V strahu prenosa virusa s knjižničnega gradiva zaposleni v knjižnicah uporabljajo različne postopke za dezinfekcijo gradiva. Nekateri so žal kljub dobrim namenom gradivu s preti-

rano uporabo dezinfekcijskih ali drugih sredstev za sterilizacijo povzročili več škode kot koristi. Konservatorji restavradorji za knjižnično gradivo knjižničarjem vselej svetujejo: »Ne povzročajmo škode na gradivu!« K

temu bi lahko dodali še: »Ne nalagajmo si preveč dela, če to ni nujno potrebno, smiselno in upravičeno.« Previdnost ni nikoli odveč, a je treba tudi preventivne ukrepe upoštevati in izvajati premišljeno.●

Literatura:

- CCI. (24. 7. 2020). *Caring for Heritage Collections During the COVID-19 Pandemic (2020)*. Canadian Conservation Institute. <https://www.canada.ca/en/conservation-institute/services/conservation-preservation-publications/canadian-conservation-institute-notes/caring-heritage-collections-covid19.html#b4>
- CIE International Commission on Illumination. (2020). *CIE Position Statement on Ultraviolet (UV) Radiation to Manage the Risk of COVID-19 Transmission*. CIE. <http://cie.co.at/publications/cie-position-statement-use-ultraviolet-uv-radiation-manage-risk-covid-19-transmission>
- Ewen, L. (29. 4. 2020). How to Sanitize Collections in a Pandemic: Conservators weigh in on the mysteries of materials handling during COVID-19. *American Libraries*. <https://americanlibrariesmagazine.org/blogs/the-scoop/how-to-sanitize-collections-covid-19/>
- FDA. (19. 8. 2020). *UV Lights and Lamps: Ultraviolet-C Radiation, Disinfection, and Coronavirus*. FDA. <https://www.fda.gov/medical-devices/coronavirus-covid-19-and-medical-devices/uv-lights-and-lamps-ultraviolet-c-radiation-disinfection-and-coronavirus>
- Goldman, E. (2020). Exaggerated risk of transmission of COVID-19 by fomites. *Lancet*, 20, 892–893. [https://www.thelancet.com/pdfs/journals/laninf/PIIS1473-3099\(20\)30561-2.pdf](https://www.thelancet.com/pdfs/journals/laninf/PIIS1473-3099(20)30561-2.pdf)
- Haicéid, M. (6. 11. 2020). *Public Libraries in Europe and COVID-19: Findings from NAPLE Members, April-July 2020*. NAPLE. <https://naple.eu/mdocs-posts/public-libraries-and-covid-19-tour-of-europe/>
- Haicéid, M. in Hamilton, S. (2020). Public Libraries and COVID-19: tour of Europe. *An Leabharlann*, 29(2), 5–10. <https://naple.eu/public-libraries-and-covid-19-tour-of-europe/>
- IFLA. (13. 10. 2020). *COVID-19 and the Global Library Field*. IFLA. <https://www.ifla.org/covid-19-and-libraries#handling>
- Kahn, K. (2020). *Is UVC safe?*. Kларан University. <https://www.klaran.com/is-uv-safe>
- Library of Congress. (2020). *The impact of hand sanitizers on collection materials*. Library of Congress. <https://www.loc.gov/preservation/scientists/projects/sanitize.html>
- NCASI. (29. 5. 2020). *Coronavirus Information Relevant to the Forest Products Industry*. NCASI. <https://www.ncasi.org/homepage/response-to-coronavirus/coronavirus-information-relevant-to-the-forest-products-industry/>
- NEDCC. (19. 11. 2020). *Updated emergency management. 3.5. Disinfecting Books and other collections*. NEDCC. <https://www.nedcc.org/free-resources/preservation-leaflets/3-emergency-management/3.5-disinfecting-books>
- NIJZ. (12. 11. 2020a). *Koronavirus – pogosta vprašanja in odgovori*. NIJZ. <https://www.nijz.si/sl/koronavirus-pogosta-vprasanja-in-odgovori#kako-dolgo-virus-sars-cov-2-prezivi-na-povrsinah%3F>
- NIJZ. (15. 11. 2020b). *Higienski ukrepi za preprečevanje širjenja okužbe s SARS-CoV-2 v knjižnicah in arhivih*. NIJZ. <https://www.nijz.si/sites/www.nijz.si/files/uploaded/knjiznice.pdf>
- OCLC. (2020a). *REALM project. Reopening Archives, Libraries and Museums*. OCLC. <https://www.oclc.org/realm/home.html>
- OCLC. (2020b). *REALM project. Reopening Archives, Libraries and Museums, Phase 2 - Systematic literature review*. OCLC. <https://www.oclc.org/realm/research/phase-2-systematic-literature-review.html>
- OCLC. (19. 11. 2020c). *REALM project. Reopening Archives, Libraries and Museums. Research*. OCLC. <https://www.oclc.org/realm/research.html>
- WHO. (9. 7. 2020). *Coronavirus disease (COVID-19): how is it transmitted?*. WHO. <https://www.who.int/news-room/q-a-detail/q-a-how-is-covid-19-transmitted>

Uvrščanje darov v knjižnično zbirko

Splošne knjižnice gradivo za izgradnjo svoje knjižnične zbirke pridobivajo na več načinov. Med njimi so tudi darovi. Darovi so za knjižnico pomembna pot pridobivanja knjižničnega gradiva zlasti v primeru, ko ga ni več mogoče pridobiti na običajne načine, kot so nakup, obvezni izvod in zamenjava. Raznovrstno gradivo v zapuščinah in drugih darovih predstavlja eno od možnosti obogatitve knjižnične zbirke in zlasti zapolnjevanja vsebinskih vrzeli v knjižnični zbirki. Ali bo knjižnica darovano gradivo vključila v svoj fond, odločajo sprejeti kriteriji, po katerih knjižnica tudi sicer vključuje knjižnično gradivo v knjižnično zbirko. Ti so odvisni od poslanstva, vizije in ciljev vsake posamezne splošne knjižnice. Pri tem so knjižnice dolžne upoštevati zakonske podlage in strokovna priporočila. Prevzem, urejanje in hramba knjižničnih darov ne odstopajo veliko od običajnega postopka obdelave ostalega gradiva. Čeprav darovanega gradiva knjižnici ni treba plačati, pomeni vsak dar za knjižnico tudi strošek, zato knjižnice darove sprejemajo selektivno. Podarjeno gradivo posameznikov in institucij, ki je za zbirko neuporabno, brezplačno ponudijo drugim zainteresiranim ustanovam, posameznikom ali jih po simbolični ceni prodajo prek lastne antikvarne prodaje.

Kako z darovi

Bibliotekarski terminološki slovar (2009) dar opredeljuje kot knjižnično gradivo, ki ga knjižnici daruje fizična ali pravna oseba (sinonim je donacija). Zapuščina pa je opredeljena kot knjižnično gradivo, ki ga posameznik navadno z oporoko zapusti knjižnici ali to storijo njegovi dediči (sinonim je volilo, ostalina, legat).

Pri prebiranju strokovne literature smo ugotovili, da za slovenske splošne knjižnice še ni izdelan priročnik, ki bi jih usmerjal, kako naj ravnajo z darovi. Zakon o knjižničarstvu (ZKnj-1) v 14. členu izrecno navaja, da knjižnice prevzemajo donacije knjižničnega gradiva, ki je pomembno po merilih knjižnične stroke. Smernice Mednarodne zveze bibliotekarskih društev in ustanov za sprejemanje darov (IFLA, 2008), ki so podane za vse vrste knjižnic in ne glede na fizično obliko darovanega gradiva, so bistveno obsežnejše in podrobneje obravnavajo problematiko sprejemanja darov. Razdeljene so

na sedem poglavij. Vsako se osredotoča na ključno temo v postopku pridobivanja darov. Pridobivanje gradiva z darovi je za knjižnico pomembno, vendar kljub temu, da gradiva ni treba neposredno plačati, darovi niso brezplačni. Zato smernice priporočajo, da vsaka knjižnica svoja pravila za sprejemanje darov zapiše in javno objavi. Strokovna priporočila in standardi za splošne knjižnice (2018) darove omenjajo v kontekstu knjižnične politike upravljanja knjižnične zbirke.

Večina slovenskih knjižničarskih strokovnjakov, ki so raziskovali področje nabavne politike, se strinja, da je način vključevanja darov oziroma ravnanje z njimi treba vključiti v dokument o nabavni politiki, ki naj bo tudi javno dostopen.

O tem je že leta 1940 pisal Avgust Pirjevec v priročniku Knjižnice in knjižničarsko delo.

Milena Runko

Mestna knjižnica Izola
milena.runko@gmail.com

Knjižnica naj v dokumentu o nabavni politiki pojasni tudi, kako ravna z darovi. Ti so lahko dobrodošla dopolnitev knjižnične zbirke. Če vsebinsko ali formalno ne ustrezajo njenim selekcijskim kriterijem, jih lahko zavrne.

V tem temeljnem in pionirskem delu s področja knjižničarstva se avtor (ibid., str. 128) v razpravi o razvoju tedanjih ljudskih knjižnic in o primernosti knjižnične zbirke sprašuje o smiselnosti sprejemanja prostovoljnih knjižnih darov. V poglavju o nabavi knjig pa zapiše: »Knjižničar ne sme zavriniti nobenega daru, ker bi mogel sicer ta vir prirastka popolnoma usahniti in ker bo tudi med najmanj pomembnimi darovi našel to ali ono stvar za knjižnico.« (ibid., str. 152).

V priročniku Ljudske knjižnice, ki je nastal na osnovi Pirjevčevega dela, Šlajpah (1961, str. 43) govori tudi o pomenu nabavne politike in o uvrščanju darov v knjižnično zbirko. Čeprav meni, da so darovi pomembnejši za znanstvene knjižnice, naj knjižničar med ponujenimi odbere tiste, ki pridejo v poštev za ljudsko knjižnico.

Kodrič - Dačić (2007, str. 99) poudarja, da morajo biti v nabavni politiki jasno določeni postopki pri posebnih oblikah pridobivanja gradiva, kot primer navaja ravnanje knjižnic z darovi. V članku poda osnovne kriterije, v katerih primerih in na kakšen način naj knjižnica prevzame darovano gradivo (ibid., str. 101–102).

Rampih (2010), ki je podrobneje raziskala vsebino dokumenta o nabavni politiki v splošnih knjižnicah, med »izbor knjižničnega gradiva« kot priporočenega elementa¹ uvršča tudi politiko uvrščanja darov v knjižnično zbirko. Opozarja, da je nujno opredeliti postopke in kriterije, po katerih knjižnica obravnava darovano gradivo, saj v nasprotnem primeru morebitni darovalci ne vedo, kako ravnati. Knjižnice z izrazito okrnjenimi finančnimi sredstvi za nakup knjižničnega gradiva lahko k darovanju pozovejo svoje uporabnike. »Glavno pravilo je, da knjižnica uvrsti dar v zbirko samo takrat, ko bi ga tudi kupila.« (ibid., str. 95).

Ifline smernice za prevzemanje darov je v svojem članku povzela Sešek (2009, str. 266), ki navaja: »Prvo in

drugo poglavje posredujeta osnovna navodila za zaposlene oziroma za javnost. Tretje poglavje obravnava ravnanje z darovi, ki jih prejme knjižnica brez dogovora, in četrto z darovi, za katere se knjižnica dogovori. Peto poglavje opisuje vrste informacij, ki jih potrebujemo, da ocenimo dar, in posebne pogoje, ki jih lahko določi darovalec. V šestem poglavju so opisana vprašanja virov, ki so povezani s sprejemom darov. V zadnjem poglavju pa je opisan postopek potrditve prejema na formalen in neformalen način.«

Kodrič - Dačić (2007, str. 93) nabavno politiko definira kot »skupek načelnih izhodišč in konkretnih navodil o tem, po kakšnih vsebinskih in formalnih kriterijih knjižnica dopolnjuje svoje fonde ter na kakšen način ta cilj dosega«. Da država ne more predpisati nabavne politike, ki bi bila dejansko v skladu s potrebami prebivalcev okolja določene knjižnice, poudarja Rampih (2010, str. 153). Oblikovanje lastnega dokumenta o nabavni politiki ostaja domena posamezne knjižnice, saj sama najbolje pozna lokalne potrebe in svoje zmožnosti. Ker avtorica (ibid., str. 162) v svoji raziskavi ugotavlja, da splošne knjižnice nimajo javno objavljenega dokumenta o nabavni politiki, smo pobrskali po njihovih spletnih straneh, da bi ugotovili, ali to še vedno drži. Predvsem nas je zanimalo, ali dokument vključuje obravnavanje darov.

Spletne strani slovenskih splošnih knjižnic se zelo razlikujejo, zato smo imeli pri iskanju vsebin precejšnje težave. Informacije so velikokrat zastarele. Od naključno izbranih knjižnic je uporabnikom pri večini le-teh dokument o nabavni politiki dostopen v katalogu informacij javnega značaja ali kje drugje na domači spletni strani. Nekatere v dokument vključujejo tudi ravnanje

z darovi. Opazili smo, da splošne knjižnice o pogojih za prevzemanje darov, kriterijih za izbor in postopkih sprejemanja obveščajo na različne načine². Na spletnih straneh knjižnic smo zasledili tudi zapise, s katerimi uporabnike obveščajo, da darov ne sprejemajo zaradi prostorske stiske.

Študija o postopkih pridobivanja knjižničnega gradiva v splošnih knjižnicah (2015, str. 13) navaja, da se v večini splošnih knjižnic o izboru darovanega gradiva odločajo strokovni delavci. Sledijo jim delavci, ki so za to formalno pooblašeni. Ponekod o izboru odločajo vodje enot in oddelkov ali direktor. V samo eni knjižnici imajo formalno imenovano nabavno komisijo, ki odloča tudi o izboru darovanega knjižničnega gradiva.

Delež darov v prirastu

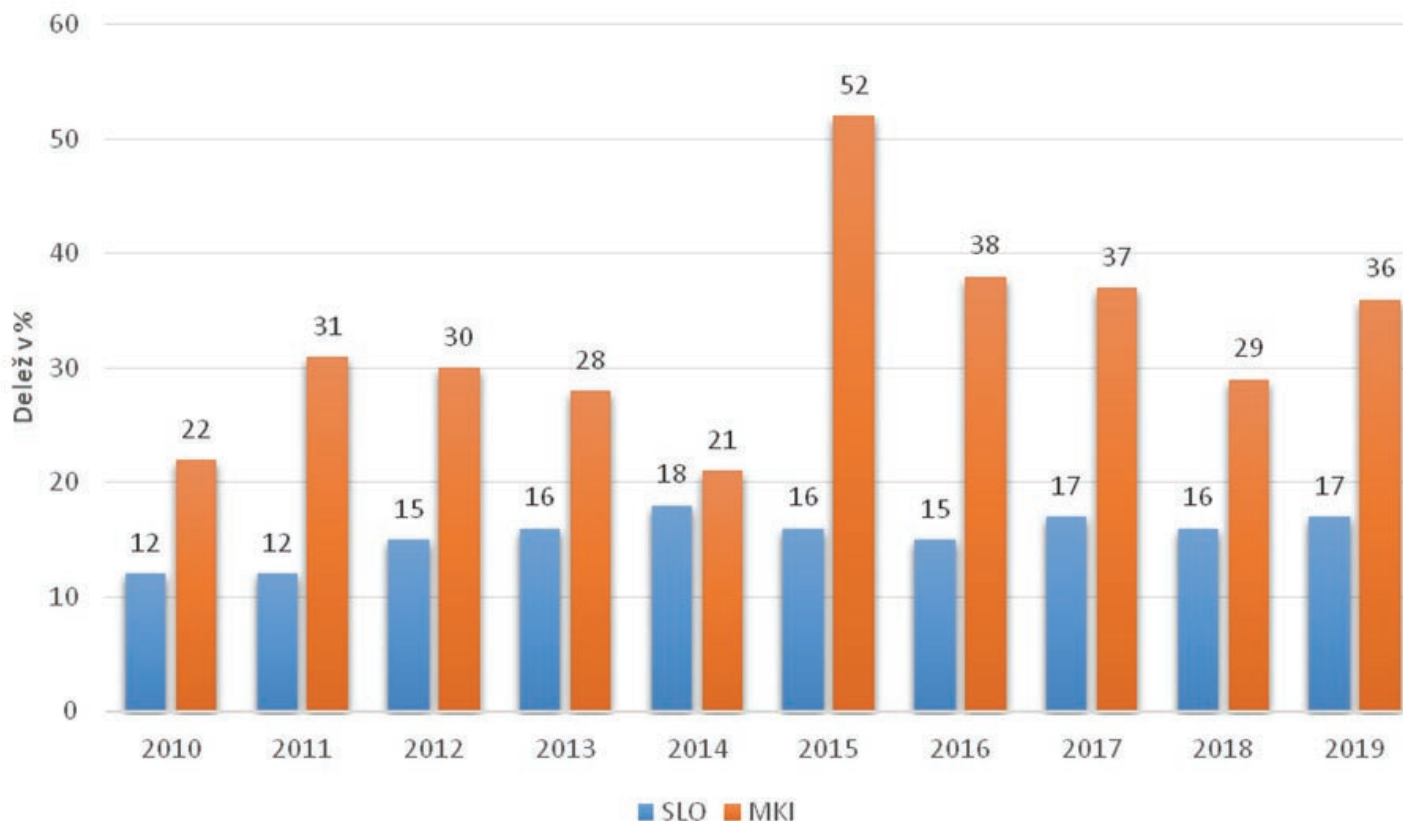
Želeli smo ugotoviti, kolikšen delež dejansko predstavljajo darovi v celotnem letnem prirastu splošnih knjižnic. Iz statističnih podatkov o knjižnicah smo za primerjavo izluščili podatke o skupnem prirastu enot knjižničnega gradiva (brez e-virov, dostopnih na daljavo) ter prirastu kot dar (način nabave) za posamezno leto, na nacionalni ravni in v Mestni knjižnici Izola (v nadaljevanju MKI). Zbrani podatki se nanašajo na obdobje od leta 2010 do leta 2019.

COMARC/H (2018) v svojem šifrantu poleg nakupa, zamene, daru in obveznega izvoda ponuja še naslednje načine pridobivanja gradiva: stari fond, lastna izdaja, kotizacija, subvencija, članstvo in obvezni izvod ustanove. Poličnik - Čermelj (2010, str. 159) pri tem opozarja: »Obogaten šifrant je razrešil marsikatero zagato knjižnic pri določanju načina nabave, povzročil pa je zmedo pri izpolnjevanju statističnih izračunov prirasta gradiva,

¹Avtorica predstavlja 14 priporočenih elementov dokumenta o nabavni politiki.

²Nekatere splošne knjižnice o ravnanju z darovi obveščajo večkrat v različnih virih, nekatere pa v nobenem.

³Od leta 2011 sta v statistične meritve o delu splošnih knjižnic vključeni tudi Narodna in študijska knjižnica Trst in Slovenska študijska knjižnica Celovec.

*Odstotki so zaokroženi na celo število.

■ **Slika 1:** Delež prirasta darov v celotnem prirastu, 2010–2019 (SLO – Slovenija, MKI – Mestna knjižnica Izola)

ki upoštevajo le štiri načine nabave. Ne samo da ostali pogosto izpadejo iz vprašalnikov, vnašajo tudi neenotnost pri zbiranju statističnih podatkov o razvoju zbirke.« Tako so med darove velikokrat vštete tudi lastne izdaje knjižnic, zaloge starega gradiva (stari fond), gradivo s službenih potovanj v sklopu kotizacije in gradivo, pridobljeno na podlagi članstva v različnih združenjih. Glede na navedeno dopuščamo možnost, da je prikazani prirast darov lahko nekoliko višji od dejanskega.

Kot je razvidno z grafa (slika 1), izračuni na podlagi objavljenih statističnih podatkov za splošne knjižnice (Narodna in univerzitetna knjižnica, b. d.) kažejo, da je delež prirasta darov glede na letni prirast knjižničnega gradiva (brez e-virov, dostopnih na daljavo) v MKI zadnjih deset let bistveno višji od deleža prirasta darov na nacionalni ravni³. V tem obdobju je MKI v svojo knjižnično zbirko uvrstila 13.629 enot darovanega

gradiva, od tega dobrih 93 odstotkov knjižnega gradiva in blizu 7 odstotkov neknjižnega gradiva.

Če na nacionalni ravni z darovi ne presegamo petine prirasta, se delež darov v MKI v povprečju bliža tretjini letnega prirasta. V letu 2015 darovi celo presegajo nakup knjižničnega gradiva, kar je posledica večletnega okrnjenega financiranja iz državnega proračuna ter zelo izrazitega znižanja sredstev za financiranje nakupa s strani ustanoviteljice. Poleg tega je bila od zagotovljenih občinskih sredstev za nakup knjižničnega gradiva polovica teh namenjena projektu e-knjig, ki v izračunih niso upoštevane.

Kljub relativno visokemu deležu vključevanja darov v knjižnično zbirko v MKI ne dosegamo priporočene količine letnega prirasta enot knjižničnega gradiva (275 enot/1.000 prebivalcev). Dejansko to niti ni namen darov. Problem je, da sredstva za nakup s strani financirjev ne zadostujejo za

uresničitev priporočenega standarda. Novljan (2011, str. 46) ugotavlja, da lahko izbiro knjižničnega gradiva značilno zaznamujejo prav razpoložljiva finančna sredstva. Zniževanje sredstev za nakup knjižničnega gradiva lahko ogrozi strokovno avtonomnost knjižnic. Ustrezno financiranje dejavnosti je torej izjemno pomembno za ustanovo, ki opravlja vlogo kulturnega, izobraževalnega, informacijskega in socialnega središča.

Darovi v MKI

MKI upošteva strokovna priporočila o predstavitvi dokumenta nabavne politike na svoji spletni strani, kjer so navedena tudi pravila o sprejemanju darov (Mestna knjižnica Izola, b. d.). Knjižnica si pridržuje pravico razpolaganja z darovanim gradivom tako posameznikov kot tudi raznih institucij v skladu z objavljenimi

navodili. Le-ta sledijo smernicam in zakonskim predpisom. Darovalec podpiše izjavo, s čimer soglaša, da lahko knjižnica podarjeno gradivo, ki ga ne uvrsti v svojo zbirko, ponudi drugim knjižnicam, nepridobitnim ustanovam ali posameznikom. Enako knjižnica ravna z darovi, ki jih prejme po pošti brez vnaprejšnjega dogovora, le da v takšnih primerih podpisana izjava ni potrebna. Ko gre za posebno dragocen dar (posebno gradivo, zbirka trajne vrednosti ipd.), se z darovalcem vnaprej podpiše dogovor, saj je treba v tem primeru natančno opredeliti način vključitve darovanega gradiva v knjižnično zbirko. Preudarna selekcija je pomembna tudi z vidika posrednih finančnih stroškov.

Ali bo darovano gradivo uvrščeno v knjižnično zbirko, določajo kriteriji, ki veljajo tudi sicer pri nakupu gradiva. Pri tem smo posebej pozorni na aktualnost vsebin in na ohranjenost darovanega izvoda. Ker med darovi običajno ni novitet, knjižnica izbrano gradivo uporabi za potrebe posebnih zbirk (npr. domoznanska zbirka), za zamenjavo dotrajanega gradiva, nadomeščanje izgubljenih in odpisanih izvodov in v primeru, ko želi odpraviti pomanjkljivosti v nakupu preteklih let. Razlog za izbor je lahko tudi povečano povpraševanje bralcev po določenem gradivu. Najbolj iskano je gradivo z domoznansko vsebino.

Gradivo, ki ga knjižnica prejme v dar, je treba pregledati (fizično in vsebinsko) ter preveriti v lokalni oziroma vzajemni bazi, ko gre za naslove, ki jih v zbirki še ni. Sledi izločanje dotrajanega gradiva, zamenjava in strokovna obdelava obdržanega gradiva, ki ga po merilih knjižničarske stroke uvrstimo v knjižnično zbirko. Obdelava tujega gradiva je zamudna, saj je treba na novo kreirati bibliografske zapise, ker ni možnosti prevzema zapisa kot pri slovenskem gradivu. Vsak vnesen izvod je ob inventarizaciji tudi cenovno ovrednoten. Darove, ki jih v zbirko nismo uvrstili, ponudimo drugim ustanovam, uporabnikom ali obiskovalcem knjižnice brezplačno.

Najpogosteje so donatorji posamezniki, ki niso nujno tudi naši uporabniki. Poleg njih gradivo prispevajo še razne založbe, društva, zavodi, kulturne ustanove, univerze, ministrstva, skupnosti, centri ... Svoja avtorska dela so v knjižnično zbirko prispevali tudi lokalno in širše priznani kulturniki in umetniki, kot so Silvano Sau, Nada Morato, Marjan Tomšič, Vanja Pegan, Drago Mislej, Zdenko Bombek, Luciano Kleva, Srečko Gombač, Timi Ećimović in mnogi drugi.

V preglednici 1 so prikazani deleži darov, uvrščenih v knjižnično zbirko po skupinah UDK.

■ **Preglednica 1:** Delež darov po skupinah UDK za obdobje 2010–2019 (0 – Splošno, 1 – Filozofija. Psihologija, 2 – Verstva. Teologija, 3 – Družbene vede, 5 – Matematika. Naravoslovne vede, 6 – Uporabne vede. Medicina. Tehnologija, 7 – Umetnost. Rekreacija. Šport, 8 – Jezikoslovje. Filologija. Književnost, 9 – Geografija. Biografija. Zgodovina)

UDK	0	1	2	3	5	6	7	8	9	Skupaj
Naslovi (%)	3,19	3,91	1,91	7,84	3,15	7,54	10,82	53,39	8,25	100
Izvodi (%)	3,89	4,13	1,71	8,19	3,10	7,49	10,49	52,42	8,58	100

*Podatki, pridobljeni z uporabo statističnih izpisov (način nabave c – dar)

V strukturi darov zaznavamo najvišjo vrednost v skupini UDK 8, znotraj katere prevladuje leposlovje s 95 odstotki, tako po naslovih kot po izvodih. Od skupnega števila prirasta darovanega gradiva v obdobju 2010–2019 predstavlja po izračunih leposlovje polovico vseh darov. Le-to služi predvsem nadomeščanju poškodovanih izvodov ter dopolnjevanju zbirke. Dvojniki so tudi zaradi prostorske stiske v veliki večini preusmerjeni v premične zbirke. Osem- in večodstotni delež predstavlja še gradivo, ki pokriva zgodovinsko, geografsko, etnološko ter družbeno in kulturno področje. Med darovi je veliko vsebin domoznanskega značaja (stare razglednice, zborniki, periodika, katalogi, zvočni posnetki, fotografske monografije, koledarji, kartografsko gradivo, leposlovna dela in pesniške zbirke lokalnih avtorjev ...). Med donatorji tovrstnega gradiva, ki je deležno posebne obravnave, bi izpostavili izolskega zbiratelja Gojka Cukrova, Špelo Pahor, Silvana Saua, Galerijo Insula, Občino Izola in Pošto Slovenije.

MKI deluje na etnično pestrem območju. Uradna jezika sta slovenščina in italijanščina. Poleg Italijanov, ki so avtohtoni prebivalci, tu živijo še pripadniki različnih narodov iz bivše Jugoslavije ter tudi Rusi, Turki, Albanci in drugi. Za pripadnike italijanske narodne skupnosti gradivo v italijanskem jeziku zagotavljamo v skladu z zakonom (ZKnj-1, 25. čl.).

V preglednici 2 so prikazani deleži darov, uvrščenih v knjižnično zbirko po jezikih.

■ **Preglednica 2:** Delež darov po jezikih za obdobje 2010–2019

JEZIK	Slovenski	Italijanski	Angleški	Ruski	Hrvaški	Ostali	Skupaj
Naslovi (%)	77,40	10,92	4,56	2,65	1,17	3,3	100
Izvodi (%)	79,00	10,53	3,95	2,60	1,07	2,85	100

*Podatki, pridobljeni z uporabo statističnih izpisov (način nabave c – dar)

Čeprav med darovi, uvrščenimi v knjižnično zbirko, najdemo tudi gradivo v drugih jezikih, smo v preglednici 2 posebej izpostavili le tiste, ki presegajo enoodstotni delež v skupnem prirastu darov. Vsi ostali so upoštevani v skupnem

deležu 3,3 odstotka naslovov oziroma 2,85 odstotka izvodov. Vidimo, da je daleč največ doniranega gradiva v slovenskem jeziku (skoraj 80 odstotkov vseh izvodov), sledi gradivo v italijanščini. Veliko gradiva v italijanskem jeziku pridobimo z darovi Skupnosti Italijanov iz Izole in z darovi ezulske skupnosti Isola nostra iz Trsta. Med večjimi donatorji velja omeniti še Viktorijo Carli. Visok delež gradiva v angleškem jeziku gre predvsem na račun podarjenih glasbenih zgoščenk in filmov na DVD-jih. Gradivo v ruskem jeziku je rezultat sodelovanja MKI s Slovanskim kulturnim društvom Adriatika iz Izole. Veliko je tudi gradiva v jezikih iz bivše Jugoslavije⁴. Med darovi pa najdemo še gradivo v francoskem, nemškem, španskem ... in celo finskem jeziku. MKI je namreč ena redkih knjižnic, ki ima v svoji zbirki Jančarjevo delo »To noč sem jo videl« v finščini, dar prevajalca Karija Klemele.

Zaključek

Pri prebiranju strokovne literature v prispevku omenjenih avtorjev smo pogosto zasledili dvom, ali darove sploh vključiti v knjižnično zbirko, saj je darovano gradivo največkrat neaktualno. Kodrič - Dačić (2007, str. 101) ugotavlja, da so »publikacije, ki jih zasebniki ali ustanove podarjajo knjižnicam v Sloveniji le redko velike tržne ali kulturne vrednosti«, vendar se med temi na videz nepomembnimi darovi lahko skriva ravno manjkajoči kamenček v mozaiku knjižnične zbirke. Zanimivo je tudi stališče, ki ga zagovarja Novljan (2011, str. 4), ki v svoji raziskavi zapiše: »Knjižničarji splošnih knjižnic gradijo navadno zbirko knjižničnega gradiva. V tej zbirki niso dobre samo visoko kakovostne publikacije, ampak so kot dobre označene vse, ki so postavljene v dogovorjen kontekst. Knjižnica ga predstavi z dokumentom o nabavni politiki.«

Knjižnica naj v dokumentu o nabavni politiki pojasni tudi, kako ravna z darovi. Ti so lahko dobrodošla dopolnitev knjižnične zbirke. Če vsebinsko ali formalno ne ustrezajo njenim selekcijskim kriterijem, jih lahko zavrne. Odgovornost za vsebino in kakovost knjižnične zbirke je navsezadnje vselej prepuščena knjižnicam. Pri tem so jim v oporo zakoni in strokovna priporočila.

Če se za konec ozremo v preteklost, lahko ugotovimo, da so knjižnice zaradi permanentnega pomanjkanja sredstev svoj primarni knjižnični fond pravzaprav oblikovale predvsem na podlagi darov, bodisi zapuščin zasebnih knjižnic, razpuščenih samostanov, prosvetnih društev, čitalnic bodisi zasebnih darov kulturnikov ali zbirateljev.●

Viri in literatura:

- Bibliotekarski terminološki slovar. (2009). *Knjižnica*, 53 (3-4).
- Cassell, K. A., Johnson, S., Mansfield, J., Zhang, S. L.: *Gifts for the collections: guidelines for libraries*. (2008). Hague: IFLA. Acquisitions and collection development section. Pridobljeno 28. 10. 2020 s spletne strani: <http://www.ifla.org/VII/s14/nd1/Profrep112.pdf>
- COMARC/H *Format za podatke o stanju zaloge: priročnik za uporabnike*. (2018). Maribor: Institut informacijskih znanosti. Pridobljeno 13. 10. 2020 s spletne strani: http://home.izum.si/izum/e-prirocniki/3_COMARC_H/99X_v.pdf
- Kodrič - Dačić, E. (2007). Uvod v izgradnjo knjižničnih zbirk. *Knjižnica*, 51(1), 89–112
- Mestna knjižnica Izola. (b. d.). *Dokument o nabavni politiki*. Pridobljeno 1. 10. 2020 s spletne strani: http://www.izo.sik.si/images/stories/Pdf/Nabavna_politika_2020.pdf
- Narodna in univerzitetna knjižnica. (b. d.). *BibSiSt online: Statistični podatki o knjižnicah*. Pridobljeno 12. 9. 2020 s spletne strani: <https://bibsist.nuk.uni-lj.si/statistika/index.php>
- Novljan, S. (2011). *Navadna knjižnična zbirka*. Ljubljana: samozaložba. Pridobljeno 10. 10. 2020 s spletne strani: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC:HDPFV2MA/f3be9556-fbf6-4ddf-824c-8b9ae15c16bf/PDF>
- Pirjevec, A. (1940). *Knjižnice in knjižničarsko delo*. Celje: Družba sv. Mohorja. Pridobljeno 26. 10. 2020 s spletne strani: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC:5YOK3NU7/bce39e4b-7388-4904-9ed6-380c0e15c6b7/PDF>
- Poličnik - Čermelj, T. (2010). Aktualni problemi pri inventarizaciji gradiva v luči zbiranja statističnih podatkov. *Knjižnica*, 54(4), 155–173
- Rampih, S. (2010). *Nabavna politika v splošnih knjižnicah*. Ljubljana: Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.
- Sešek, I. (2009). Zakaj potrebujemo pisni dokument o nabavni politiki = Why do we need a written collection development policy. *Šolska knjižnica*, 19(4), 261–271
- *Strokovna priporočila in standardi za splošne knjižnice (za obdobje 2018–2028)*. (2018). Ljubljana: Nacionalni svet za knjižnično dejavnost. Pridobljeno 2. 10. 2020 s spletne strani: <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MK/Zakonodaja-ki-ni-na-PISRS/Kulturna-dediscina/2ffb5d52377/Strokovna-priporocila-in-standardi-za-splosne-knjiznice.pdf>
- Šljapah, M. (1961). *Ljudske knjižnice. Priročnik za knjižničarje*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- *Študija o postopkih pridobivanja knjižničnega gradiva v splošnih knjižnicah*. (2015). Grosuplje: Združenje splošnih knjižnic. Pridobljeno 10. 10. 2020 s spletne strani: https://www.knjiznice.si/wp-content/uploads/2020/06/ZSK_ŠTUDIJA_o_postopkih_pridobivanja_knjižničnega_gradiva.pdf
- Zakon o knjižničarstvu (ZKnj-1). *Uradni list RS*, št. 87/01, 96/02 – ZUJIK in 92/15. Pridobljeno 12. 10. 2020 s spletne strani: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO2442>

⁴Hrvaški jezik je v preglednici 2 izpostavljen samostojno zaradi relativno visokega deleža darov.

Urša Pajk

Narodni muzej Slovenije
urska.pajk@nms.si

Dandanašnji aktualne knjige, povezane z izbruhi boleznimi

Med brskanjem po svetovnem spletu vidimo, da je bilo v zadnjem letu izdanih kar veliko knjig, ki so nastale kot odziv na novo koronsko pandemijo. V tujih spletnih knjigarnah je nepregledna množica novih izdaj. Med njimi so strokovne publikacije, poljudni priročniki, dnevniški zapiski, romani, eseji, kriminalke, pesmi, osebne zgodbe oziroma izpovedi, publikacije z nasveti za starše, kako otrokom razložiti nevarno bolezen.

Med epidemijo si vsak od nas na svoj način polepša dan. Knjižni molji zagotovo s knjigami, vsak pa ima svoje priljubljene teme. Eni v temnih in resnih časih radi posežejo po lahkotnejših vsebinah: humorno, ljubezensko, kriminalno, pustolovsko ali celo čtivo za otroke. Drugi zaradi smrtonosnega covida-19 ne spreminjajo svojih bralnih navad, tretji pa posežejo ravno po izdajah, povezanih z okužbami, nalezljivimi boleznimi in virusi. Med brskanjem po svetovnem spletu vidimo, da je bilo v zadnjem letu izdanih kar veliko knjig, ki so nastale kot odziv na novo koronsko pandemijo. V tujih spletnih knjigarnah je nepregledna množica novih izdaj. Med njimi so strokovne publikacije, poljudni priročniki, dnevniški zapiski, romani, eseji, kriminalke, pesmi, osebne zgodbe oziroma izpovedi, publikacije z nasveti za starše, kako otrokom razložiti nevarno bolezen. Na voljo imamo tudi veliko starejših tiskov, ki govorijo o izbruhih boleznimi, kužnosti, osamitvi in umiranju. Od nekdanj so nevarni, neznani in smrtonosni povzročitelji boleznimi kosili med prebivalstvom, različni pisci pa so jih shranjevali na različne nosilce zapisov. Ohranili so se miti, zgodovinski zapisi, biblijske zgodbe, anekdote, ljudske pripovedke, epi, romani, črtice, pesmi in priročniki. Nekatere med njimi so kot knjižne predloge uporabili ustvarjalci filmov. Nekaj jih bomo našli v domači oziroma zasebni zbirki, druge na policah v knjižnicah ali v virtualnih knjižnicah. Z *Dekameronom*, ki je nastajal med letoma 1348 in 1353, smo se srečali že v osnovni, zagotovo pa v srednji šoli. Leta 2007 se je med knjižničnimi novostmi pojavil *Dekameron v toplicah* angleške pisateljice Fay Weldon. Med platnicami spoznamo ubežnice – ženske, ki pred življenjem, stresom, morda celo izgorelostjo, ki je bolezen sodobnega časa in se nezadržno širi med ljudmi, zbežijo v mondano zdravilišče. V današnjem času sta aktualna tudi

Manzonijeva *Zaročenca* (1827), saj sta postavljena v tragičen čas pustošenja in zloglasne kuge. Italija, leto 1630, ljubezen med Renzom in Lucijo ter kruta realnost. Črna smrt prav tako obravnava Daniel Defoe v delu *Spomini na leto kuge* (1722), v njem je rdeča nit pripovedi pustošenje kuge v Londonu leta 1665. Sledi povest *Črni pajek* (1842), ki jo je zapisal švicarski duhovnik Albert Bitzius pod psevdonimom Jeremias Gotthelf. Živalski monstrum – uničevalni pajek je personifikacija za kugo, ki mori med prebivalci v odmaknjeni alpski dolini. Epidemije se je na papirju lotila tudi ženska – Mary Shelley v knjigi z naslovom *Zadnji mož* (1826). Ameriški pisec Edgar Allan Poe, znan po svojih temnih, grozljivih in srhljivih zgodbah, je črna smrt preimenoval v rdečo v svojem znanem delu z naslovom *Maska rdeče smrti* (1842). Začetek sicer spominja na Boccaccia, saj se tudi v tem delu skupina ljudi umakne na varno, da bi počakala do konca nevarnosti, ampak je to edina podobnost. Tukaj ni lahkotnih pripovedi za krajšanje časa, ampak bolj za nebrzdan hedonizem in pozabo. Ena bolj iskanih in branih v letošnjem letu pa je *Kuga* (1947) Alberta Camusa, močno, pretresljivo in pomenljivo branje. Še dve literarni klasiki, mimo katerih ne moremo – Mannovi mojstrovini *Smrt v Benetkah* (1912) in *Čarobna gora* (1924). V prvi med beneškimi kanali, gondolami, markantnimi kulturnimi spomeniki pustoši kolera. Tisti, ki smo najprej videli film in šele potem ali ravno zaradi tega posegli po branju, nam iz misli nikakor ni šel prepričljiv Dirk Bogarde v glavni vlogi. V drugem delu pa se srečamo z nevarno in nalezljivo pljučno boleznijo jetiko. Glavni junak in njemu podobni so obsojeni na zdravljenje v sicer idiličnem gorskem zdravilišču, ampak navkljub lepemu kraju bdi nad njimi zavedanje o smrti, izoliranosti in zapuščeni. Še ena publikacija, povezana s kolero, je Marquezova *Ljubezen v času kolere*

(1985). Čudovita stvaritev, katere glavno vodilo je sicer ljubezen, ampak brez bolezni zagotovo ne bi imela takega zapleta in razpleta. Ne le z naslovom *Steklina* (1983) pisca Borislava Pekića, ampak tudi s samo zgodbo ne razočara niti ta knjiga. V njej se preplete več niti – vohunstvo, mutiran virus, letališče in usoda potnikov. Gre za del trilogije o Pekićeви viziji prihodnosti. Pretresljiv je Saramagov *Esej o slepoti* (1995), ki senzibilno opisuje izgubo človečnosti in razsodnosti med fiktivno epidemijo bele slepote. Nič manj ganljivo in boleče ni delo *Nemeza* (2010) pisatelja Philipa Rotha, ki bralca postavi v leto 1944 in čas epidemije otroške paralize v judovskem delu ameriškega mesta Newark v državi New Jersey. Napet, akcijski, kratkočasen roman *Izbruh* Richarda Prestona (1994), ki obravnava hemoragično mrzlico ebolo, bomo hitro prebrali in tudi prej pozabili, saj na nas ne bo imel takega učinka kot prej naštete knjige. Med avtorji, ki spadajo v to družbo, naštejmo še Stephena Kinga, Deana Koontza in Dana Browna. Več kot aktualna in skoraj še čisto sveža je knjiga Paola Giordana s preprostim in nedvoumnim naslovom *V času epidemije* (2020). Sedemintridesetletni italijanski doktor fizike in pisatelj je začel pisati svoje delo, ko je v Italiji izbruhnila bolezen SARS-CoV-2. V njem razmišlja o izvoru oziroma naravi virusa, bolnih, karanteni, samoti, zaznamovanosti, posledicah in prihodnosti. Vsem nam postavlja vprašanje o ekologiji, našem razmerju z naravo in išče odgovore za pandemijo v vzvišenem odnosu človeka do rastlinskega in živalskega sveta. Spomladi je v Franciji izšel prevod Jančarjevega romana *Galjot*, ki je prav tako luč sveta ugledal v najprimernejšem času. Drago Jančar je delo napisal, ko je bil star trideset let in si ni predstavljal, kako preroška je njegova vsebina. Glavni akter namreč beži pred inkvizicijo in črno smrtjo, proti slednji se bori s česnom, zelišči in vinom. Pomenljiv je tudi kriminalni roman z naslovom *Teorija umora*, ki je izšel lansko leto. Avtor Andrew Mayne se v

fiktivni pripovedi o umorih ukvarja tudi z virusi, ki v človeku lahko sprožijo morilski gon. V letu 2020 je izšla publikacija *Karantenofofija* filozofa dr. Tomaža Grušovnika. Znanstvenik se pobližje loti pojmov, kot so zanikanje, nevednost, spremembe in novosti v človeškem življenju, ki so posledica izbruha nove bolezni. S filozofskimi vprašanji se v publikaciji *Človek človeku virus* spopade tudi sociologinja in filozofinja dr. Renata Salecl. Esej, ob katerem bomo zajeli sapo in razmišljali o družbi, pandemiji, militarizmu, avtoritetah, banalnih človeških potrebah, karanteni in o sebi. Na knjižni meni je dodal svoje tudi novinar in trenutni dopisnik iz Rima Janko Petrovec. *Karantena. Rim.* so zapiski o osamitvi, bolezni, stiski, epidemiji v Italiji, občutkih, a nas ne zamorijo, ker jih preplete z duhovitostjo in iskristovostjo. Poleti se je prijateljicam knjigam pridružila zbirka esejev *Intimations* angleške pisateljice Zadie Smith, v katerih med drugim spregovori tudi o rasizmu in ga primerja z pogubnim virusom. Ne spreglejmo poezije. *#Ta čas; 50 dni, 50 pesmi* je nastajala od sredine marca do začetka maja 2020. Gre za izbor petdesetih pesmi, ki jih je urednik Andrej Ilc izbral iz bogatega nabora svetovnega in slovenskega pesništva. Vsak dan je objavil po eno pesem na socialnih omrežjih in lahko bi rekli, da je z njimi obarval naš vsakdan, saj se dan lahko pozna tudi po verzih. Med prvim valom epidemije je nastala knjiga *Breze: 40 poganjkov od marca do maja 2020* prevajalca, kritika in pisatelja Aleša Bergerja, v kateri so njegovi zapiski, ki so nastali med osamitvijo zaradi covid-19. Knjig, ki so aktualne med že drugim valom epidemije, je veliko, zato smo jih veliko zaobšli oziroma spregledali. Nekatere pa so še v fazi nastajanja, ustvarjanja ali urejanja. Knjig željni se že veselimo vseh novih. Zato ker smo bralci in knjižničarji ob enem, smo se morali sprehoditi tudi po matični knjižnici in poiskati kaj primernega, saj se v vsaki knjižnici najde kaj aktualnega. V Knjižnici Narodnega muzeja Slovenije

med starejšim gradivom zasledimo tiske, povezane s tifusom, kolero, jetiko, davico, zlatenico in še bi lahko naštevati. Sem spadajo tudi štiri disertacije iz prve polovice 19. stoletja. Tokrat bomo izpostavili dve – prva je disertacija o koleri zdravnika in prevajalca Mihe Tuška iz leta 1832, druga pa razprava o kugi zdravnika in veterinarja Janeza Krstnika Lavrina iz leta 1818. Med drugimi publikacijami pa naštejmo: *Najhujši sovražniki: lahko umevna razlaga o roditeljih nalezljivih boleznih* (1908), ki jo je spisal časninar, pisatelj in satirik Rado Murnik, *Občeraumljivo poučilo o koleri* (1892), še ena o isti bolezni – *Kolera: potrebno poduzhenje sa kméta, kako naj sam sebe in svoje ljudi te strashne bolesni obvaruje* (1831); sestavil časninar in duhovnik Blaž Potočnik, tisk z naslovom *Jetika* (1933) ftiziologa Franca Debevca, nasveti, zbrani v knjižici *Varuj se tifusa in griže!* (1946) zdravnika Ivana Bonača, *Spolne bolezni: ljudstvu v pouk in svarilo* (1907) dermatovenerologa Jerneja Demšarja. Med novejšimi pa omenimo vsaj naslednje: *Die Pest: Ende eines Mythos* – Manfred Vasold (2003), *The Black death 1346-1353: the complete history* – Ole J. Benedictow (2006), *Čas kolere: epidemije kolere na Kranjskem v 19. stoletju* – Katarina Keber (2007), *Epidemics and the modern world* – Mitchell L. Hammond (2020). Naj vsem, bralcem, knjižničarjem, piscem, šolarjem in študentom, čim hitreje mine to temno obdobje. Naučimo se zamotiti z drobnimi opravili, branjem, urejanjem domače knjižnice, delom, različnimi konjički in mislimi na svetlejšo prihodnost ...●

*Naj leto 2021 odstre vse
tancice skrivnosti življenja.
Naj vas objame v sreči in vas
preseneti z nežnimi pogledi.
Naj bo zdravo in usvarjalno.
Z dragocenimi izkušnjami
posejano!*

Epidemija ne popušča, knjižnice tudi ne

Jana Mahorčič

Narodna in univerzitetna knjižnica
jana.mahorcic@nuk.uni-lj.si

Slovenija se je oktobra znašla v podobni situaciji kot marca letos, z njo pa tudi knjižnice. Vlada Republike Slovenije (Vlada RS) je 18. oktobra ponovno razglasila epidemijo, čemur je kasneje (23. 10.) sledilo zaostrovanje ukrepov v državi (Odlok o začasni prepovedi ponujanja in prodajanja blaga in storitev, 2020), ki so jih občutile tudi knjižnice. Dodatno se je zapletlo še zaradi mnenja, ki ga je podalo Ministrstvo za kulturo (26. 10.) – da »poslovanje knjižnic na prevzemnih mestih ne razume kot izjemo« (A. J., 2020). To je pomenilo, da morajo splošne knjižnice zapreti svoja vrata, kar so 28. 10. tudi storile. Nekaj dni za tem (30. 10.) je Vlada RS izdala nov odlok (Odlok o spremembah in dopolnitvah Odloka o začasni prepovedi ponujanja in prodajanja blaga in storitev potrošnikom v Republiki Sloveniji, 2020), ki je dopolnil prejšnjega, in s tem dala knjižnicam zeleno luč za delovanje oziroma kot je dejal vladni govorec Jelko Kacin: »Ves čas pozivamo ljudi, naj v teh dneh ostanejo doma in se ne družijo, lahko pa se družijo s knjigo.« (A. Š., 2020)

»V težkih časih je pomen knjižnic in njihova dostopnost še pomembnejša kot sicer, ne le za posameznika, ampak tudi za družbo kot celoto.«

(Predsednik Republike Slovenije Borut Pahor kot častni pokrovitelj dneva slovenskih splošnih knjižnic, 20. 11. 2013)

Če povzamemo na kratko: knjižnice so bile dober teden v precej neugodnem položaju, saj so jim kljub strogemu upoštevanju priporočil NIJZ in možnosti brezstične izposoje onemogočili delovanje. Poleg tega so ti ukrepi pokazali, kako so se različno odzivale na dane razmere, saj so, kot je dejala predsednica Združenja slovenskih splošnih knjižnic Vesna Horžen, na njihovo delovanje vplivali različni (notranji in zunanji) dejavniki (npr. lokalne skupnosti, karantena kolektiva, veliko okuženih v lokalnem okolju) (A. J., 2020).

Pregled izbranih knjižnic¹ je pokazal, da so 28. 10. res vse knjižnice zaprle svoja vrata za uporabnike. Na podlagi zbranih podatkov² je

le pet knjižnic (Metlika, Dravograd, Koper, Ptuj in Ormož) svojim uporabnikom omogočilo vse tri ključne dejavnosti: osebni prevzem, pošiljanje po pošti in možnost vračila gradiva. Pri tem je zanimivo, da sta knjižnici v Metliki in Dravogradu ponujali več storitev kot njuni OOK (Novo mesto (ni podatka, ali so omogočali vračilo gradiva) in Ravne na Koroškem (omogočili so le pošiljanje gradiva po pošti)). Polovica knjižnic (tj. deset) je omogočila osebni prevzem gradiva, 13 jih je ponudilo pošiljanje po pošti, vračilo gradiva pa je bilo možno v devetih. Štiri knjižnice so v celoti zaprle svoja vrata in niso ponujale nobene

¹Vse OOK (Celje, Novo mesto, Kranj, Nova Gorica, Ravne na Koroškem, Koper, Ljubljana, Murska Sobota, Ptuj, Maribor) in z vsakega območja še ena naključno izbrana OK (Rogaška Slatina, Metlika, Jesenice, Ajdovščina, Dravograd, Postojna, Logatec, Lendava, Ormož, Slovenska Bistrica), skupno torej 20 knjižnic. Vir: Narodna in univerzitetna knjižnica, 2020.

²Vir informacij so bile spletne strani knjižnic. Podatki veljajo za 28. 10. in 2. 11. 2020.

storitve: Jesenice, Ajdovščina, Postojna in Slovenska Bistrica.

Po sprejetju novega odloka (Odlok o spremembah in dopolnitvah Odloka o začasni prepovedi ponujanja in prodajanja blaga in storitev potrošnikom v Republiki Sloveniji, 2020) so knjižnice ponovno odprle svoja vrata (2. 11.). To so izmed izbranih naredile vse, razen prej omenjene knjižnice v Slovenski Bistrici in v Ajdovščini (Ajdovščina je začela delovati 5. 11. (Lavričeva knjižnica, 2020), Slovenska Bistrica pa 9. 11. (Knjižnica Josipa Vošnjaka Slovenska Bistrica, 2020)). Enajst knjižnic je uporabnikom omogočilo vstop (nekateri le za prevzem in vračilo gradiva, druge so omogočile tudi prosti pristop do gradiva – ob upoštevanju priporočil NIJZ), sedem jih je sicer ponujalo storitve, niso pa omogočile vstopa v svoje prostore. Praviloma so knjižnice v tistih krajih, kjer je bilo manj okužb, odprle vrata, druge so omogočile brezstični prevzem (Knjižnice delujejo s prilagoditvami na epidemiološko situacijo, 2020). Razlike so se kazale tudi v tem, da so nekatere odprle le večje enote (npr. Jesenice), druge so odprle vse enote, tudi potujočo knjižnico (npr. Postojna). Večina jih je obratovala po skrajšanem delovnem času.

Tretji, pozitiven, preobrat so dočakale 13. 11., ko je Vlada RS na 122. dopisni seji izdala Odlok o začasni prepovedi ponujanja kulturnih in kinematografskih storitev končnim uporabnikom v Repu-

bliki Sloveniji (2020), pri čemer so bile kot izjema navedene knjižnice »/ ... / z namenom dostopanja do knjižničnega gradiva ter nemotenega vzgojno izobraževalnega procesa / ... /« (Vlada RS, 2020). Tako jim ni bilo treba zapirati vrat in so vse zgoraj naštetje knjižnice svojim uporabnikom omogočile izposojati in vračilo gradiva na način, kot so ga omogočale že od začetka novembra.

Kot vidimo, so knjižnice po najboljših močeh poskušale upoštevati nove ukrepe in hkrati na čim varnejši način ohraniti stik s svojimi uporabniki. Pri svojem delu se zavedajo dveh pomembnih vidikov: prvi je vezan na uporabnike (čeprav se bralne navade uporabnikov prilagajajo novim

razmeram (V slovenskih knjižnicah strmo padla izposoja fizičnih knjig, poskočila pa izposoja e-knjig, 2020), mnogi uporabniki (predvsem starejši) niso dovolj informacijsko pismeni, da bi lahko brali e-knjige), drugi pa na družbo kot celoto (s pogostim zapiranjem knjižnic se lahko ustvari lažen občutek, da knjižnic ne potrebujemo; dolgoročno zaradi tega nastajajo družbene, kulturne, socialne in finančne posledice (Gent, 2015)). Kultura je namreč izjemno ranljiv segment vsake družbe, ki jo je treba skrbno negovati, pri tem splošne knjižnice niso nobena izjema. Naj zaključim z mislijo Georgea R. R. Martina (2011): »Kdor bere, živi tisoč življenj, preden umre. Kdor ne bere, živi le eno.« ●

Viri:

- A. J. (27. 10. 2020). *Mnoge knjižnice zaprte: »Ministrstvo nas neupravičeno ovira pri izvajanju osnovnega poslanstva«*. MMC RTV SLO. <https://www.rtvsl.si/kultura/knjige/mnoge-knjiznice-zaprte-ministrstvo-nas-neupravico-ovira-pri-izvajanju-osnovnega-poslanstva/540459>
- A. Š. (30. 10. 2020). *Že jutri novi ukrepi vlade*. zurnal24.si. <https://www.zurnal24.si/slovenija/ze-jutri-novi-ukrepi-vlade-355934>
- Gent, H. (28. 10. 2015). *Public Libraries 2020: a project to promote European public libraries*. EPALE. <https://epale.ec.europa.eu/sl/node/15099>
- Knjižnice delujejo s prilagoditvami na epidemiološko situacijo. (2. 11. 2020). *Dnevnik*. <https://www.dnevnik.si/1042942408/slovenija/knjiznice-delujejo-s-prilagoditvami-na-epidemiolosko-situacijo->
- Lavričeva knjižnica. (2020). *Izredni urnik oddelkov knjižnice in omejen način delovanja*. <http://www.ajd.sik.si/izredni-urnik-oddelkov-knjiznice-in-omejen-nacin-delovanja-2/>
- Knjižnica Josipa Vošnjaka Slovenska Bistrica. (2020). *Obvestilo*. <https://www.kjv.si/obvestilo-10/>
- Mariborska knjižnica. (2020). *Izposoja gradiva po pošti*. <https://www.mb.sik.si/izposoja-gradiva-po-posti-novica.html>
- Martin, G. R. R. (2011). *Ples z zmaji*. Mladinska knjiga.
- Narodna in univerzitetna knjižnica. (2020). *Koordinacija osrednjih območnih knjižnic*. <https://www.nuk.uni-lj.si/nuk/ook>
- Odlok o začasni prepovedi ponujanja in prodajanja blaga in storitev potrošnikom v Republiki Sloveniji. (2020). *Uradni list RS*, št. 152/2020.
- Odlok o spremembah in dopolnitvah Odloka o začasni prepovedi ponujanja in prodajanja blaga in storitev potrošnikom v Republiki Sloveniji. (2020). *Uradni list RS*, št. 157/2020.
- Odlok o začasni prepovedi ponujanja kulturnih in kinematografskih storitev končnim uporabnikom v Republiki Sloveniji. (2020). *Uradni list RS*, št. 165/2020.
- Pahor, B. (20. 11. 2013). Dan slovenskih splošnih knjižnic 2013 z našimi zagovorniki. https://www.mb.sik.si/datoteke/Mariborska_knjiznica/Dan_knjiznic_vabiloRogSlat2013.pdf
- V slovenskih knjižnicah strmo padla izposoja fizičnih knjig, poskočila pa izposoja e-knjig. (3. 8. 2020). *Mladina*. <https://www.mladina.si/200384/v-slovenskih-knjiznicah-strmo-padla-izposoja-fizicnih-knjig-poskocila-pa-izposoja-e-knjig/>
- Vlada RS. (13. 11. 2020). *122. dopisna seja Vlade Republike Slovenije*. <https://www.gov.si/novice/2020-11-13-122-dopisna-seja-vlade-republike-slovenije/>

*Bralcem Knjižničarskih novic
želim, da jim pribajajoče leto
prinese uresničitev najbolj norih
sanj, iz polni pa naj se jim tudi
tisto, za kar si decembrskih dobrih
mož niso upali prositi.*

Damjana Vovk

2020 – leto selitve šolske knjižnice v spletne učilnice

Martina Kozorog Kenda

Osnovna šola Dušana Muniha Most na Soči
martina.kozorog-kenda@guest.arnes.si

V hitro spreminjajoči se družbi vsako leto prinese veliko novega. Čeprav se letošnje še ni izteklo, lahko z gotovostjo rečemo, da se bo zapisalo v zgodovino. V šolstvu je prineslo nove izzive, dileme, priložnosti, težave in uspehe pouka na daljavo zaradi pandemije koronavirusne bolezni COVID-19. Začasna popolna selitev izobraževanja v e-okolje je zahtevala od šolske knjižnice hitro prilagodljivost, nova znanja uporabe informacijsko-komunikacijske tehnologije in strokovno sodelovanje. To je bil čas hitrega in intenzivnega učenja.

Menim, da je za nas praktike, ki delamo z otroki, pomembneje kot odkrivati, kdo ima prav, krepiti osebno integriteto, zavedanje, mir in vitalno zdravje, ohranjati ustvarjalnost in pozitivno naravnost.

Vnačin poučevanja na daljavo smo vstopili praktično čez noč. Temu primerna je bila tudi naša pripravljenost na tovrstni način dela. S petkom, 13. 3. 2020, sem si kot šolska knjižničarka zastavljala vprašanje, kako naj podpiram vzgojno-izobraževalni proces na daljavo brez knjižnične zbirke, in kot učiteljica geografije posredujem učno snov učencem, da bo čim bolj razumljiva za vse učne tipe. Kljub vsemu smo se na naši šoli v lokalnem in v strokovnem okolju dobro organizirali in sodelovali.

Še pred prvim dnevom pouka na daljavo sem na šolski spletni strani objavila

novico *V šolski knjižnici branje ne pozna meja*. Učence sem želela spodbuditi k branju in jih usmeriti na besedila, primerna za različne starostne stopnje in dostopna na Wikiviru.

V prvem tednu pouka na daljavo sem dopoldne zbirala informacije o ponudbi brezplačnih gradiv in možnostih dostopa do različnih izobraževalnih vsebin ter jih po razrednih učiteljih pošiljala staršem učencev. Dve največji slovenski založbi izobraževalnih gradiv, Rokus Klett in Mladinska knjiga, sta ponudili svoja gradiva v brezplačno uporabo vsem. Popoldne sem spoznavala spletne platforme, sisteme in

■ Nacionalni mesec skupnega branja 2020: Kiosk na Podružnični šoli Dolenja Trebuša. Foto: Arhiv OŠ Most na Soči

orodja za učenje na daljavo. Na podlagi videoposnetkov sem se izobraževala o delovanju spletnih učilnic in o uporabi različnih spletnih aplikacij pri pouku. Še pred koncem prvega tedna pouka na daljavo sem vse učitelje in učence razveselila z novico, da jim je na voljo bogata spletna knjižnica, do katere lahko dostopajo v spletni učilnici. Med knjižničnimi vsebinami sem najprej

objavila temeljna gradiva za podporo pouku in povezave do podatkovnih zbirk za poglobljanje znanja. Postopoma sem dodajala povezave do e-knjig, ki so jih učenci lahko uporabljali za domače branje in bralno značko, do poučnih oddaj za otroke in mladino, do izobraževalnih filmov in do zvočnih knjig. Naknadno sem vnesla povezave do slovenskih otroških in mladinskih

revij in do del v angleščini ter do lutkovnih in dramskih predstav na daljavo.

Zavedala sem se zelo omejenega nabora in dostopnosti e-gradiv. Zato sem navezala stik z direktorico Knjižnice Cirila Kosmača Tolmin, Jernejo

■ Moč knjige, Grega in Jaka Levpušček. Foto: Arhiv OŠ Most na Soči

■ Filip Hrast bere Lenartu in Vidu. Foto: Arhiv OŠ Most na Soči

■ Moč knjige, Taja Teodorovič. Foto: Arhiv OŠ Most na Soči

Berginc, in predlagala, da bi vsem učencem naše šole omogočili prijavo v servis Moja knjižnica in s tem dostop do e-knjig na Biblosu in različnih e-virov (Enciklopedija Britannica, dLib, Kamra, Europeana ...). V začetku aprila je splošna knjižnica v Tolminu omogočila brezplačen dostop do e-knjig in e-virov vsem učencem in zaposlenim na šolah.

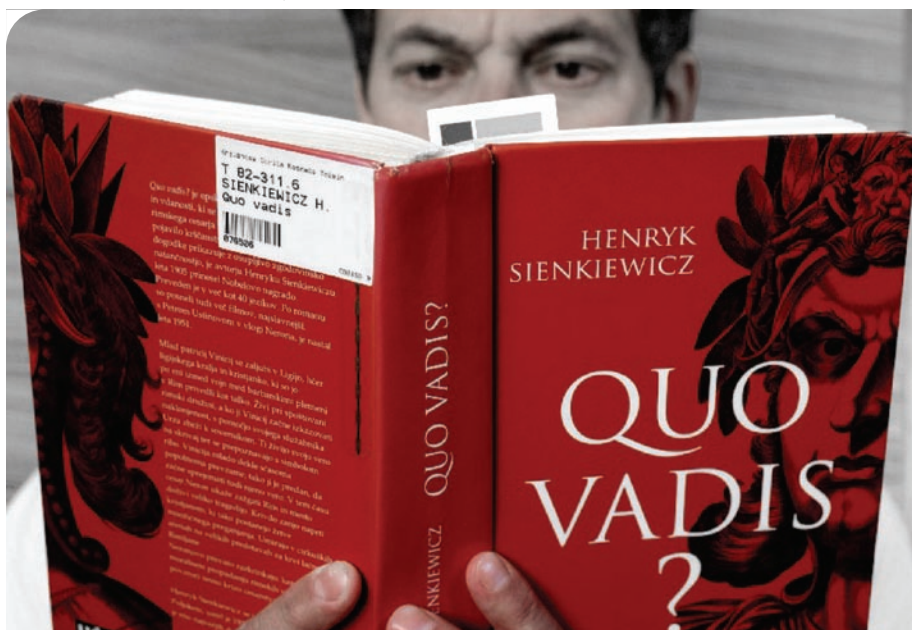
Praznovanje 2. aprila – mednarodnega dneva knjig za otroke in mladino, ki ga navadno začnemo z branjem poslanice na šolskem radiu, je letos za vse učence potekalo v spletni učilnici. Mednarodno poslanico Petra Svetine z naslovom »Lakota po besedah« je prebral Boštjan Gorenc Pižama, učenci pa so lahko izbirali med

različnimi dejavnostmi: reševanjem knjižne uganke, branjem pravljic, poustvarjanjem na 50 izbranih knjig, ki so nas napisale, ter videonatečajem Slovenske sekcije IBBY.

Nepričakovano velik je bil odziv učencev in učiteljev na povabilo ob svetovnem dnevu knjige, da se naša šola pridruži praznovanju posebnega dogodka, poimenovanega Noč knjige. Praznik branja smo soustvarjali učenci in učitelji s fotografijami domačih knjižnih polic, iz naslovov knjig smo sestavljali sporočila, fotografirali smo se pri branju ... Nastale fotografije smo povezali v filmček »Moč knjige spomladi 2020«, iz katerega vejejo veselje ter lepi trenutki ob branju in knjigah. Naj ostane spomin na letošnjo zelo posebno pomlad.

V spletni učilnici nam je uspelo izvesti nekaj načrtovanih ur knjižnično informacijskega znanja (KIZ), ki jih najpogosteje izvajamo v medpredmetnih povezavah s ciljem, da se z različnimi aktivnostmi in procesi hkrati usvajajo vsebine iz učnega načrta šolskega predmeta in informacijske spretnosti na izkustven in uporaben način.

■ Kdo bi vedel ... bere učitelj Mirko Kavčič. Foto: Arhiv OŠ Most na Soči

■ Doma gradimo trdne temelje znanja, Erazem Krivec. Foto: Arhiv OŠ Most na Soči

■ Moč knjige, Ema Baša. Foto: Arhiv OŠ Most na Soči

V dneh pouka na daljavo nam je zelo pomagala svetovalka za knjižnično dejavnost na Zavodu za šolstvo, Romana Fekonja, ki je v spletni učilnici objavljala aktualne vsebine, okrožnice Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport, strokovna navodila, priporočila in smernice za šolske knjižnice, priporočila zavoda ter primere dobrih praks šolskih knjižnic. V videosrečanju je izvedla študijsko skupino z aktualnimi informacijami ob ponovnem odpiranju šolskih knjižnic. Veliko gradiv in dobrih idej smo si knjižničarke izmenjale na fb-profilu, sekcija šolske knjižnice. Znanje smo si delile tudi znotraj Aktiva šolskih knjižničark Zgornjega Posočja. Čas pouka na daljavo nas je zblížal na poseben način.

Ob vstopanju v letošnje šolsko leto smo si vsi, učenci, učitelji in starši, želeli, da bi pouk v čim večji meri potekal v živo. Skupna branja omogočajo učencem pristnejše doživljanje literarnega dela.

V času pisanja prispevka zaključujemo šolski teden, ko smo se z učenci od 6. do 9. razreda morali ponovno vrniti k pouku na daljavo. Odredba o le-tem je bila izdana le za teden pouka pred jesenskimi počitnicami. Kako bo v nadaljevanju, nam bo ministrstvo predvidoma sporočilo ob koncu jesenskih počitnic.

Sprašujem se, kako bo v letošnjem šolskem letu z zagotavljanjem e-knjig in e-virov v šolskih knjižnicah? Pripravljam se na uro knjižnično informacijskega znanja v medpredmetni povezavi z glasbeno umetnostjo. Osmošolci že dve šolski uri spoznavajo klasicističnega

skladatelja Wolfganga Amadeusa Mozarta. O njem bodo napisali referat. Razložiti jim moram osnovne bibliografske elemente knjižnih in spletnih virov ter navajanje le-teh. Tehtam, ali bo pouk potekal v živo ali na daljavo. Poslušam Malo nočno glasbo in razmišljam, da živimo v času, ko se tudi mnenja strokovnjakov s področja vzgoje in izobraževanja zelo razlikujejo. Menim, da je za nas praktike, ki delamo z otroki, pomembnejše kot odkrivati, kdo ima prav, krepiti osebno integriteto, zavedanje, mir in vitalno zdravje, ohranjati ustvarjalnost in pozitivno naravnost. ●

Viri:

- *Poučevanje na daljavo : dobre prakse na dlani*. Razlagamo.si. <https://razlagamo.si/poucevanje-na-daljavo-dobre-prakse-na-dlani/>
- Zavod republike Slovenije za šolstvo. (26. 3. 2020). *Strokovne usmeritve za izvedbo izobraževanja na daljavo za osnovno šolo*. <https://www.zrss.si/objava/strokovne-usmeritve-za-izvedbo-izobrazevanja-na-daljavo-za-osnovno-solo>

Knjižnica Ivana Potrča Ptuj na družbenih omrežjih

Taja Bračič

taja.bracic@knjiznica-ptuj.si

Primož Potočnik

primoz.potocnik@knjiznica-ptuj.si

Knjižnica Ivana Potrča Ptuj

Želimo se pokazati in biti videni. Vabljeni na vsa naša družabna družbena omrežja.

Družbena omrežja so pomembna pridobitev današnjega časa; postala so močno promocijsko orodje, s katerim se knjižnice lahko predstavimo na spletni oglasni deski. Življenja brez njih si ne moremo več predstavljati, sploh v zadnjem letu smo bili deležni velikih sprememb, ki nam jih je prinesel čas koronavirusa. Omogočajo nam lažjo komunikacijo in povezovanje med nenehno razširjajočimi se krogi stikov. Družbena omrežja so odlično orodje za pridobivanje novih uporabnikov.

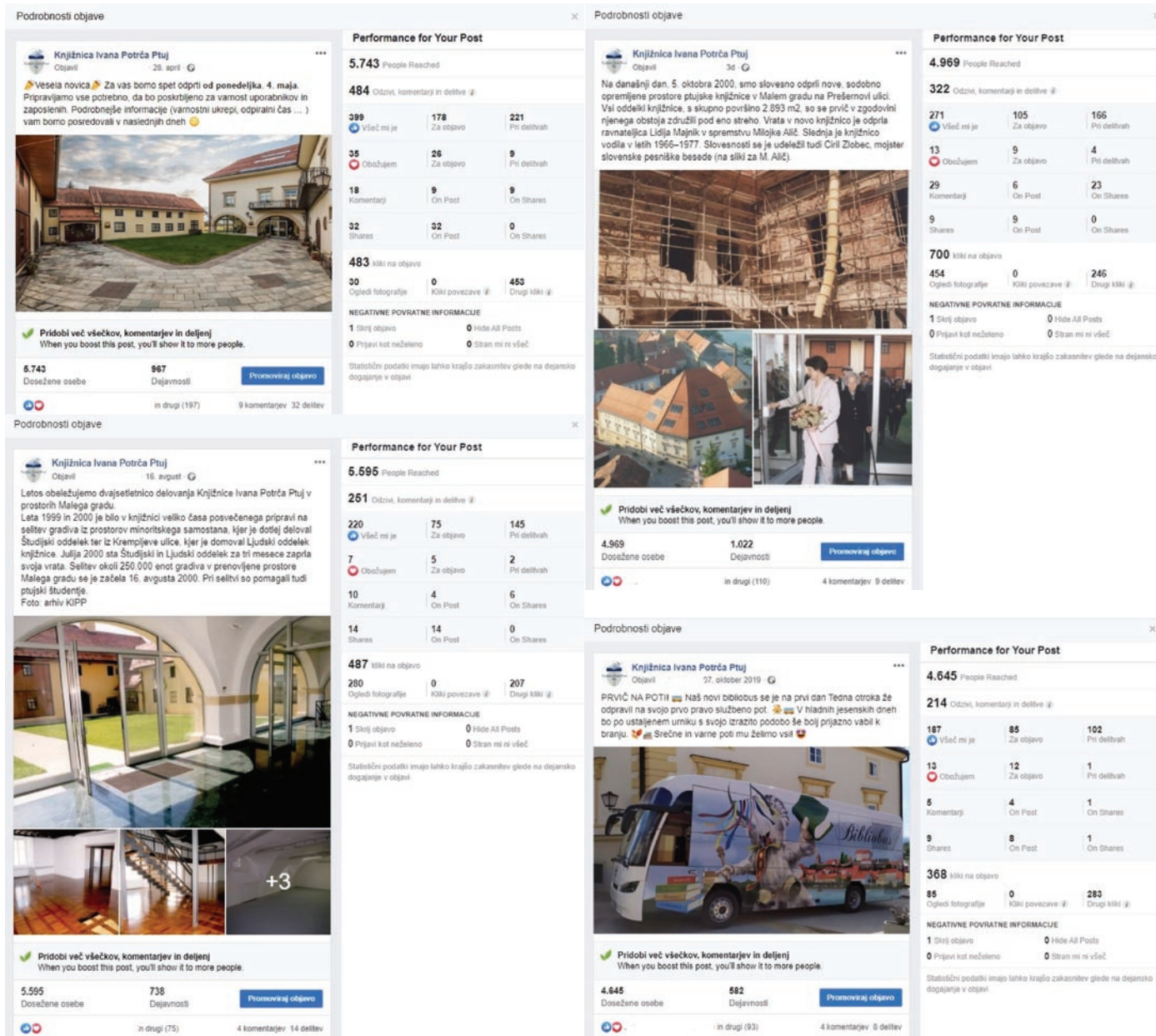
Facebook

Knjižnica Ivana Potrča Ptuj ima profil na Facebooku od leta 2012. Leta 2016 se je oblikovala interna skupina za družbena omrežja, v kateri šest zaposlenih ureja profil. Za boljšo strukturiranost objav imamo tudi urnik oziroma načrt objav. Mesečno na Facebooku objavimo povprečno 14 objav, na Instagramu 15 in na Twitterju 27. Objavljamo obvestila o novicah, novostih, prireditvah, priporočenem gradivu ipd. Trenutno našemu profilu na Facebooku sledi 2368 sledilcev.

Glede na ciljno občinstvo se odločimo, katero družbeno omrežje bomo uporabili, in temu prilagodimo tudi stil pisanja (na primer za Instagram bolj sproščen stil in več emotikonov). Vse je odvisno od našega ciljnega občinstva. Statistika nam je pokazala, da naše uporabnike najbolj pritegnejo zanimive in privlačne fotografije, novice o znanih osebnostih Spodnjega Podravja in kulturni dediščini (npr. biografski leksikon Obrazi slovenskih pokrajin (Spodnjepodravci.si) in digitalna zbirka Kamra.si), kreativne in humorne fotografije (npr. *Bookface*, knjigobežnice, letoletna »knjigojelka«), dogodki za otroke (npr. Igralne urice s

knjigo in Pravljična joga za otroke), domoznansko in drugo dragoceno gradivo (npr. knjižne dragocenosti iz ptujske knjižnice) ter objavljanje najzanimivejših dogodkov v živo. Velik odziv uporabnikov je na nagradne igre, ki jih občasno prirejamo v sodelovanju z drugimi organizacijami (film, posnet po knjižni uspešnici). Redno uporabljamo funkcijo načrtovanje objav, saj nam olajša delo ob koncih tedna in praznikih. Največ odziva dosežemo s promocijo dogodkov, ki jih objavimo v sodelovanju z drugimi organizacijami (kot npr. Klub ptujskih študentov, CID Ptuj in druge knjižnice). Večini objav dodamo fotografijo, povezano z vsebino objave. Po izkušnjah in smernicah, ki se jih držimo, so krajša besedila za uporabnike privlačnejša in bolj brana. V besedilu objavimo povezavo do naše spletne strani, tako uporabnika usmerimo, kako lahko pride do več informacij. V objavah označimo tudi druge organizacije ali osebe, o katerih govorimo. S tem dosežemo, da jih vidijo tudi njihovi prijatelji oziroma sledilci, to pa

Leto 2021 naj bo leto novega zagona, ki naj v vas prebudi spečega misleca, otroka, ustvarjalca. Naj bo to leto neskončnih popotovanj, ki vam bodo prinesla nova spoznanja in vas navdibnila za dobra dela. Želim vam, da bi v letu 2021 prebrali knjigo, ki vam bo spremenila življenje.

Primeri uspešnih objav na profilu Facebook, pri čemer vidimo doseg števila sledilcev oziroma uporabnikov in všečkov. Seveda je to okvirna metrika, saj se ne smemo sklicevati na to, kako učinkovita je komunikacija na strani na Facebooku. To pomeni, da je našo objavo videlo pod deset odstotkov naših všečkarjev, kar ne zagotavlja, da jo bodo tudi prebrali ali se odzvali nanjo.

občutno poveča doseg naše objave. Pri nekaterih objavah, dogodkih in nagradnih igrah se odločimo tudi za promocijske objave, ki delujejo po sistemu: več kot plačamo, več dobimo. Facebook po svojem algoritmu določi prikazovanje objav naših sledilcev oziroma prijateljev. Možnost, da uporabniki družbenih omrežij objave potem delijo s svojimi prijatelji, je ena

najpomembnejših prednosti družbenih omrežij.

Za projekt Bralna značka za odrasle smo dodali skupino na družbenem omrežju Facebook. Na strani skupine prav tako objavljamo različne vsebine, ki se nanašajo na to tematiko.

Statistika nam je pokazala, da naše uporabnike najbolj pritegnejo zanimive in privlačne fotografije, novice o znanih osebnostih Spodnjega Podravja in kulturni dediščini.

Instagram

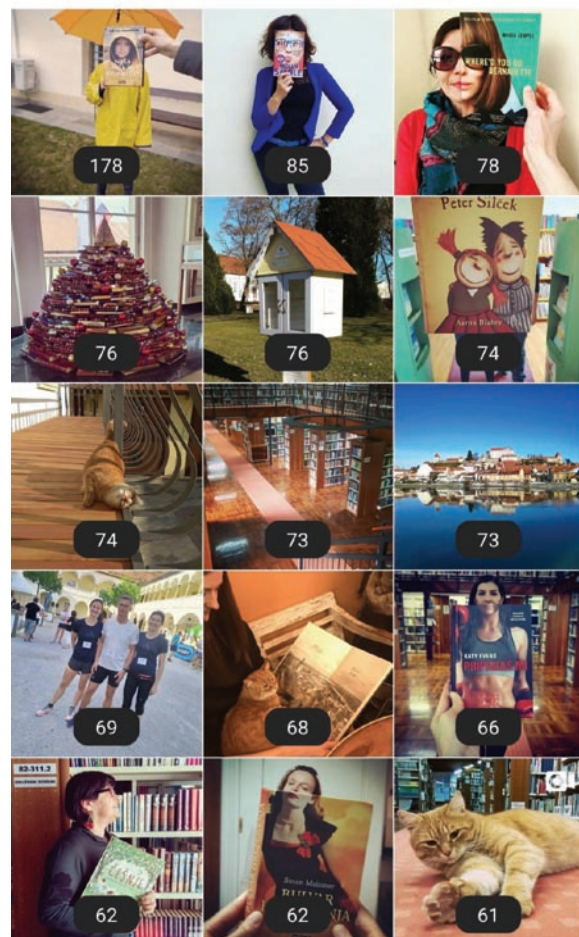
Instagram je omrežje lepih fotografij, videov in zgodb; bolj ga uporablja mlajša populacija. Delimo lahko zelo uspešno objavo, saj omogoča veliko različnih filtrov, učinkov in napisov za umetniški vtis. Pozornost pritegnemo z izvirnimi fotografijami sproščenih poljubnih objav iz zakulisja knjižnice. Vse, kar resnično potrebujemo, je malo ustvarjalnosti, da pritegnemo sledilce z zabavnimi in smiselnimi objavami. Pomembne so oznake; t. i. ključniki (#hashtag). Uporabnikom omogočimo, da naše objave lažje najdejo, saj z njimi kategoriziramo objavo. Optimalno število ključnikov (#hashtagov) je enajst, pri čemer je treba najti najprimernejše in večkrat uporabljene glede na sporočilo fotografije ali videovsebine. Primer našega najpogosteje uporabljenega ključnika je #knjiznicaivanapotrca ptuj. Dodamo lahko lokacijo, kje je fotografija nastala oziroma kje točno se knjižnica nahaja. Označimo lahko osebe, ki so na fotografiji, ali druge institucije. V zadnjih letih smo na Instagramu in Facebooku uporabniki postali bogatejši za novost, ki se imenuje Instagram zgodbe (Stories) in Facebook zgodbe (Story). Objavite lahko fotografije ali videovsebine, ki po 24 urah izginejo z vašega profila. Omogoča komuniciranje z bralci po novih in drugačnih poteh. Pri Instagram zgodbi lahko postavite vprašanje, kar pomeni, da lahko imajo uporabniki aktivno vlogo. Prav tako dodajamo ključnike (#hashtag).

Twitter

Na družbenem omrežju Twitter prav tako objavljamo in komentiramo aktualne dogodke knjižnice. Glavni cilj je komunikacija. Posebnost Twitterja je, da morajo biti besedila krajša, saj smo omejeni na 160 znakov. Kljub temu da Twitter zajema manj fotografij, se zavedamo, da z njim pritegnemo del uporabnikov. Tudi v tem družbenem omrežju so pomembni ključniki (#hashtag), s katerimi kategoriziramo svojo objavo, s simbolom @ (afna)

← Posts

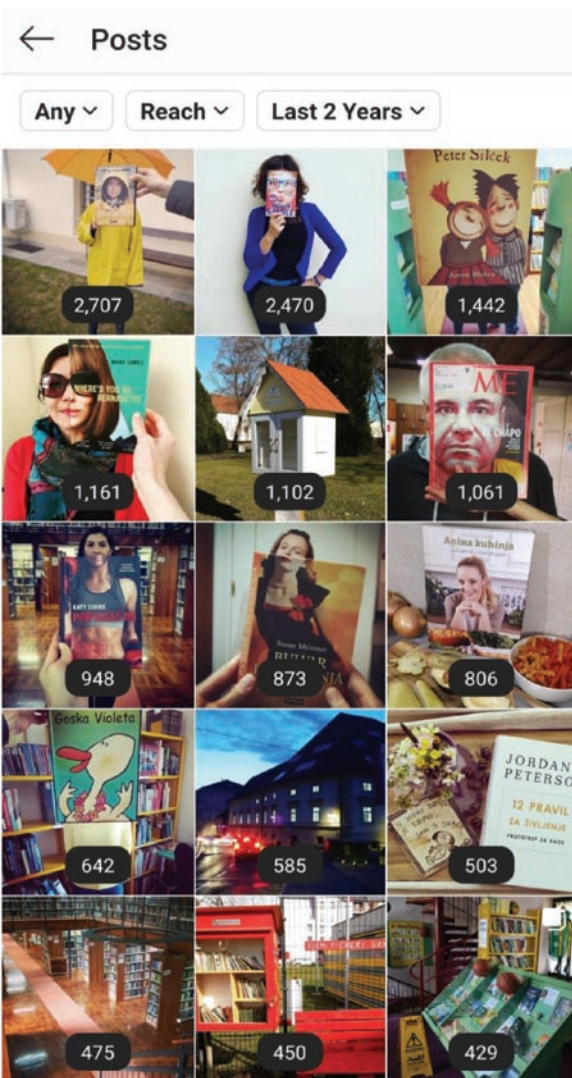
Any ▾ Likes ▾ Last 2 Years ▾

■ Najbolj všečkane objave na Instagramu

pa označimo druge organizacije ali uporabnike, ki so pomembni za našo objavo. S tem povečamo svojo prepoznavnost in prepoznavnost naših dogodkov. Uporabljamo jih, kadar vsebina govori o njih, saj s tem našo objavo vidijo tudi njihovi sledilci in se posledično doseg objave poveča. V zadnjem letu si za infografiko pomagamo z orodjem Canva. Za zahtevnejše oblikovanje pa skrbi sodelavec, ki uporablja orodja Adobe.

■ Objave na Instagramu, katerih doseg sledilcev je bil največji

YouTube

Zaradi omejenega števila obiskovalcev na prireditvah smo aktivirali kanal YouTube knjižnice in začeli pretočno predvajati lastne prireditve. Dogodke lahko spremljamo v živo ali si jih ogledamo kasneje. Za večjo gledanost videov jih promoviramo na preostalih družbenih omrežjih in na spletni strani.

Trend spremljanja naših aktivnosti v digitalnem okolju izvajamo v orodjih za analitike, ki nam jih družbena omrežja sama ponujajo. Merijo uspešnost različnih metrik za posamezne objave.

Z družbenimi omrežji se predstavljamo, povezujemo in si izmenjujemo informacije. Trend digitalnega sveta v zadnjem času narašča; klasične knjižnice se spreminjajo, vendar kljub temu zaslon tablice, mobilnega telefona ali katere druge digitalne naprave ne bo nadomestil tistih pravih strani v knjigi. Knjižnice so veliko več kot samo »izposojevalne postaje«, so kraj srečanja ali druga dnevna soba. Prednost družbenih omrežij je nov način komuniciranja, hitro nam zagotavljajo sveže in posodobljene informacije. Želimo se pokazati in biti videni. Vabljeni na vsa naša družabna omrežja.●

Literatura in viri:

- Mesarec, P. (2017). *Socialna omrežja za nevladnike in nevladne organizacije*. Center za informiranje, sodelovanje in razvoj nevladnih organizacij.
- Korošec, M. (2020). *Digitalni marketing od A do Ž*. Rdeča Oranža.
- Gojznik, Č. in Mivšek Sitar, U. (2017). *Zakaj je analitika družbenih omrežij lahko problematična?* <http://www.marketingmagazin.si/novice/mmarketing/14311/zakaj-je-analitikadruzbenih-omrezij-lahko-problematicna>
- Safe.si. (b. d.) *Točka osveščanja o varni rabi interneta in mobilnih naprav za otroke, najstnike, starše in učitelje*. <https://safe.si/nasveti/druzabna-omrezja/instagram>
- Maxwell, L. (2018). *Instagramming tips for librarians*. <https://bookriot.com/2018/08/28/instagram-tips-for-librarians/>
- Burke, J. (2018). *How Would You Like to Learn Instagram Marketing from the Experts?* <https://www.intellicraftresearch.com/more-than-10-instagram-marketing-experts-that-libraries-can-learn-from/>

Knjižnice so veliko več kot samo »izposojevalne postaje«, so kraj srečanja ali druga dnevna soba. Prednost družbenih omrežij je nov način komuniciranja, hitro nam zagotavljajo sveže in posodobljene informacije.

*Naj bo v novem letu
stisk roke močan, nasmeh
prijazen, pogled ljubeč in
vsak objem iskren.*

Ines Grlj

Spletna konferenca Domfest 2020

V članku predstavljamo izvedbo letošnjega šestega festivala domoznanstva Domfest v organizaciji Mestne knjižnice Kranj, ki se je tokrat zaradi omejitev ob pandemiji odvil na virtualnem prizorišču. Kakšne izzive je prinesel prvi videokonferenčni festival, kakšni so bili problemi in ali ima tak pristop tudi kakšne prednosti?

Andra Bernik

jandra.bernik@mkk.si
Mestna knjižnica Kranj

Petra Puhar Kejžar

petra.kejzar@mkk.si
Ivan Hribernik
ivan.hribernik@mkk.si
Mestna knjižnica Kranj

NOVI IZZIVI: KNJIŽNIČARJI Z MIKROFONI

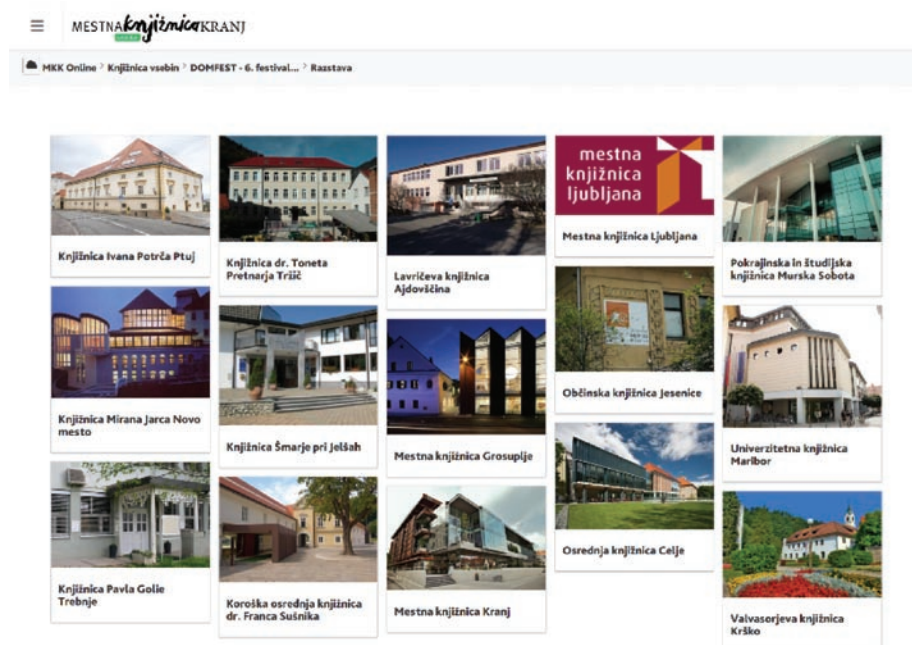
Priprave

Priprave na domoznanski festival Domfest 2020 v organizaciji Mestne knjižnice Kranj so potekale že od pomladi, ravno v času, ko so se zatresli ustaljeni vzorci in nobena odločitev ni obveljala dlje časa. Tako je organizacija Domfesta najprej potekala v smeri klasične izvedbe v dvorani knjižnice s predavatelji pred polno dvorano. Dolgo je kazalo, da nam bo vendarle uspelo, pa čeprav z zmanjšanim številom udeležencev. V začetku oktobra so se ukrepi za zaježitev epidemije zaostrovali in morali smo se odločiti, ali konferenco izvedemo na spletu. V zadnjih mesecih so se povsod vrstile tovrstne spremembe in obvladovanje spletnih konferenc je mnogim postalo navada. Konference Zoom so enostavne, izkušnje so dobre, vmesnik mnogim že poznan. Vendar sestanki na Zoomu potekajo v krogu manjših skupin. Spraševali smo se, kako bi na Zoomu izvedli pravo konferenco – s predavatelji, poslušalci, moderatorjem? Ali potrebujemo dodatnega moderatorja ali naj preklope med predavatelji upravlja kar povezovalac konference? Kaj in koga za to potrebujemo? Ali imamo pri tem kakršno koli podporo platforme Zoom? Spraševali smo se tudi, kako naj na splet vključimo napovedano razstavo domoznanskih publikacij ... Na ta in mnoga dodatna vprašanja konkretnih odgovorov nismo poznali, saj je vsaka platforma nekoliko drugačna, ima svoje zakonitosti in jo je pred končno izvedbo večje konference treba preizkusiti in dodobra spoznati.

V omenjenem času smo se aktivno ukvarjali tudi z možnostjo predvajanja dogodkov iz knjižnice v živo na spletu. O tem smo se

dogovarjali s podjetjem Mediainteractive, s katerim smo v zadnjih petih letih ustvarili slovensko sodelovalno platformo, imenovano MiTeam, na kateri sta postavljena naš spletni portal za otroke Modri pes in t. i. Informacijska mreža. Na tej že izvajamo vnos dogodkov na enem mestu, ki jih avtomatizirano pošiljamo na spletno stran knjižnice www.mkk.si in portal Modri pes. Na omenjeni platformi si uporabniki že nekaj let ustvarjajo profile in se prijavljajo na obveščanje po e-pošti o dogodkih ter knjižnih novostih z možnostjo nastavitve personaliziranih obvestil z vsebino po lastnem izboru. Platforma, ki jo že nekaj let namensko gradimo in dopolnjujemo, se bo še v letošnjem letu celostno združila s postavitvijo novega spletnega mesta knjižnice, s klasično predstavitvijo naših dejavnosti in dodatno možnostjo interaktivnega sodelovanja z uporabniki na enotni tehnološki osnovi. Vedeli smo, da platforma omogoča veliko funkcionalnosti, ki jih do sedaj nismo uporabljali.

Vsa omenjena dejstva in potrebe so nas postavljali pred odločitev, ali naj uporabimo konferenco Zoom, za katero vemo, da jo tudi knjižničarji že obvladujejo, ali naj se odločimo za postavitev na platformo, ki v okolju knjižnic sicer še ni poznana, vendar nam bo omogočila ravno to, kar v danih razmerah potrebujemo. Na prvem mestu je bila potreba po čim večji prepoznavnosti in odlični uporabniški izkušnji našega pomembnega dogodka. Pomembna nam je bila tudi tehnična podpora razvijalcev platforme, ki so izvedli že veliko podobnih in večjih konferenc. Poleg tega smo si želeli celovite predstavitve tako udeležencem kot predavateljem, popolno lastništvo ustvarjene platforme in dostopnost vsebin po dogodku ter informacijo o tem, kako so te vsebine obiskane.

■ Razstava domoznanskih izdaj sodelujočih knjižnic

Odločitev je padla.

Platforma MiTeam

Platforma MiTeam je digitalno orodje, namenjeno komunikaciji, sodelovanju in učenju na podoben način, kot to omogočata trenutno najbolj razširjeni Zoom in Microsoft Teams. Primerna je za komuniciranje med sodelavci in omogoča stike s širšo skupnostjo. Celovito in na enem mestu združuje sodelovanje udeležencev, informiranje, deljenje zaslona, klepet, upravljanje dokumentov, članov in partnerjev. Omogoča videoklic med dvema uporabnikoma ali večjo skupino in izvedbo večjih dogodkov po videokomunikaciji. Možna je tudi izvedba zahtevnih konferenc, ki jih lahko spremlja več tisoč ljudi. Okolje konference je lahko personalizirano s celotno grafično podobo organizatorja in programom dogodka. Omogoča tudi digitalno učenje z vnaprej pripravljenimi predstavitvami in vzpostavitev digitalne knjižnice vsebin.

Platforma ima vgrajen videomodul, ki temelji na naprednem standardu WebRTC in omogoča vrhunsko kakovost zvoka ter slike ob hkratnem podpiranju različnih scenarijev video-

sodelovanja. Pomemben element je tudi snemanje dogodkov in konferenc v HD-kakovosti.

Vse zgoraj opisane specifikke so ustrezale našim željam o izvedbi konference Domfest:

- možnost priprave vsebinsko in grafično prilagojenega okolja,
- tehnična podpora ponudnika rešitve,
- možnost priprave razstave na spletu,
- možnost objave dokumentov pred dogodkom in po njem,
- več udeležencev,
- klepet med udeleženci oziroma udeleženci in organizatorjem,
- možnost deljenja zaslona za PPT predstavitev,
- snemanje dogodka,
- po koncu dogodka možnost vzpostavitve javno objavljene povezave do PDF-predstavitev, razstave in videoposnetkov dogodka.

Organizacija spletne konference

Zanesljivo in večnamensko orodje je bila dobra osnova za začetek priprav. Priprave na konferenco so vključevale tudi aktivno sodelovanje med organizatorjem dogodka in

Na prvem mestu je bila potreba po čim večji prepoznavnosti in odlični uporabniški izkušnji našega pomembnega dogodka. Pomembna nam je bila tudi tehnična podpora razvijalcev platforme, ki so izvedli že veliko podobnih in večjih konferenc. Poleg tega smo si želeli celovite predstavitev tako udeležencem kot predavateljem, popolno lastništvo ustvarjene platforme in dostopnost vsebin po dogodku ter informacijo o tem, kako so te vsebine obiskane.

Covid 19 nas je postavil pred veliko preizkušnjo glede naše fleksibilnosti in digitalne odzivnosti. U letu 2021 vam želim zdravlja in čim več trenutkov preživetih v naravi.

David Ožura

V imenu celotne ekipe Mestne knjižnice Kranj se vsem sodelujočim zahvaljujemo za sodelovanje in podporo, vsem predavateljem pa čestitamo za odlično izpeljane predstavitve tako pri vsebinskih kot tudi tehnoloških izzivih.

ponudnikom tehnične rešitve, izvajalcem dogodka, tehnično podporo v knjižnici in ne nazadnje – z vsemi predavatelji, ki so se bili ob vsebinskih pripravah na svoje predstavitve primorani spopasti tudi z nastopom v novem digitalnem okolju.

Časa za pripravo dogodka je bilo le nekaj dni. Pripraviti je bilo treba okolje za konferenco in postaviti spletno razstavo. Preizkusiti delovanje sistema. Naučiti se moderiranja. Spoznati možnosti nastavitve mikrofонов, zvočnikov, kamer, naučiti se pomagati predavateljem in predvideti zaplete. Narediti navodila za uporabo, za predavatelje in udeležence. Moderiranja so se morali naučiti voditeljica dogodka in dve osebi za podporo, ki sta bili ves čas na voljo za pomoč ob zapletih.

Preizkus sistema je potekal med sodelavci v knjižnici. Preizkusili smo delovanje v različnih brskalnikih, testirali nastavitve mikrofонов, zvočnikov in kamer. Vsaka naprava in vsak brskalnik se odzivata različno. Vsak uporabnik ima svoje navade in na računalniku svoje nastavitve. Spoznali smo, da je težko predvideti enoten potek priprav pri vseh predavateljih. Nekateri že imajo izkušnje z digitalnimi aplikacijami, drugi manj. Organizirali smo generalko in predavateljem poslali priporočila in navodila za pripravo. Vaja je potekala dva dni pred glavnim dogodkom. Predavatelji so se vključili v konferenčni klic, z vsakim smo individualno preizkusili video- in zvočno povezavo, jih naučili deljenja zaslona ter jim pomagali pri nastavitvah naprav, s katerimi so izvajali predstavitve tudi na glavnem dogodku.

Na generalki smo spoznali, kaj moramo pri svojih načrtih spremeniti in kje se lahko sistemu prilagajamo organizatorji, kaj pa mora biti prepuščeno predavateljem in tehnični podpora, ki jim jo dajejo njihove knjižnice. Težko je namreč obravnavati sistemsko težavo na videokonferenci, če na videoklicu predavatelja vidiš, slišiš ga pa ne. Ali on ne sliši tebe. Kako nekemu, ki te ne sliši, razložiti, naj preveri, ali je dobro

priklopil slušalke? Ko smo vse podobne zaplete rešili, smo upali, da predavatelji ne bodo menjali naprav pred glavnim dogodkom ...

Organizatorji dogodka in tehnična podpora v knjižnici smo si delo razdelili. Voditeljica dogodka je hkrati opravljala tudi delo moderatorke, ki je predavateljem predajala besedo, jim vklopila mikrofona in poskrbela za prikaz deljenega zaslona. Ob njej je bil ves čas na voljo sodelavec za tehnično pomoč, ki je sledil poteku konference. Pred vsakim sklopom smo poskrbeli za pomoč predavateljem pri nastavitvah sistema in deljenju zaslona. Glavna organizatorica Domfesta je sproti odgovarjala na pisna vprašanja v klepetu. Vsi udeleženci in predavatelji so imeli na voljo pomoč po telefonu in nekaj težav smo sproti rešili tudi na ta način.

Nekaj dodatnih zapletov smo na samem dogodku pričakovali, vendar smo ob sprotne reševanju manjših problemov, ki so se pojavljali predvsem na napravah uporabnikov, konferenco brez hujših motenj za udeležence srečno izpeljali do konca.

Po zaključku dogodka v živo smo ustvarili odprto povezavo, okolje Domfest, kjer so naložene predstavitve v PDF-formatu, obdelani videoposnetki celotne konference in razstava domoznanskih publikacij.

Po zaključku celotne izkušnje lahko povzamemo, da so nam največje težave povzročale nastavitve slušalk in mikrofонов oziroma tistih sistemov, ki jih sicer v vsakodnevem življenju in pri svojem delu redno ne uporabljamo. Zadnjih nekaj let se z naraščajočimi tehnološkimi inovacijami srečujemo tudi v knjižnični dejavnosti. Nekaterim v veselje, drugim, razumljivo, nekoliko manj. Z vsakim podobnim dogodkom, kot je bila letošnja spletna konferenca Domfest, pa tudi zaposleni v knjižnični dejavnosti dokazujemo, da postajamo vse bolj prilagodljivi, iznajdljivi in z vsako izkušnjo močnejši pri spopadanju z novostmi in izzivi.

Nekoč si je nekdo izmislil čas. In z njim minevanje. Na srečo so nam na voljo knjige, s katerimi lahko pobegnemo v večnost. Naj bo v novem letu čim več takih pobegov. Srečno!

■ Moderatorka v elementu

MODERIRANJE NA VIRTUALNEM ODRU

Ko smo bili ob zaostrovanju omejitev zaradi pandemije covid-19 primorani opustiti misel na klasično izvedbo festivala Domfest z druženjem v dvorani naše knjižnice, časa za žalovanje ni bilo. Odločitev, da Domfest bo, je bila jasna, in ko so kot jesensko listje odpadale zadnje zasilne kombinacije z manj udeleženci ali s predavanji brez občinstva, je bila na mizi le še ena rešitev – videokonferenca na spletu. Do dneva D je bilo le nekaj več kot en teden časa. Izziv, kakršnega še nismo imeli.

Medtem ko so sodelavke in sodelavci skupaj s podjetjem Mediainteractive orali ledino s pripravami na zahtevno tehnično izvedbo spletnega festivala, še nisem vedela, kaj me čaka ... Dobra odločitev je bila generalka, saj smo s to vajo v krajši, a realni povezavi vseh vpletenih preigrali vse možnosti za optimalno delovanje, se navadili drug na drugega in na tehnologijo, predvsem pa smo spoznali in odpravili napake ter se naučili, na kaj vse bo treba popaziti, ko bo šlo zares.

In ko je šlo zares, so se sicer sem in tja pojavili »škrti«, ki se generalke niso udeležili, a smo jih s sinergijo znanja, iznajdljivosti, adrenalina in dobre volje hitro odpravili. Z mojega vidika lahko rečem, da je bila izkušnja nadvse zanimiva, za vse, ki vas morda v prihodnje čaka

moderiranje videokonference, pa povzemam pozitivne izkušnje in slabosti z našega prvega Domfesta na daljavo:

- Najpomembnejši je teamski pristop. Dobre videokonference ni brez skupine, v kateri so ljudje različnih znanj, izkušenj in talentov. Enako pomembno je, da je skupina uigrana, da v njej vladajo medsebojna naklonjenost, posluš drug za drugega, predvidljivost in proaktivnost. V kritičnih trenutkih sta najpomembnejša dobra volja, to je pozitiven pristop do reševanja problemov, in smisel za humor, kadar je kdo zares v škripcih. Brez naštetih dejavnikov v naši skupini si celodnevna moderiranja festivala ne morem predstavljati.

- Priprave so ključ do uspeha. So kot trening pred tekmo. Ko imaš ves program, poanto dogodka, vse informacije o vsebini, udeležencih in sodelujočih, tehničnih zahtevah, vrstnem redu, možnih problemih in rešitvah ..., ko imaš vse to v glavi, je izvedba kot regatno jadrnanje v lepem vremenu. Krmiliš, navdušuješ in delegiraš opravila kolegom na barki ter paziš na čas – in pozvoniš, kadar kdo predolgo vleče svojo vrv.

- Med izvedbo je drugače kot v dvorani. Moderiranje, odzivanje in improvizacija so tokrat še bolj kompleksni, saj je poleg vsega vsebinskega in človeškega tu še upravljanje tehničnih zadev – pravočasno vklapljanje in izklapljanje pravih mikrofонов in kamer,

Petra Puhar Kejžar

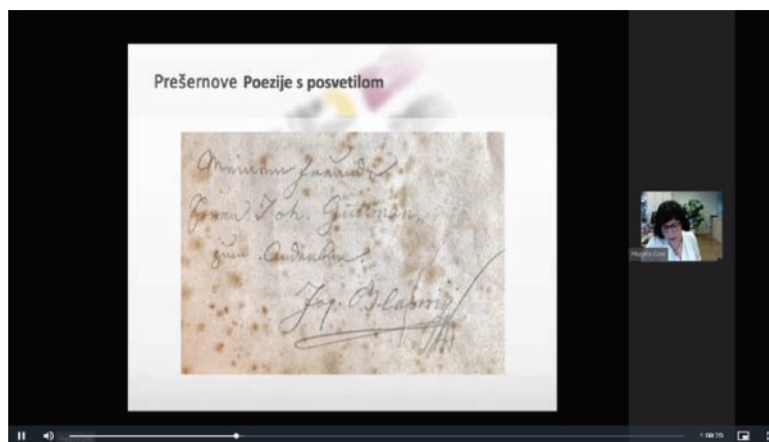
gumbob za vmesne opombe in vprašanja osemnajstih predavateljev in govornikov. Vse skupaj spominja na upravljanje velike mešalne mize na koncertu simfoničnega orkestra. Tu moram poudariti, da so vsi sodelujoči predavatelji dobro odigrali svoje partiture. Kljub temu, da smo premoščali razdalje med Kranjem in mesti v vseh smereh države in smo imeli različne instrumente ter izkušnje, nam je z neizrečenim občutkom zaveznitva uspela harmonija celote. Podčrtujem še to, da bi se brez sodelavcev, mojstrov tehnike, ki so nadzvočno vskočili, kadar je kakšna težava preseгла mojo vednost, konferenca lahko neprijetno zavlekla.

● A edina slabost konference na daljavo je dejansko odsotnost obiskovalcev. Vsak pevec in vsak športnik bi nam v tem letu prepovedanega druženja znal slikovito opisati, kaj nastopajočemu daje občinstvo. Čeprav je na zaslonu s tabo mozaik obrazov predavateljev, je

občutek, kot bi stal pred zidom. Napetost se iz treme zaradi nastopa v živo preobrazi v nekakšno gluho zadrego, v občutek samote. Brez odziva ne veš, kako ti gre, ne zaznaš sporočil, ki te usmerjajo. Ni dovolj veter v jadrih, začutiti ga moraš v laseh.

Letošnji šesti Domfest 2020 smo zapisali v zgodovino kot prvi videokonferenčni festival slovenskih domoznancev. Bil je res nekaj posebnega – zaradi pandemije smo se povezali na daljavo, kar je imelo nekaj slabih pa tudi nekaj dobrih lastnosti. Naučili smo se nekaj novega, predvsem pa dokazali, da knjižničarji delujemo v korak s časom in smo še kako računalniško pismeni. Vsekakor je najpomembneje to, da bienalnega festivala kljub težavni situaciji nismo izpustili – ali kot bi rekel Prešeren: »Vendar peti on ne jenja, ...«.

■ Utrinek s predavanja na daljavo

Ivan Hribernik POSTPRODUKCIJA

Pozitivne strani spletnih konferenc se pokažejo po koncu dogodka v živo, saj nam premišljen izbor spletnega orodja omogoča ponoven ogled videokonference in dodajanje novih povezanih vsebin. S tem postane dogodek zanimiv tudi po zaključku dogodka, omogoča interaktivnost, ogled aktivnih vsebin, dodajanje in ogled naknadno dodanega gradiva ter povezovanje udeležencev znotraj platforme. Možna je tudi korekcija nekaterih napak, ki so se pojavile med dogodkom.

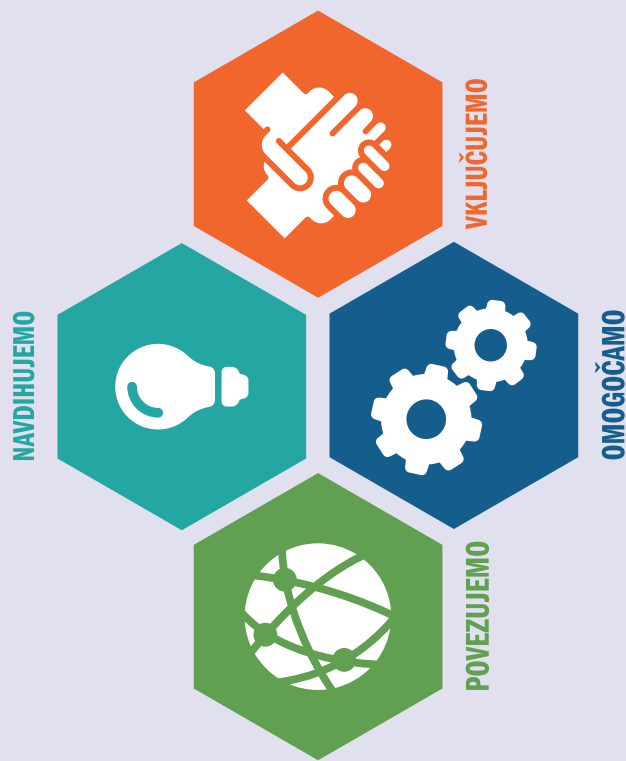
Spletne konference, za katere ni bilo dovolj časa za temeljite priprave in ki vključujejo več predavateljev, zlahka privedejo do zapletov pri uporabi nove, marsikomu neznane tehnologije. Navkljub lahkotnosti uporabe MiTeam platforme, kjer je čutiti, da so se njegovi kreatorji vživeli v kožo uporabnikov, se nam ni povsem

uspelo izogniti tehničnim težavam med samim prenosom v živo. Vse probleme smo rešili sproti, a so nekateri ostali vidni na videoposnetku. Zato smo, da bi zagotovili korektnost in gledljivost pomembnih vsebin konference, po zaključku nekaj dodatnega dela namenili t. i. postprodukciji. Z videoposnetkov smo odstranili vse »škrate«, ki so se nepovabljenoma igrali z našimi mikrofoni, kamerami in deljenjem zaslona. Vse skupaj smo z informativnim uvodom in krajšim zaključkom preoblikovali v nove videoposnetke. S tem smo zagotovili tehnično optimizirano vsebino, ki bo vsekakor še zanimivejša in privlačnejša, da si bomo posnetke z veseljem ogledali tudi kdaj kasneje.

V imenu celotne ekipe Mestne knjižnice Kranj se vsem sodelujočim zahvaljujemo za sodelovanje in podporo, vsem predavateljem pa čestitamo za odlično izpeljane predstavitve tako pri vsebinskih kot tudi tehnoloških izzivih.●

STRATEGIJA IFLA 2019-2024

**Bili ste ključ
razvoja naše strategije
- in ste ključ
do njenega uspeha.
Ukrepajte!**

**Naša vizija so močne in povezane
knjižnice in knjižničarji, ki so gonilna
sila izobraženih, informiranih in
vključujočih družb.**

Mi smo IFLA

Izvirni naslov: The IFLA Strategy 2019-24
Prevod: Narodna in univerzitetna knjižnica
Leto izida: 2020

UVOD: GLOBALNI GLASNIK KNJIŽNIC

Mednarodna zveza bibliotekarskih društev in ustanov je edinstvena organizacija: zaradi številnega članstva, širine svojega poslanstva in sposobnosti spodbujanja, vključevanja, podpiranja in povezovanja zavzema edinstveno vlogo v knjižnični in informacijski dejavnosti v svetovnem merilu.

IFLA s promoviranjem knjižnične in informacijske dejavnosti zastopa knjižnice in knjižničarje na svetovni ravni ter krepi usposobljenost svojih članov (društev, ustanov in posameznikov) za zagovornišтво ter izvajanje knjižničnih in informacijskih storitev, ki bogatijo življenja.

To počnemo s povezovanjem največjih strokovnjakov knjižničarstva – 1200 prostovoljcev, ki sodelujejo v strokovnih službah IFLA – in tudi s predano ekipo na sedežu IFLA ter z regionalnimi uradi in jezikovnimi centri, ki nam omogočajo delovanje v sedmih jezikih.

NAŠA STRATEGIJA: NAČRT ZA PRIHODNOST

Ta dokument je pomemben korak pri uresničevanju strateške vizije IFLA z akcijskim načrtom. Je dosežek edinstvenega vključujočega procesa – IFLA Global Vision – ki se je začel marca 2017.

V razpravi o prednostih in priložnostih knjižničarstva je sodelovalo več deset tisoč knjižničnih in informacijskih delavcev iz več kot 190 držav, ki so s svojimi prispevki postavili temelje strategije.

Strokovne službe IFLA in upravni odbor so zato v sodelovanju z ekipo na sedežu IFLA izoblikovali ta dokument. Pri delu so se opirali tudi na oceno finih prednosti in njeno zavezanost ciljem trajnosti nege razvoja Združenih narodov. Upravni odbor IFLA je dokument potrdil 12. aprila 2019.

STRUKTURA: PROGRAM ZA PRIHODNOST

Strategija IFLA 2019–2024* je dokument, namenjen razvoju knjižničarstva in ki so ga zasnovali knjižničarji.

Je referenčni dokument, namenjen tako finim strokovnim službam in ekipi na sedežu IFLA, regionalnim uradom in jezikovnim centrom kot tudi vsem našim članom in vsem, ki delujejo v knjižnični in informacijski dejavnosti. Verjamemo, da bo prispeval k oblikovanju novih energij in sinergij.

Naše strateške usmeritve so osredotočene na štiri področja, ki jih želimo uresničiti pri izvajanju svojih nalog:

1. **Okrepiti vlogo knjižnic v svetu.**
2. **Spodbuditi in izboljšati strokovno delo v praksi.**
3. **Povezati in okrepiti knjižnično in informacijsko dejavnost.**
4. **Izboljšati lastno organizacijo.**

V vsaki strateški usmeritvi so štirje ključni cilji, ki ponujajo okvir ukrepov za krepitev dejavnosti in uresničitev vizije.

4. STRATEŠKA USMERITEV

IZBOLJŠANJE

LASTNE ORGANIZACIJE

Povečali bomo svoje sposobnosti za izpolnjevanje sedanjega in prihodnjega poslanstva. Dolgoročno se pripravljamo na razvoj ambicioznih, a realnih načrtov za trajnost in stabilnost.

Ključno je prizadevanje za povečanje in raznolikost članstva, utrjevanje prisotnosti na regionalni ravni in dejavno vključevanje članov z ustrežno strokovno strukturo in najrazličnejšimi možnostmi prostovoljstva. Povečali bomo svojo prepoznavnost in zagotovili učinkovite, uspešne in inovativne storitve ter podporo.

Ključni cilji

4.1 Spodbujamo dolgoročno finančno stabilnost organizacije

Načrtovali bomo prihodnost, razvijali finančne strategije in možnosti za dolgoročno vzdržnost, ki bodo temeljile na dobrem razumevanju potencialnih partnerstev in sposobnosti za izkoriščanje novih priložnosti.

4.2 Učinkovito izkoriščamo svoje človeške vire in omrežja

Z dinamičnimi oddelki in enotami, odlično ekipo na sedežu IFLA, učinkovitimi regionalnimi uradi, jezikovnimi centri ter zanimivimi in raznolikimi priložnostmi za prostovoljstvo bomo povečali potencial vseh sodelujočih ter spodbudili spremembe in inovacije.

4.3 Vključujemo čim bolj številčno in raznoliko članstvo

S strategijo članstva, ki spodbuja raznolikost, zavezotost in ukrepanje, bomo okrepili položaj najbolj reprezentativne svetovne knjižničarske organizacije. Prepoznavni smo kot organizacija, ki prisluhne svojim članom in izpolnjuje njihova pričakovanja.

4.4 Povečujemo svojo prepoznavnost z odličnimi in inovativnimi komunikacijami

Okrepili bomo svojo blagovno znamko in sposobnost zagotavljanja visokokakovostnih, učinkovitih in angažiranih komunikacij, prilagojenih potrebam svetovne knjižnične in informacijske skupnosti.

3. STRATEŠKA USMERITEV

POVEZOVANJE IN KREPITEV KNJIŽNIČNE IN INFORMACIJSKE DEJAVNOSTI

Smo središče dialoga in ukrepanja, motor povezanega in usklajenega knjižničnega področja, za katero je značilen iskren duh sodelovanja in na katerem ni spregledan noben knjižničar. Združujemo strasti, zagotavljamo platforme ter omogočamo inovacije, učenje in strokovni razvoj na vseh ravneh. Tako se odzivamo na trenutne izzive in priložnosti ter pomagamo knjižničarjem, da ponujajo visokokakovostne storitve, ki ustrezajo potrebam skupnosti, ter spodbujamo pismenost, inovacije, ohranjanje dediščine in dostop do informacij vsem uporabnikom.

Ključni cilji

3.1 Zagotavljamo odlične možnosti za osebno povezovanje in učenje

Z omogočanjem dostopa do novih znanj ter spodbujanjem izmenjave idej bomo omogočili več priložnosti za osebna srečanja kot prizorišča za povezovanje knjižničnega sveta in odpravljali ovire za sodelovanje.

3.2 Podpiramo virtualno mreženje in povezave

Razvili bomo okolje kontinuiranega sodelovanja na knjižničnem področju, in sicer z orodji za virtualno mreženje, ki omogočajo, da se vsak knjižničar vključi v skupni pogovor.

3.3 Krepimo vlogo knjižničarstva na nacionalni in regionalni ravni

S podpiranjem knjižničnih združenj, institucij in mrež na vseh ravneh bomo povečali dejavnosti knjižničnega področja za izvajanje ukrepov, prilagojenih regionalnim in državnim značilnostim ter potrebam.

3.4 Zagotavljamo ciljno usmerjeno učenje in strokovni razvoj

Zagotovili bomo različne možnosti učenja in skrbeli za posodabljanje obstoječih praks. Okrepili bomo sposobnost evalvacije in sodelovanja s skupnostmi. Usposobili in povezali bomo prihodnje voditelje, vsak knjižničar pa bo postal zagovornik.

NAŠA VIZIJA

Močne in povezane knjižnice in knjižničarji, ki so gibalno izobraženi, informirani in vključujoči družb.

NAŠE POSLANSTVO

Navdihniti, vključiti, spodbuditi in povezati knjižnično in informacijsko dejavnost na globalni ravni.

NAŠE VREDNOTE

- Podpiranje načel svobode dostopa do informacij, idej in umetniških del ter svobode izražanja, opredeljene v 19. členu Splošne deklaracije človekovih pravic.
- Prepričanje, da posamezniki, skupnosti in organizacije potrebujejo neomejen in pravičen dostop do informacij, idej in umetniških del za svojo socialno, izobraževalno, kulturno, demokratično in ekonomsko blaginjo.
- Prepričanje, da visokokakovostne knjižnične in informacijske storitve pomagajo zagotavljati ta dostop.
- Zaveza, da se vsem članicam zveze omogoči sodelovanje in uveljavljanje lastne dejavnosti ne glede na državljanstvo, etnični izvor, spol, geografsko lego, jezik, politično filozofijo, raso, vero ali druge okoliščine.

POZIV K UKREPANJU

Strategija je rezultat idej in globalnega sodelovanja v knjižničarstvu.

A vendar je le mejnik, ne končni cilj. To ni le dokument, namenjen branju, temveč tudi ukrepanju, saj ima pri gradnji naše prihodnosti vsakdo svojo vlogo. Uspeh strategije bo naš skupni uspeh, a od vsakega od nas je odvisno, ali bomo prispevali svoj delež.

Štiri strateške usmeritve in šestnajst ključnih ciljev pomeni le okvir za tisoče, morda celo milijone posameznih ukrepov, potrebnih za preoblikovanje našega področja in uresničitev naše vizije.

Razmiselite, s katerimi dejavnimi lahko prispevate k doseganju ciljev strategije tako posamično kot v skupini. Kaj lahko storite, da posredujete sporočilo strategije ter vključite tudi druge, tako kot ste bili tudi sami spodbujeni in vključeni?

Izmenjujte dobre prakse, vzpostavljajte povezave in razširjajte informacije.

Skupaj lahko ustvarimo močno in združeno knjižnično mrežo, ki bo pomagala pri oblikovanju izobražene, informirane in vključujoče družbe.

Mi smo IFLA

1. STRATEŠKA USMERITEV

KREPITEV VLOGE KNJIŽNIC V SVETU

Spoznavamo in razumemo prednostne naloge celotnega področja ter širimo sporočilo s promocijo knjižnic in njihovih vrednot na svetovni in regionalni ravni. Z vpogledom, zaupanjem in avtoriteto razpravljamo o ustreznih politikah, ki prepoznavaajo knjižnice kot ključne vrednote skupnosti in so poglavitnega pomena za doseganje razvojnih programov. Kot spoštovan partner smo dejavno prisotni v mednarodnih organizacijah in na srečanjih.

Ključni cilji

1.1 Izpostavljammo vpliv knjižnic pri doseganju ciljev trajnostnega razvoja

Kot izhodišče za učinkovito zagovornišvo knjižnic bomo izdelali kakovostna orodja, ki bodo zunanjim javnostim prikazala prispevek knjižnic k različnim vidikom razvoja družbe.

1.2 Uveljavljamo dejavno prisotnost v mednarodnih organizacijah in na sestankih kot cenjen sogovornik

Okrepili bomo povezave s ključnimi mednarodnimi institucijami za sooblikovanje zakonov, smernic in programov, ki koristijo knjižnicam. Sprejeli bomo strateški in dolgoročni pristop ter gradili ugled pomembnega partnerja.

1.3 Sodelujemo s knjižničnimi združenji za prepoznavanje ključnih pravnih in finančnih težav, s katerimi se srečujejo, in zavzemamo se za spremembe

V tesnem sodelovanju s člani bomo okrepili svoje razumevanje in sposobnost zagotavljanja podpore zagovornikom prednostnih področij na nacionalni in regionalni ravni, vključno z opismenjenjem, učenjem, branjem, inovacijami in dostopom do znanja ter dediščine. To bomo dosegli z neposrednim sodelovanjem, svetovanjem in pripravo kakovostnih gradiv za zagovornišvo.

1.4 Oblikujemo javno mnenje in razpravo o odprtem dostopu in knjižničnih vrednotah, vključno z intelektualno svobodo in človekovimi pravicami

Zagotovili bomo uporabo in strokovno vodstvo v podporo odprtemu dostopu in širšim vrednotam našega področja. Naš namen je olajšati razumevanje vloge knjižnic kot zagovornic intelektualne svobode, spodbuditi razmišljanje, uskladiti ukrepe in jih zagovarjati tudi zunaj stroke.

2. STRATEŠKA USMERITEV

SPodbujanje in IZBOLjšanje STROKOVNEGA DELA

Stroko navdihujemo z razmišljanji, spodbujamo nove in obetavne pristope. Razvoj knjižnic vodimo s standardi, smernicami in dobrih praksami. Ponujamo orodja in viře, potrebne za občutek pripadnosti skupnosti, za lažje izvajanje skupnih korakov in podpiranje inovativnih programov ter ukrepov. Prizadevamo si varovati, krepiti in promovirati svetovno kulturno dediščino v vseh njenih raznolikih oblikah, vključno s tradicionalnimi, zgodovinskimi, avtonomnimi in sodobnimi izrazi.

Ključni cilji

2.1 Ustvarjamo, uporabljamo in delimo ključne viře in gradivo, ki spodbujajo stroko

Utrdili bomo svoj položaj vozišča za zanesljiva in izvirna raziskovanja o knjižnici in informacijski pokrajini. Skrbeli bomo za sodobne podatke, spoznanja in inovativne ideje, ki so temelj vsakega razmisleka o knjižnicah, ter tudi za ključna poročila, ki pospešujejo inovacije.

2.2 Redno zagotavljamo kakovostne vsebine, informacije in druge komunikacijske izdelke za vključitev in spodbujanje knjižnic

Ustaljeno komuniciranje spodbuja dejavno razmišljanje v stroki, izvira trenutne ustroje in vedenja ter knjižnicam v svetu zagotavlja razumevanje, zavzetost in orodja za ukrepanje.

2.3 Razvijamo standarde, smernice in druge dokumente, ki prispevajo k promociji dobrih strokovnih praks

Kot reprezentativna svetovna knjižnična organizacija bomo razvili standarde, smernice in druge dokumente, ki sem vrstam knjižnic omogočajo, da izboljšajo svoje delo in se prilagajajo spreminjajočemu se svetu, spremljajo in prevzemajo nove tehnologije za izpolnitev pričakovani uporabnikov.

2.4 Zagotavljamo orodja in infrastrukturo, ki podpirajo delo knjižnic

Delo stroke bomo podprli z dobro oblikovanimi praktičnimi orodji in platformami na področjih, na katerih ima IFLA edinstveno in močno vlogo, ter prispevali k učinkovitemu zagotavljanju in izvajanju knjižničnih storitev in nalog.

Marjeta Šušterčič: Poenotenje bibliografske obdelave rokopisnega gradiva v slovenskem knjižničnem sistemu

Marjeta, v NUK je bila ustanovljena delovna skupina za pripravo osnutka pravilnika Obdelave novodobnega rokopisnega gradiva, zapuščinskih fondov in tvorjenih zbirk v slovenskih knjižnicah. V okviru delovanja knjižnic je bilo v preteklosti že nekaj pobud (v letu 2019 smo o tem brali tudi v Knjižničarskih novicah) za pripravo navodil in poenotenje bibliografske obdelave rokopisnega gradiva. Kakšen je bil glavni motiv oziroma namen skupine, katere vodja ste?

Ja, res je. Iz slovenskih knjižnic so že nekajkrat prišle pobude za pripravo navodil za bibliografsko obdelavo novodobnega rokopisnega gradiva, zapuščin in tvorjenih zbirk; kot ste omenili, nazadnje v lanskem letu, ko je bilo tej tematiki namenjeno celodnevno srečanje v Knjižnici Ivana Potrča na Ptuju. Na njem so poleg knjižničarjev, ki na tak ali drugačen način obdelujejo tovrstno gradivo, sodelovali tudi kolegi iz naše knjižnice. S srečanja je bil kot sklepni dokument poslan *Javni poziv k čimprejšnji izdelavi smernic za sistematično in enotno bibliografsko obdelavo rokopisov in zapuščin v slovenskem knjižničnem sistemu*. Predvsem je bil naslovljen na NUK, prejeli pa so ga tudi na Ministrstvu za kulturo, v Združenju splošnih knjižnic

in v IZUM-u. In prav je tako, saj ne le, da je NUK matična knjižnica za prav vse slovenske knjižnice, tudi po Zakonu o knjižničarstvu (čl. 33 in 47) je ena naših pomembnih nalog, da »opravljamo naloge za nacionalni vzajemni bibliografski sistem« in skrbimo za »razvoj osnov vzajemnega kataloga v sodelovanju s knjižničnim informacijskim servisom«.

Na poziv se je lani jeseni odzvalo naše vodstvo (ravnatelj Viljem Leban in pomočnica ravnatelja za vodenje strokovnega dela dr. Ines Vodopivec) in se odločilo, da oblikuje skupino za pripravo omenjenega dokumenta. Tako je ravnatelj konec leta ustanovil delovno skupino za pripravo pravil za bibliografsko obdelavo novodobnega rokopisnega gradiva, zapuščin in tvorjenih zbirk z namenom pripraviti enotna strokovna pravila za urejanje, sortiranje, zaščito in hranjenje tovrstnega gradiva, za določanje relevantnih podatkov o gradivu ter pravila za njegovo bibliografsko obdelavo. Priprava tovrstnih pravil je bila res nujno potrebna, saj je rokopisno gradivo edina vrsta gradiva v knjižnicah, za katero vse do sedaj ni bilo enotnih strokovnih usmeritev za bibliografsko obdelavo na nacionalni knjižnični ravni.

Mojca Trtnik

Narodna in univerzitetna knjižnica
mojca.trtnik@nuk.uni-lj.si

Omogočeno bo povezovanje podatkov in izboljšana uporabniška izkušnja – boljše bodo možnosti iskanja in identifikacije gradiva, s tem pa tudi dostopnost do gradiva, seveda v skladu z zahtevami zaščite in varovanja.

To je kompleksna naloga – na kakšen način ste se lotili dela in kdo vse je pri tem sodeloval?

Delovna skupina je štela pet članov. Bila sem imenovana za vodjo skupine, čeprav sem bila takrat še v oddelku Nacionalni bibliografski center, pred tem pa v oddelku Slovenska bibliografija, in do tedaj nisem imela izkušenj z gradivom, ki ga v NUK-u hrani Rokopisna zbirka. Zavedala sem se, da me čaka veliko dela, hkrati pa mi je naloga, ki mi je bila zaupana, predstavljala zanimiv izziv. Poleg tega sem že pred tem razmišljala, da bi v službi izstopila iz t. i. cone udobja v oddelku, v katerem sem bila preko dvajset let, vse od zaposlitve v NUK, in se lotila nečesa novega.

V skupino so bili imenovani še Alenka Bagarič (Glasbena zbirka), Matjaž Lulik (Rokopisna zbirka), Veronika Potočnik (Zbirka drobnega tiska in sive literature) in Valentina Velkavrh (Nacionalni bibliografski center). Člani skupine so bili izbrani predvsem na osnovi znanja in preteklih izkušenj – glede na poznavanje gradiva v posebnih zbirkah in izkušnje z njegovo obdelavo ter glede na poznavanje sodobnih katalogizacijskih načel in najnovejših mednarodnih standardov v katalogizaciji.

V prvi fazi našega dela je bilo treba predvsem čim bolj spoznati rokopisno gradivo in se seznaniti z njegovimi zakonitostmi, saj gre za zelo specifično in raznoliko vrsto gradiva, ki ga resnično težko primerjamo z drugimi vrstami knjižničnega gradiva.

Pri obdelavi rokopisnega gradiva in zapuščin je obdelava gradiva drugačna od tradicionalne obdelave monografske publikacije. V čem se razlikuje in predvsem koliko časa nam vzame obdelava neke zapuščine?

Bibliografska obdelava novodobnega rokopisnega gradiva in zapuščin se res precej razlikuje od obdelave npr. monografske ali serijske publikacije ter tudi od ostalih vrst gradiva. Predvsem je pomembno zavedanje, da je to zelo specifično, enkratno, lahko rečemo kar unikatno gradivo. To pomeni, da niti

Pravila so zastavljena tako, da bo prav vse rokopisno gradivo, od najboljše zapuščine ali arhiva pa vse do posameznega dokumenta, možno popisati v sistemu COBISS.SI.

dve zapuščini ali dve posamezni enoti rokopisnega gradiva nista in tudi ne moreta biti enaki. Vsaka knjižnica ima npr. v okviru zapuščine specifičen fond s povsem unikatnimi dokumenti. Tudi med seboj tovrstno gradivo težko primerjamo. Že pri sortiranju in urejanju se prilagodimo vsakemu fondu posebej, saj je gradivo v zapuščinah, osebnih in družinskih arhivih pa v arhivih korporacij (najrazličnejših institucij in društev) zelo raznoliko. Nekdo, ki se s tem še ni srečal, si le težko predstavlja, kaj vse najdemo v njih. Ob vsem naštetem si lahko predstavljate, da je tudi obdelava tega gradiva zelo specifična in težko primerljiva z obdelavo ostalih vrst knjižničnega gradiva. Tudi časovno je nemogoče opredeliti, koliko časa bomo potrebovali za neko zapuščino. Predvsem je to odvisno od tega, kako obsežna je zapuščina in v kolikšni meri je bila ob prevzemu že urejena. Naj za ilustracijo povem, da zelo obsežne zapuščine urejamo več kot leto dni, lahko tudi več let, pa smo v tem času dokumente in gradivo v njej šele uredili. Po tem sledi bibliografski opis in navajanje podatkov o zalogi. Koliko časa bomo porabili za ta del, je odvisno tudi od tega, kako podrobno bomo gradivo popisali.

Ste pri pisanju pravilnika imeli v mislih tudi knjižničarje domoznance, ki se v knjižnicah največkrat srečujejo s tovrstno problematiko?

Seveda, saj so najglasnejši pozivi k ureditvi te problematike na nacionalni ravni prišli prav iz vrst knjižničarjev v domoznanskih oddelkih knjižnic. Pri pisanju pravil za obdelavo rokopisnega gradiva, zapuščin in tvorjenih zbirk smo prav pri vseh poglavjih v največji možni meri upoštevali tudi potrebe knjižničarjev domoznancev. Prav zato pravila dopuščajo več možnosti in načinov, kako pristopiti k obdelavi zapuščine. V knjižnicah se bodo lahko odločili, kako natančno oziroma podrobno bodo bibliografsko obdelali neko zapuščino, arhiv, tvorjeno zbirko – odvisno od pomembnosti in obsežnosti gradiva, kadrovske možnosti, predvsem pa od potreb uporabnikov. Tudi popolnost opisov bo lahko različna, odvisno od namena kataloga in potreb uporabnikov po dostopanju do gradiva, kot tudi od nabora podatkov, ki jih imamo na voljo.

Naj na tem mestu omenim, da sem prav zato sodelovala na letošnjem festivalu domoznanstva Domfest 2020, ki je bil posvečen posebnim knjižničnim zbirkam. Žal se letos zaradi znanih omejitev nismo mogli srečati »v živo«. Srečanje je v organizaciji Mestne knjižnice Kranj zato potekalo na spletu in vsi udeleženci smo na njem kratko predstavili svoje prispevke, ki so v daljši različici izšli v zborniku *Posebne domoznanske zbirke: izzivi in priložnosti*.

Ste se zgledovali po kakšnem že obstoječem pravilniku za tovrstno gradivo?

Seveda, saj podobni pravilniki že obstajajo. Deloma smo se lahko zgledovali po standardu, ki se uporablja v arhivistiki in se imenuje ISAD (International Standard for Archival Description), predvsem pri nivojskem opisu zapuščin in nekaterih elementih bibliografskega opisa, in pa po novem konceptualnem modelu za opis arhivskega gradiva Records in Contexts (RIC). Z upoštevanjem teh standardov in prakse pri opisovanju arhivskega gradiva smo, predvsem z nivojskim opisom, poskušali doseči čim preglednejši bibliografski opis tudi za arhivskemu gradivu sorodno knjižnično gradivo.

■ **Marjeta Šušterčič je zaposlena v Narodni in univerzitetni knjižnici v Oddelku knjižničnih zbirk s strokovnim nazivom bibliotekarski specialist. Vrsto let je delala v Oddelku Slovenska bibliografija. Aktivna je bila predvsem pri razvoju katalogizacije sestavnih delov, sodelovala je tudi pri izobraževanju knjižničarjev. Bila je članica Komisije za katalogizacijo in več delovnih skupin (prenova postopkov vsebinske obdelave gradiva, razvoj katalogizacije, razvoj tekoče in retrospektivne bibliografije). V zadnjem letu je vodila delovno skupino za pripravo osnutka Pravil za obdelavo rokopisnega gradiva, zapuščinskih fondov in tvorjenih zbirk. Foto: osebni arhiv**

Poleg tega smo nekatere rešitve našli v pravilniku za nemško govorno območje (Nemčija, Avstrija, Švica) RNAB, ki velja tako za knjižnice kot za arhive. A predvsem so seveda upoštevani bibliotekarski standardi ISBD in RDA ter konceptualni model IFLA Library Reference Model (IFLA LRM).

Ali lahko izpostavite najpomembnejše smernice pravilnika. Bomo po novem knjižničarji rokopise in zapuščinske fonde popisovali v

vzajemnem knjižničnem katalogu Cobib?

Kot rečeno, je glavni namen pravil podati enotne usmeritve za urejanje in obdelavo novodobnega rokopisnega gradiva, zapuščin in tvorjenih zbirk na nacionalni ravni, na osnovi katerih bodo knjižnice lahko enotno in pregledno katalogizirale ali fond kot celoto (npr. zapuščino) ali njegove posamezne vsebinsko zaključene dele (npr. osebne dokumente, fotografije, pisma ipd.) ali posamezne dokumente (posamezno pismo, fotografija, partitura ...), ki lahko so ali niso del obsežnejšega fonda. Omogočeno bo povezovanje podatkov in izboljšana uporabniška izkušnja – boljše bodo možnosti iskanja in identifikacije gradiva, s tem pa tudi dostopnost do gradiva, seveda v skladu z zahtevami zaščite in varovanja. Pravila so zastavljena tako, da bo prav vse rokopisno gradivo, od najobsežnejše zapuščine ali arhiva pa vse do posameznega dokumenta, možno popisati v sistemu COBISS.SI.

Brez podpore IZUM-a pri tako velikem projektu ne gre. Ste se že uskladili glede implementacije ali vas ta naloga še čaka? Kdaj je predvideno, da pravilnik ugleda luč sveta oziroma v kateri fazi je trenutno?

Seveda bo v nadaljevanju podpora kolegov iz IZUM-a nepogrešljiva. Usklajevanje z njimi in implementacija nas še čakata, zato so pravila še v fazi osnutka. So pa v IZUM-u že seznanjeni z njimi in pričakujemo, da bomo v kratkem, vsekakor pa še letos, pričeli usklajevanje. Potekalo bo v okviru novoustanovljene Komisije za razvoj strokovnih osnov vzajemnega kataloga, katere člani so prav kolegi iz NUK-a in IZUM-a, seveda ob sodelovanju članov skupine. Ko bo ta del končan, pride na vrsto implementacija, torej testni zapisi, pri katerih bomo videli, kakšna je uporabnost pravil in koliko nam je uspelo zajeti res vse potrebno za ustrezen in razumljiv bibliografski opis ter s tem identifikacijo gradiva. To bi morali končati v prvih mesecih naslednjega leta.

Sledilo bo še izobraževanje za vse, ki že imajo licenco za katalogizacijo v sistemu COBISS.SI in bodo katalogizirali tovrstno gradivo.

Vodenje tima nemalokrat prinaša trenutke radosti, ko skupaj najdete nove strokovne poti in tudi trenutke, ko se krešejo različna strokovna mnenja. Katerih trenutkov je bilo v vaši skupini več oziroma s kakšnimi izzivi ste se srečevali?

V skupini je bilo res vsakega nekaj, tudi zato, ker smo si člani med seboj zelo različni. Najbolj so se mnenja kresala v začetnem obdobju delovanja skupine in ozračje je bilo včasih kar zelo naelektreno. Vsak od nas je strokovnjak na svojem področju in čeprav vsi delamo v isti instituciji, je do sedaj vsakdo opravljal zelo specifično strokovno delo. A ko smo določene dileme razjasnili in uskladili razumevanje nekaterih pojmov, predvsem pa, ko smo delo razdelili glede na kompetence vsakega od nas, je delo dobro steklo in nalogo smo opravili v roku, ki je bil določen ob imenovanju skupine. Velik del nalog smo opravili v spomladanskem času, ko smo zaradi epidemije delali doma in se nekajkrat sestali na spletnih sestankih. Delali smo po načelu enakopravnosti, vsak član skupine je naredil tisto, kar najbolje zna. In vsak od članov skupine je svoj del naloge opravil odlično. Seveda se z nekom razumeš bolje od drugega, z nekom lažje uskladiš različna stališča, z drugim spet težje, a pomembno se mi zdi predvsem to, da nam je kljub vsemu uspelo delovati kot skupina in smo delo dobro opravili. S tako skupino bi si še želela sodelovati. Ko sedaj pogledam nazaj, se spomnim predvsem vsega pozitivnega, kar nam je prineslo delo v skupini. Pa saj to je dobra lastnost spominov – zapomnimo si predvsem dobre in lepe stvari. In prav je tako.●

6. festival domoznanstva Domfest 2020

Domoznanci iz slovenskih splošnih knjižnic se srečujemo na festivalih domoznanstva vsako drugo leto v eni od osrednjih območnih knjižnic, na njih pa izpostavljam vsebine, ki so pomembne za razvoj domoznanske dejavnosti. Prvi festival domoznanstva Domfest je bil leta 2009 v Kopru, kjer smo predstavili smernice delovnih skupin za domoznanstvo osrednjih območnih knjižnic, nadaljevali smo leta 2012 na Ravnah na Koroškem s pregledom materialnega varovanja knjižničnega domoznanskega gradiva v Sloveniji, leta 2014 smo v Novi Gorici predstavili bibliografijo serijskih publikacij po območjih osrednjih območnih knjižnic od leta 1991 do 2013, leta 2016 smo na Ptuju preučevali e-domoznanstvo oziroma učinke sodobne informacijske tehnologije na domoznansko dejavnost v knjižnicah na Slovenskem, leta 2016 je v Ljubljani potekal 5. festival domoznanstva z naslovom Domoznanstvo v lokalni skupnosti: prostor sinergije in sodelovanja.

Jana Zeni Bešter
Mestna knjižnica Kranj
jana.bester@mkk.si

Organizacijo letošnjega, že 6., festivala Domfest je prevzela Mestna knjižnica Kranj, potekal pa je 22. oktobra v spletnem okolju s temo *Posebne domoznanske zbirke – izzivi in priložnosti*.

Tokratna pozornost je bila namenjena posebnim domoznanskim zbirkam, ki jih slovenske knjižnice oblikujemo, obdelujemo in hranimo kot odraz zgodovinskih, ekonomskih, geografskih, političnih in drugih posebnosti okolja. Želeli smo raziskati proces oblikovanja domoznanskih zbirk (vzroki, namen, kriteriji, nabor, pridobivanje, obdelava in postavitve gradiva), njihov pomen za ustanovo, pregledati pogoje za hranjenje in dostopnost ter uporabnost za različne ciljne skupine, obenem pa se seznaniti s problemi in priložnostmi za knjižnice, ki jih prinaša njihovo upravljanje.

Priprave na festival in izdajo zbornika smo začeli že januarja letos, ko smo oblikovali uredniški odbor zbornika. Sestavljali so ga bibliotekarji in bibliotekarke iz osrednjih območnih knjižnic Tomaž Miško (Mestna knjižnica Ljubljana – Slovanska knjižnica), Mira Petrovič (Knjižnica Ivana Potrča Ptuj), dr. Klaudija Sedar (Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota, tudi predsednica Sekcije za domoznanstvo in kulturno dediščino pri ZBDS) ter Maja Vunšek in Jana Zeni Bešter (Mestna knjižnica Kranj). K sodelovanju in predstavitvi bogatih domoznanskih zbirk smo povabili kolege iz različnih slovenskih splošnih knjižnic, Narodne in univerzitetne knjižnice Ljubljana ter Univerzitetne knjižnice Maribor.

Časi za pisanje in razmišljanje o domoznanskih priložnostih nam spomladi niso bili preveč naklonjeni, prvi val epidemije nas je postavil pred povsem drugačne izzive. Kljub temu smo vztrajali in upali na boljše čase. Konec poletja smo tako dobili 15 člankov za zbornik in 15 avtorjev je bilo pripravljenih predstaviti svoj prispevek na festivalu. Organizacijski odbor festivala je začel priprave na izvedbo dogodka v dvorani Mestne knjižnice Kranj, predvsem smo se veselili tudi druženja s kolegi med odmori in po predavanjih, ko bi bilo na vrsti odkrivanje kranjskih podzemnih skrivnosti. Drugi val epidemije je odplaval naše načrte, deset dni pred dogodkom smo se morali odločiti za spletno izvedbo festivala. In pozabiti vse, kar smo že imeli dogovorjenega, pred nami so bili ne samo strokovno domoznanski, temveč tudi povsem organizacijski, tehnični in tehnološki izzivi ...

Tako se je 22. oktobra ob 9. uri 6. festival domoznanstva Domfest kot videokonferenca s 85 udeleženci začel s pozdravnimi nagovori povezovalke Petre Puhar Kejžar, direktorice Mestne knjižnice Kranj Brede Karun in predsednice Sekcije za domoznanstvo in kulturno dediščino pri ZBDS dr. Klaudije Sedar. Sekcija je bila tudi soorganizatorica dogodka, saj je bilo načrtovano, da bo ZBDS na festivalu že drugič podelila tudi Goropevškova priznanja in listine za izjemne uspehe na področju domoznanstva in kulturne dediščine, ki so širšega družbenega pomena in prispevajo k napredku domoznanske dejavnosti v knjižnicah. Epidemija je žal

spremenila tudi ta načrt, na razpis za podelitev nagrad komisija ni dobila nobenega predloga.

Sledilo je 13 kratkih predstavitev člankov, ki so objavljeni tudi v zborniku festivala, katerega izdajo je sofinanciralo Ministrstvo za kulturo. Prvi sklop štirih predavanj je začela **Mira Petrovič** iz Knjižnice Ivana Potrča Ptuj s predstavitvijo prispevka *Od rokopisa do omare – zbirke kulturne dediščine v slovenskih splošnih knjižnicah*, v katerem ugotavlja, da razen domoznanskih zbirk, ki jih načrtno gradijo že več desetletij, prisotnost pisne kulturne dediščine v slovenskih splošnih knjižnicah ni rezultat sistemskih spodbud in zakonodajnih usmeritev, temveč je odvisna od spleta zgodovinskih okoliščin, osebne angažiranosti bibliotekarjev, ugleda, ki ga knjižnica uživa v svojem okolju, ter ne nazadnje tudi od (ne)razumevanja ustanoviteljev za tako poslanstvo knjižnic. Doslej so se ob pomanjkanju skupnih strokovnih usmeritev knjižnice pri skrbi zanje znašle vsaka po svoje, zaradi česar se obstoječe prakse med seboj precej razlikujejo. V zadnjih letih potekajo prizadevanja za poenotenje strokovne obravnave tega gradiva, kar bo dvignilo skrb za kulturno dediščino v slovenskih splošnih knjižnicah na novo raven.

Dr. Klaudija Sedar je v prispevku *Posebne domoznanske zbirke – »skrita«* posebnost knjižničnih zbirk med drugim predstavila anketo, s katero je analizirala stanje

posebnih domoznanskih zbirk v slovenskih splošnih knjižnicah in UKM, razloge za oblikovanje, način obdelave, postavitve in dostopnost gradiva. Večina knjižnic ima gradivo v posebnih zbirkah popisano in strokovno urejeno na več načinov, najpogosteje delno obdelano v vzajemnem katalogu COBISS, v internem katalogu in v digitalizirani obliki. Posebne zbirke so postavljene in shranjene na več lokacijah v knjižnici, na domoznanskem oddelku, v spominskih sobah, v skladišču, ponekod tudi med ostalim knjižničnim gradivom v prostem pristopu. Enotne smernice o organizaciji posebnih (domoznanskih) zbirk bi knjižničarjem prinesle dobrodošle usmeritve, uporabnikom pa posledično uporabne zbirke gradiva, ki bodo postale vidnejše in prepoznavnejše tako v lokalnem kot širšem kulturnem okolju, kar bo prispevalo tudi k boljši promociji knjižnice.

Mag. Branka Kerec Prekoršek je v prispevku *Praksa obdelave zapuščinskih in rokopisnih fondov v slovenskih splošnih knjižnicah* analizirala odgovore anketnega vprašalnika Zapuščine 2020, prikazala pregled prakse in izpostavila dileme pri popisovanju, ki knjižnice ovirajo pri (ne)uporabi popisovanja v sistem COBISS. Izvedena raziskava je pokazala, da knjižnice ravnajo z zapuščinskimi fondi v skladu s svojimi prostorskimi, kadrovskimi in organizacijskimi zmožnostmi. Zapuščinske zbirke so pogosto lokacijsko razpršene, zato ne sledijo načelu celovitosti in tako

ne poustvarijo avtentičnosti izvorne celote, pri popisovanju zapuščinskih fondov gre tudi za umanjkanje enotnih smernic. Avtorica ugotavlja, da je popisovanje zapuščinskih fondov v slovenskem knjižničnem prostoru treba čim bolj poenotiti, posledično bo popisanih več zapuščin, informacije o dragocenih zbirkah bodo postale dostopnejše javnosti.

Marjeta Šušterčič v prispevku *Bibliografska obdelava rokopisnega gradiva in zapuščinskih fondov v slovenskih knjižnicah* poudarja, da je tovrstno gradivo v slovenskem prostoru edino, za katero do sedaj ni bilo strokovnih usmeritev za urejanje in bibliografsko obdelavo na nacionalni knjižnični ravni. V Narodni in univerzitetni knjižnici je bila v letošnjem letu ustanovljena delovna skupina za oblikovanje pravil za urejanje in bibliografsko obdelavo rokopisnega gradiva, zapuščin in tvorjenih zbirk v sistemu COBISS. SI. Cilj pravil je omogočiti enoten in splošno veljaven bibliografski opis rokopisnega gradiva ter povezovanje podatkov, izboljšati možnosti iskanja in identifikacije gradiva, pravila postavljajo usmeritve za urejanje, sortiranje, zaščito in hranjenje tovrstnega gradiva, za določanje relevantnih podatkov o gradivu ter pravila za bibliografsko obdelavo. Avtorica je v prispevku opisala tudi zasnovano priročnika in predlog ustreznih polj v formatih COMARC/B in COMARC/H za implementacijo v sistemu COBISS.SI.

Naslednja dva sklopa predavanj sta bila namenjena predstavitev posameznih posebnih domoznanskih zbirk iz različnih slovenskih knjižnic.

Začel je **Tomaž Miško** s predstavitvijo procesa nastajanja digitalne zbirke pravilnikov, statutov in navodil ljubljanskih društev in podjetij, kar sta s soavtorico **Tjašo Bezenšek** opisala v prispevku *Zbirka v delu: nastajanje posebne zbirke pravilnikov, statutov in*

navodil ljubljanskih društev in podjetij ter mestnih ustanov, zavodov in služb v MKL – Slovanski knjižnici. Prispevek obravnava oblikovanje nove tematske skupine v domoznanski bibliografiji, osredotoča se na praktične vidike priprave nove zbirke: kriterije za izbor gradiva, način pregleda fonda, sprotno revizijo ustreznosti postavitve gradiva in tudi na ideje za promocijo gradiva. Avtorja poudarjata, da bodo s sprotnimi promocijskimi akcijami na družabnih omrežjih, z vključevanjem gradiva v razstavno dejavnost in oblikovanjem digitalnih zbirk na regijskem portalu Kamra zanimive vsebine dodatno izpostavili in pritegnili zanimanje širše javnosti, zbirka bo postala dostopna čisto vsem. Čeprav so pravilniki in statuti po svoji naravi resno gradivo, je lahko sodobnemu bralcu marsikatera podrobnost, zapisana v suhoparnih členih, zelo zanimiva ali celo v veselje in razvedrilo.

Anka Vojaković Zupan in **Marjeta Gros** sta v predavanju *Domoznanske zbirke v kranjski knjižnici* predstavili razvojno pot domoznanskih zbirk od 50. let prejšnjega stoletja do sodobnosti. Letos mineva 70 let od ustanovitve Okrajne študijske knjižnice v Kranju. V predavanju sta avtorici prikazali njen razvoj od začetkov do združitve z Ljudsko knjižnico v Osrednjo knjižnico občine Kranj ter nazadnje do novih skupnih prostorov in preimenovanja v Mestno knjižnico Kranj. Želeli sta pokazati, kako pomembno vlogo je knjižnica odigrala v kulturnem življenju Kranja in okolice ter kakšne zaklade hrani v obliki posebnih zbirk. Že sredi prejšnjega stoletja so knjižničarji začeli zbirati domoznansko gradivo, zasnovali so temelje današnjih pomembnih posebnih zbirk, kot so Prešerniana, Gorenjska, Starine in Bibliofilska zbirka. Najnovejša pa je digitalna posebna domoznanska zbirka *Obrazi slovenskih pokrajin* – spletni biografski leksikon znanih osebnosti slovenskih pokrajin ter Slovencev v zamejstvu in po svetu, ki na enem mestu združuje biografije

osmih regijskih spletnih biografskih leksikonov.

Dr. Alenka Hren Medved se je v predavanju *Domoznanska zbirka razglednic – zbirka mnogoterih obrazov in možnosti* ukvarjala z bogato zbirko razglednic Celja in celotnega celjskega območja, ki jo hrani Domoznanski oddelek Osrednje knjižnice Celje. Razglednice predstavljajo eno najbolj prepoznavnih in največkrat uporabljenih domoznanskih zbirk v knjižnicah. So bogat vir podatkov za krajevno in gospodarsko zgodovino, skupaj s sporočili, ki so napisana nanje, pa tudi za zgodovino vsakdanjega življenja prebivalcev naših krajev. Zato je pomembno, da zbirke razglednic, ki so sicer v fizični obliki dostopne le v čitalnicah knjižnic, z digitalizacijo približamo uporabnikom. Avtorica je med drugim predstavila ureditev zbirke in njeno dostopnost, probleme in priložnosti, ki jih prinašajo zbirke razglednic za knjižnice, primerjala je prisotnost teh zbirk v sistemu Cobiss in na spletnih portalih dLib, Kamra in Polos.

Tudi v naslednjem predavanju smo spoznavali bogastvo domoznanske zbirke celjske knjižnice, **doc. dr. Matej Hriberšek** je predstavil prispevek *Iz domoznanske zakladnice Osrednje knjižnice Celje: O zapuščini dr. Josipa Tominška in njenem pomenu za domoznansko dejavnost*. Zapuščino je knjižnici v hrambo zaupala Tominškova družina po njegovi smrti, gre pa le za majhen del njegovega arhiva in knjižnice, saj sta bila uničena med drugo svetovno vojno ob bombardiranju Maribora. Josip Tominšek (1872–1954) je bil v slovenski kulturni in šolski zgodovini med letoma 1895 in 1954 zelo znano ime, vendar je njegovo vsestransko delovanje na različnih področjih od znanosti in šolstva do športa premalo raziskano. V prispevku je na kratko predstavljena vsebina Tominškove zapuščine, njen pomen za slovensko kulturno zgodovino, obenem pa nam avtor z nekaj vzorčnimi primeri (znanstveno in strokovno gradivo,

korespondenca, delo v društvih in organizacijah, družina) pokaže, kako zapuščina osvetljuje vedenje o življenju in delu samega Tominška kot tudi posameznikov, s katerimi se je srečeval, z njimi deloval in sodeloval, ter institucij, pri katerih je delal.

Avtorici **Nataša Kokošinek** in **dr. Nina Jamar** sta se v predavanju *Domoznanska zbirka Občinske knjižnice Jesenice (2006–2019)* ukvarjali z raziskovanjem gradnje domoznanske zbirke jeseniške knjižnice, dostopnosti, uporabe in izposoje gradiva, z izdelavo domoznanskih bibliografij, digitalizacijo, organizacijo dogodkov, pripravo promocijskega gradiva, ugotavljali sta njene prednosti in slabosti ter možnosti za spremembe. Izpostavili sta zapuščine Pavleta Zidarja, Cirila Pračka, Marka Hudnika in Valentina Cundriča. Gradivo je arhivirano in digitalizirano, zapuščina Pavleta Zidarja je predstavljena v spominski sobi na Slovenskem Javorniku. Poudarjata pomembnost prepoznavnosti domoznanske zbirke v lokalnem okolju. Temu so namenjeni domoznanske razstave in večeri ter objave na slovenskih domoznanskih spletnih knjižničnih portalih, kot so Gorenjci.si, Kamra in Jlib (digitalna knjižnica Jesenice), preko katerega so dostopne digitalizirane oblike časopisa *Železar*, Jeseniškega zbornika in publikacije projekta *Kako so včasih živeli*.

Tudi naslednje predavanje se je nanašalo na gorenjsko knjižnico, **Damjan Mulej** je predstavil *Domoznansko dejavnost in domoznansko zbirko v Knjižnici A. T. Linhartarja Radovljica*. Gre za prvo študijo razvoja domoznanske dejavnosti v radovljiški knjižnici in predstavitev njene posebne domoznanske zbirke. Avtor se je ukvarjal s pridobivanjem in obdelavo domoznanskega gradiva ter z oblikovanjem posebne domoznanske zbirke, njeno predstavitev v domoznanski sobi in v spletnem okolju, kjer pogreša terminski, vsebinski in finančni načrt

digitalizacije domoznanskega gradiva, predlaga pa vzpostavitev digitalnega arhiva. Ugotovljeno stanje in predlogi za nadaljnje usmeritve ter delo knjižnici dajejo priložnost za nadaljnji razvoj.

Knjižnica Mirana Jarca Novo mesto se ponaša z izredno bogato zbirko starejšega, redkega in dragocenega knjižnega in neknjižnega domoznanskega in drugega gradiva, hranjenega v posebnih zbirkah. Imenujejo se po prvem upravniku knjižnice in bibliofilu Bogu Komelju (1915–1981) in prav z njimi se ukvarja prispevek **Darje Peperko Golob** z naslovom *Posebne zbirke Boga Komelja v novomeški knjižnici: izziv za prihodnost*. Zbirke vsebujejo zelo raznovrstno gradivo, od knjižnih redkosti, kot so inkunabule ali prvotiski, do najnovejših razglednic Novega mesta in Dolenjske, rokopisnih in osebnih zapuščin slovenskih književnikov in drugih ustvarjalcev, njihovih osebnih predmetov, zasebnih knjižnic ter spominskih sob. Avtorica poudarja pomen oživljanja teh zbirk s sodobnimi pristopi digitalizacije in promocije, s katerimi želi knjižnica ustvariti zgodbo o Dolenjski in Novem mestu kot krajini in mestu z izjemno literarno in kulturno-zgodovinsko podobo.

Avtorici **Andreja Rupnik Miško** in **Lavra Tinta** sta v predavanju *Kamenčki v mozaiku Kristine Brenkove: spominska zbirka dr. Kristine Brenkove v Knjižnici Bežigrad* opisali prizadevanja knjižničarjev pri predstavitvi pomembnega dela, ki ga je dr. Kristina Brenkova opravila na področju mladinske književnosti doma in v tujini. Knjižnica Bežigrad je leta 2010 prejela del knjižne zapuščine dr. Kristine Brenkove, slovenske pisateljice, pesnice, dramatičarke, prevajalke in urednice. Spominska zbirka je postavljena v mladinski čitalnici, kar ji omogoča, da ostaja del življenja knjižnice. Zbirko oživljajo s pripovedovalskimi popoldnevi, urami pravljič, družinskimi sprehodi v deželo Kristine Brenkove in različnimi

razstavami, na katerih predstavljajo različne odtenke njenega dela. Od začetka postavitve posebne zbirke iščejo možnosti za sodelovanje znotraj knjižnične mreže Mestne knjižnice Ljubljana in z zunanjimi ustanovami. Posebne izzive in priložnosti bo prineslo leto 2021, ko bodo zaznamovali 110. obletnico rojstva dr. Kristine Brenkove in 10. obletnico postavitve spominske zbirke.

Dr. Vlasta Stavbar, Gabrijela Kolbič in dr. Karmen Salmič Kovačič

so avtorice prispevka *Posebne zbirke in domoznanske zapuščine v Univerzitetni knjižnici Maribor*, ki ga je na festivalu predstavila dr. Vlasta Stavbar. Prispevek je na kratko povzel zgodovino, posebnosti in dejavnosti posebnih zbirk Univerzitetne knjižnice Maribor iz Enote za domoznanstvo in posebne zbirke: Rokopisno zbirko, Zbirko drobnih tiskov ter Glasbeno in filmsko zbirko. Zbirke v svojih bogatih fondih hranijo tudi raznovrstno dragoceno domoznansko gradivo, zato so zbiranje, klasificiranje, bibliografska obdelava, hranjenje in promocija tega gradiva stalnica v delovanju knjižnice že vse od njenih začetkov leta 1903, čeprav so se zbirke postopno izoblikovale šele po drugi svetovni vojni. Poseben izziv predstavljajo osebne zapuščine, zato je v prispevku predstavljen tudi primer delne bibliografske obdelave zapuščine glasbenika Emerika Berana v vzajemnem katalogu COBIB. Avtorice ugotavljajo, da se zaradi potreb uporabnikov, raziskovanja pisne in umetniške kulturne dediščine ter njene digitalizacije kaže vse večja potreba po enotnih smernicah za njihovo obdelavo.

Zadnji prispevek iz zbornika *Podobe časa v prav posebnih zbirkah Koroške osrednje knjižnice* avtorice **Simone Vončina** na festivalu ni bil predstavljen. Avtorica v članku ugotavlja, da se je v sedemdesetih letih delovanja knjižnice oblikovalo nekaj posebnih zbirk, ki niso ravno običajne za splošne knjižnice. Artoteka vsebuje likovna dela, ki

predstavljajo raznoliko zbirko sodobne slovenske umetnosti. Fototeka zajema fotografije, negative, diapozitive in slikovne digitalne zapise, navezujejo pa se na pomembne dogodke iz lokalne zgodovine, podobe krajev in osebnosti. Razglednice minulih podob koroških krajev prihajajo iz zapuščine dr. Julija Felaherja. Zbirka plebiscitarnega gradiva je dragocen dokument koroških dogajanj po koncu prve svetovne vojne. Posebne izzive in priložnosti pa prinaša tudi zbirka grajskega pohištva, ki predstavlja spomenik bivanjske kulture preteklih stoletij.

Po koncu predavanj je Srečko Maček iz Osrednje knjižnice Celje vse udeležence povabil na 7. festival domoznanstva, ki bo leta 2022 v Celju.

In kaj reči ob koncu? Poseben Domfest o posebnih domoznanskih zbirkah je ob zanimivih predstavitev razkril izzive, ki jih prinašajo obdelava gradiva, digitalizacija in promocija zbirk. Posebne domoznanske zbirke bogatijo domoznansko dejavnost v slovenskih splošnih knjižnicah, omogočajo povezovanje z zbirkami v sorodnih ustanovah in s posamezniki, spodbujajo sodelovanje in promocijo ter kulturni razvoj lokalnega okolja, so nenadomestljive pri ohranjanju kulturne dediščine ter prepoznavnosti domoznanske dejavnosti in knjižnic.

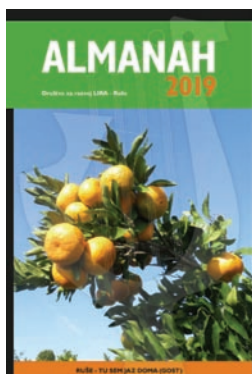
Domfest 2020 je končan, Domfest po Domfestu pa živi naprej na spletni strani <https://online.mkk.si/asset/spn7pN2Z2dMhp3YpJ>, kjer si je možno ogledati program, predstavitev avtorjev, videoposnetke predavanj in predstavitev predavanj v formatu pdf. Dodali smo tudi virtualno razstavo naslovnice domoznanskih izdaj, ki so izšle v knjižnicah od leta 2017. In film o Kranju, če si ga že nismo mogli ogledati v živo.

Nasvidenje torej čez dve leti, srčno si želimo, da v običajnejših okoliščinah. ●

Knjižnica in lokalna skupnost z roko v roki ali kako je nastal Glazerjev posvet

Nina Hriberšek Vuk

Mariborska knjižnica
nina.vuk@mb.sik.si

■ Lirin Almanah 2019

■ Publikacija o kulturnem razvoju v Selnici ob Dravi in igralcu, tamkajšnjem rojaku, Arnoldu Tovorniku (izšla 2020)

Povezovanje z lokalno skupnostjo je temelj domoznanske dejavnosti. Razvejana mreža 19 knjižničnih enot in potujoče knjižnice z bibliobusom, ki pokriva območje 12 občin (Maribor, Duplek, Hoče - Slivnica, Kungota, Lovrenc na Pohorju, Miklavž na Dravskem polju, Pesnica, Rače - Fram, Ruše, Selnica ob Dravi, Starše in Šentilj), Mariborski knjižnici omogoča, da z lokalnim okoljem lažje navezuje stike in se z njim v večji meri povezuje. Sodelovanje z lokalno skupnostjo prinaša pozitivne učinke, vpliva na večjo prepoznavnost tako lokalnega okolja kot knjižnice, prav tako pa ima obojestranske in splošne koristi, ki se kažejo v oblikovanju in rasti domoznanske knjižnične zbirke, digitalizaciji, predstavljanju vsebin na portalu digitalizirane kulturne dediščine Kamra, biografskih geslih znamenitih posameznikov v spletnem biografskem leksikonu Obrazi slovenskih pokrajin, promociji lokalne zgodovine in kulture z različnimi prireditvami ter razstavami in podobno.

Sodelovanje Mariborske knjižnice z Društvom za razvoj Lira iz Ruš

Sodelovanje z različnimi društvi v lokalnih okoljih, kjer je Mariborska knjižnica prisotna s svojo mrežo krajevnih knjižnic, postajališč bibliobusa in premičnih zbirk, poteka že vrsto let. V preteklih letih se je knjižnica začela intenzivneje povezovati z Društvom za razvoj Lira iz Ruš. Lira, katere uradni začetek sega v leto 1999, je nastala z namenom aktivnega vključevanja in vsesplošnega angažiranja pri javnem in kulturnem življenju v lokalnem okolju. V naslednjih letih je društvo v veliki meri sooblikovalo kulturno podobo Občine Ruše in bližnje okolice. V letu 2019 je štel 135 članov. Njegov trenutni predsednik je Vili Rezman.

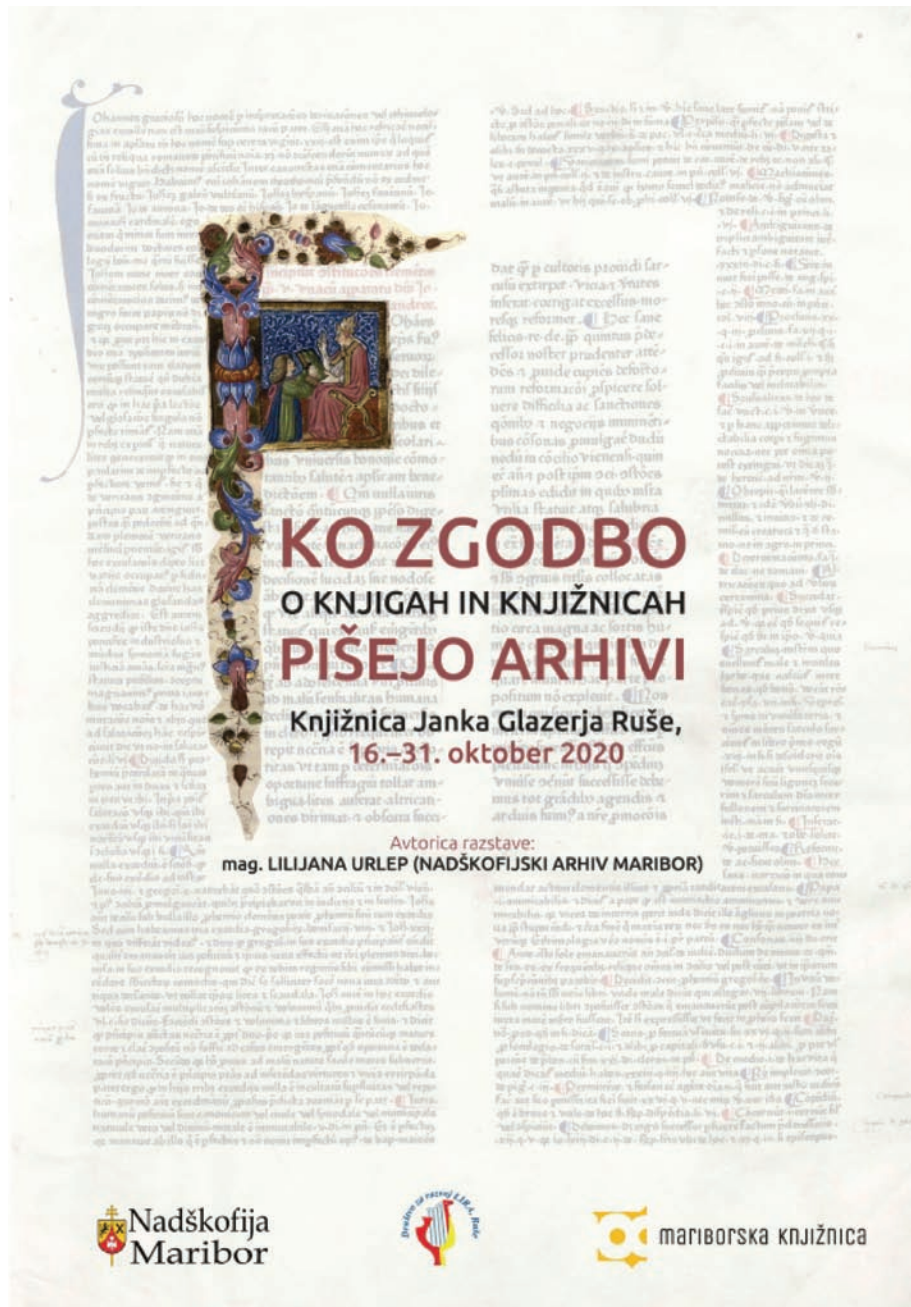
Večina Lirinih aktivnosti je povezana z organizacijo pohodov, izletov in potovanj, predavanj ter strokovnih posvetovanj, člani pa niso nič manj dejavni pri raziskovalnem delu in publicistični dejavnosti. Pri tej zagotovo izstopajo strokovna dela in zborniki, ki osvetljujejo ruško preteklost in kulturno

dediščino. V letu 2019 je bila prav zaradi tega znotraj društva ustanovljena sekcija za zgodovino in narodopisje, katere glavni namen bo ravno raziskovanje lokalne zgodovine in organiziranje tematskih dogodkov oziroma delavnic.

Mariborska knjižnica in društvo Lira sta začela tesneje sodelovati leta 2013, ko sta v Rušah s skupnimi močmi organizirala prvo domoznansko posvetovanje.

Glazerjev posvet

Leta 2013 je bilo na pobudo Vilija Rezmana, predsednika Društva za razvoj Lira iz Ruš, v Domu kulture Ruše prvo strokovno srečanje, ki je pri pripravi in organizaciji povežalo več kulturnih institucij, in sicer društvo Lira, Mariborsko knjižnico, Univerzitetno knjižnico Maribor ter Osnovno šolo Janka Glazerja Ruše. Tema so bile knjige in knjižnice, in sicer knjige kot kulturni spomeniki in redke knjige, branje v klasični in elektronski obliki, portala Kamra in dLib ter knjižnice, njihov pomen, zakonodaja, prostorski pogoji in finančni okvir,

■ Naslovni plakat razstave ob 7. Glazerjevem posvetu

s poudarkom na šolskih in splošnih. Predstavljene so bile ruške knjižnice skozi zgodovino, šolske knjižnice na območju Ruš in okolice ter Mariborska knjižnica s svojo knjižnično mrežo.

Sodelovanje z Mariborsko knjižnico se je nadaljevalo leta 2015 na temo Talent v Glazerjevem rodu. V referatih je bila predstavljena rodbina Glaser oziroma Glazer s poudarkom na znamenitem pesniku, literarnem zgodovinarju in bibliotekarju Janku Glazerju ter

njegovi hčerki, pesnici, pisateljici, prevajalki, urednici in literarni zgodovinariki Alenki Glazer.

Z odprtjem novih prostorov se je leta 2016 tradicionalno srečanje iz Doma kulture Ruše preselilo v Knjižnico Janka Glazerja, ruško enoto Mariborske knjižnice. Osrednji dogodek je bila slavnostna akademija ob 90-letnici Alenke Glazer, organizirana prav na njen rojstni dan, 23. marca, spremljala pa

sta jo pregledna razstava o njenem življenju in delu ter krajši domoznanski posvet.

V letu 2017 je bil posvet posvečen dr. Antonu Jehartu, duhovniku, teologu, publicistu, popotniku in prevajalcu, po rodu iz Lovrenca na Pohorju. V referatih so bili predstavljeni njegovo življenje, publicistično in prevajalsko strokovno področje in njegova bibliografija, spomine nanj pa je obudila tudi njegova hčerka Majda Toplak. Dogodek je prav tako kot prejšnje leto spremljala tematska razstava.

Glavnino organizacije vsakoletnega srečanja sta v letu 2017 prevzela Društvo za razvoj Lira in Mariborska knjižnica, medtem ko sta Univerzitetna knjižnica in Osnovna šola Janka Glazerja poskrbeli za spremljevalne dogodke – Univerzitetna knjižnica za razstavo, osnovna šola pa za kulturni program in pogostitev. Istega leta smo prav tako sklenili, da bomo dogodek poimenovali. Tako je uradno nastal Glazerjev posvet, ki nosi ime po enem najznamenitejših Rušanov Janku Glazerju.

5. Glazerjev posvet z naslovom Prelomna obdobja je potekal 21. marca 2018. Referati so se osredotočali na prelomne čase 19. stoletja in prve polovice 20. stoletja v ruški in širše slovenski zgodovini, in sicer na dobo prve in druge industrializacije, 1. svetovno vojno in boj za slovensko državo, cerkev, šolstvo in ljudi med vojno, deklaracijsko gibanje in gradnjo Hidroelektrarne Fala, obdobja pa so se prav tako spominjali sodobniki. Posvet je spremljala razstava o Tovarni dušika Ruše.

Tema 6. Glazerjevega posveta, ki se je v Knjižnici Janka Glazerja v Rušah odvijal 21. marca 2019, so bili duhovniki z območja Ruš in iz bližnje okolice, njihov pomen za kulturnozgodovinski razvoj lokalnega in širše slovenskega prostora ter

■ Naslovnica zbornika s 6. Glazerjevega posveta *Naši duhovniki in njihova dela* (izšel 2020)

umetnostnozgodovinski vidik lokalne sakralne dediščine. Soorganizaciji so se priključili še Nadškofijski arhiv Maribor, Pokrajinski arhiv Maribor ter ZRC SAZU, častno pokroviteljstvo nad dogodkom pa je prevzel mariborski nadškof in metropolit msgr. Alojzij Cvikl. Pregledno razstavo je pripravila mag. Lilijana Urlep, zgodovinarica in arhivistka iz mariborskega nadškofijskega arhiva. Posvet je sklenil ogled župnijske cerkve Marijinega imena v Rušah. Dan po posvetu, 22. marca, je sledila strokovno vodena ekskurzija po nekaterih župnijskih cerkvah, njihovih podružnicah, kapelah in pokopališčih v Rušah ter bližnji okolici. Tako sta se lepo združila teoretična osnova s posveta in praktični prikaz »in situ«, torej na mestu samem.

Čeprav smo si ob poimenovanju posveta po Janku Glazerju zadali, da ga bomo vsako leto skušali organizirati 21. marca v spomin na Glazerjev rojstni dan, so nam epidemiološke razmere, ki so tudi v Sloveniji začele postajati vse bolj kritične ravno v spomladanskih mesecih, to v letu 2020 preprečile. Posvet smo morali odpovedati in prestaviti na jesenski čas. Kljub ponovnemu poslabšanju zdravstvenega stanja in ukrepom, ki so sledili, nam je 7. Glazerjev posvet uspelo uresničiti 16. oktobra 2020. Spremeniti smo morali tudi stalni kraj našega srečanja, in sicer smo se iz ruške enote Mariborske knjižnice preselili v Hram kulture Arnolda Tovornika v Selnici ob Dravi, kjer je večja dvorana omogočila varnejše in z vladnimi ukrepi skladne pogoje za izvedbo dogodka.

Tema posveta so bile zasebne knjižnice s poudarkom na osebnih ter župnijskih knjižnicah na območju Ruš in bližnjih krajev. Poleg referatov, ki so osvetlili splošne teoretične in zgodovinske vidike knjižnic v osebni oziroma zasebni lasti, knjižnega založništva in pomena župnijskih arhivov za umetnostnozgodovinske raziskave, so bile predstavljene novoveške knjige in knjižnice v virih Nadškofijskega arhiva Maribor, stare knjižne zbirke na Ruškem, Slomškova oziroma župnijska knjižnica v Vuzenici, farna knjižnica dr. Janka Čara v Slovenski Bistrici, Lahova

Družba za branje slovenskih bukvic v Lembahi – današnjem Limbušu –, Mundina župnijska knjižnica v Kamnici, knjižnica grofa Alfonsa Zabea v Fali, bibliofil in romar Jakob Paulič Sadonik iz Lovrenca na Pohorju, knjižnica Janka Glazerja, ki jo hrani Univerzitetna knjižnica Maribor, ter slovenskogoriški prosvetljenec Dominik Čolnik. Dan po posvetu, 17. oktobra, nam je uspelo še zadnji hip, tik preden so kulturne in verske ustanove ponovno zaprle svoja vrata in je bilo gibanje zaradi porasta obolelih spet omejeno zgolj na občine bivanja, izpeljati strokovno vodene ogledne Glazerjeve knjižnice v UKM, dela arhivskega fonda Nadškofijskega arhiva Maribor in Mundine župnijske knjižnice ter župnijske cerkve sv. Martina v Kamnici. Posvet je tudi tokrat spremljala tematska razstava avtorice mag. Lilijane Urlep.

Zaključek

Dosedanjih sedem strokovnih srečanj, ki jih je Mariborska knjižnica organizirala v sodelovanju z Društvom za razvoj Lira, ter zbornikov prispevkov, ki jih vsako leto po strokovnem srečanju izda Lira, je osvetlilo kar nekaj zgodovinskih in kulturnozgodovinskih področij. Njihov pomen je zlasti v spoznavanju lokalne zgodovine, kulture in posameznikov, torej tistih tem, ki redko zaidejo v zgodovinske učbenike, pomembno pa prispevajo h gradnji lokalne identitete in pripadnosti, oziroma kot je v predgovoru k zborniku o dr. Antonu Jehartu zapisal Vili Rezman (2017, str. 4), »so namenjena predvsem naši lokalni zgodovini, njeni predstavitvi in promociji, ohranjanju kulturne dediščine, naše kulture nasploh in krajevnega 'duha časa' posebej. Prav ta *genius loci* nas zanima. To, po čemer smo del širše zgodovine, in to, kar nas izpostavlja v svojih posebnostih. Ruše imajo v tem smislu bogato preteklost tako na ravni 'kolektivne' kot 'posamične, osebne' zgodovine in prav je, da se le-ta izpostavi. Zato, da bi razumeli njen pretekli tok in da bi iz nje znali upravljati, usmerjati našo sedanjost ter prihodnost«.

Literatura in viri:

- *Almanah 2019*. (2019). Ruše: Lira — Društvo za razvoj.
- *O Liri*. Ruše: Društvo za razvoj Lira. Pridobljeno 3. 11. 2020 s spletne strani: <http://www.lira-ruse.si/index.php/o-liri>
- Rezman, V. (2017). Predgovor. V V. Rezman [et al.], *Dr. Anton Jehart: (zbornik člankov s posveta o dr. Antonu Jehartu, Ruše, 21. marec 2017)* (str. 3–6). Ruše: Društvo za razvoj Lira.

Zgodbe našega kraja: domoznanski natečaj za starejše

Splošne knjižnice smo zelo povezane s svojim lokalnim okoljem, z različnimi aktivnostmi se nenehno povezujemo z lokalno skupnostjo. Ena izredno učinkovitih oblik vključevanja prebivalcev v aktivnosti knjižnice so natečaji. Z njimi lahko dosežemo tako uporabnike kot tudi neuporabnike knjižnice in promoviramo knjižnico v širšem okolju. Mestna knjižnica Ljubljana z različnimi vrstami natečajev ponuja posameznikom različnih ciljnih skupin možnost, da aktivno izražajo svoj kreativni potencial na različnih področjih ustvarjanja. Mladim ponuja priložnost sodelovanja na področju literarnega ustvarjanja s kratko prozo, poezijo in dramo na natečajih metaFORA, poHAIKUJ ter preDRAMi se. Starejše poskuša aktivirati na področju ohranjanja lokalne kulturne dediščine z domoznanskim natečajem Zgodbe mojega kraja. Ljubiteljske fotografe pa, ne glede na starost, vabi k sodelovanju s fotografskimi prispevki na vnaprej izbrano temo.

Anja Frkovič Tršan

Mestna knjižnica Ljubljana
anja.frkovic-trsan@mklj.si

Značilnost domoznanskih natečajev je, da omogočijo zbiranje spominov na vsakdanje življenje v nekem lokalnem okolju ter njihovo ohranjanje, hkrati pa promovirajo pomembnost lokalne kulturne dediščine. Naš domoznanski natečaj smo poimenovali Zgodbe mojega kraja. Namenjen je vsem, ki so že dopolnili 60 let. Letos je potekal že tretje leto zapored. Natečaj vedno poteka v enakem terminskem obdobju, in sicer med 8. februarjem in 15. aprilom, letos pa smo ga zaradi izrednih razmer podaljšali do 1. septembra.

Pri pripravi in izvedbi natečaja sodeluje Mestna knjižnica Ljubljana s knjižnicami osrednjeslovenskega območja. V Delovni skupini za domoznanski natečaj je v prvih dveh letih sodelovalo šest članov: štiri iz Mestne knjižnice Ljubljana in dve iz knjižnic regije (po ena članica iz Knjižnice Logatec in Knjižnice Franceta Balantiča Kamnik). Letos v njej sodeluje sedem članov: štiri iz Mestne knjižnice Ljubljana in tri iz regije (po ena članica iz Knjižnice Franceta Balantiča Kamnik, Cankarjeve knjižnice Vrhnika in Knjižnice Domžale). Ostale knjižnice območja po želji sodelujejo pri promociji natečaja. Žirija, ki zgodbe prebira in ocenjuje, je imenovana

s sklepom direktorice Mestne knjižnice Ljubljana. Sestavljajo jo trije člani (tako iz Mestne knjižnice Ljubljana kot iz knjižnic regije). Žirija pregleda, oceni in izbere deset najboljših zgodb, izmed teh pa nato tri zmagovalne. Vseh deset nagrajenih zgodb objavimo na spletni strani Mestne knjižnice Ljubljana ter v obliki digitalne zbirke na portalu Kamra.

Nagrade prispevajo donatorji. Že vsa tri leta zapored sta bila donatorja glavnih nagrad Arboretum Volčji Potok in Terme Snovik, dve leti zapored pa podjetji Herba Slovenica in Rečni transport – Ladjica. Preostali donatorji so bili: založba Beletrina, založba Modrijan, Turistična kmetija Trebušak ter Kinodvor.

Natečaj smo promovirali na različne načine: z oglasi v dnevnem časopisju, prisotnostjo v oddaji Storž na Prvem programu Radiu Slovenija, predstavitvijo v oddaji Dobro jutro na Prvem programu Televizije Slovenija, v spletnih napovednikih, na spletnih straneh, ki so namenjene starejšim, na domači spletni strani in družbenih

Udeležencem natečaja bi lahko podali še natančnejša navodila. Menili smo, da smo že z obširnim podnaslovom natečaja dovolj jasno povedali, kakšnih zgodb si želimo.

omrežjih Mestne knjižnice Ljubljana, na portalu Kamra, na spletnih straneh knjižnic regije in v občinskih glasilih. Promocijsko gradivo (tj. plakate in letake) smo razposlali po vseh enotah Mestne knjižnice Ljubljana ter enotah knjižnic regije, ki so sodelovale pri promociji. Elektronske različice promocijskega gradiva smo posredovali po elektronski pošti Dnevnim centrom aktivnosti, Univerzi za tretje življenjsko obdobje, domovom za upokojence ter različnim društvom (za upokojence in kulturnim društvom). Člani delovne skupine smo seveda natečaj promovirali tudi osebno, predvsem na različnih delavnicah. Kontinuirano so se obvestila o natečaju pojavljala tudi na displejih avtobusov Ljubljanskega potniškega prometa.

Kar zadeva tematiko, smo jo prvo leto (tj. 2018) zastavili zelo široko, kot je razvidno že iz samega podnaslova (»Zgodbe mojega kraja: o njegovih ljudeh, zgodovini, naravni in kulturni dediščini«), saj nismo vedeli, kakšen odziv lahko pričakujemo. Lanski natečaj smo pripravili na temo spominov na praznovanja in običaje, letošnjega pa na temo preživljanja počitnic nekoč.

Leta 2018 smo prejeli 56 zgodb. Nagrajence smo javno razglasili na zaključni prireditvi 24. maja 2018 v Trubarjevi hiši literature. Sama udeležba je bila presenetljiva, saj je THL dobesedno pokala po šivih. Leta 2019 je bilo zgodb 60, zaključno prireditev pa smo izvedli 29. maja 2019 v dvorani Knjižnice Otona Župančiča. Letos smo prejeli 69 zgodb, ki so ustrezale pogojem razpisa. Zaradi neugodne zdravstvene situacije zaključne prireditve nismo mogli izvesti, zato smo razglasitev nagrajencev posneli in videoposnetek objavili na spletni strani Mestne knjižnice Ljubljana ter na nekaterih profilih družbenih omrežij MKL.

Po vsakokratnem zaključku natečaja se Delovna skupina za domoznanski natečaj sestane na t. i. evalvacijskem

■ Letak za natečaj Zgodbe mojega kraja 2020

sestanku, na katerem ugotavljamo, kaj smo naredili dobro, kaj bi lahko naredili bolje in kaj smo se iz vsega skupaj naučili. Naj na kratko povzamem ugotovitve vseh treh let.

Dobro je bilo to:

- Dosegli smo sorazmerno številčno udeležbo na natečaju. Zasluge za to grede predvsem zasnovi projekta, ker je pisan na kožo starejšim, nato pa

dobro izpeljanemu obveščanju javnosti oziroma promociji projekta.

- Dosegli smo zelo pozitiven odziv udeležencev. Navdušeni so nad pobudo zbiranja osebnih pričevanj in si želijo več takšnih aktivnosti.

- Uspelo nam je pridobiti privlačne nagrade pri donatorjih, kar je verjetno pripomoglo k večji udeležbi.

- Uspešno smo sodelovali s knjižnicami regije. Poleg tega, da dve do tri zaposlene iz knjižnic regije

aktivno sodelujejo v Delovni skupini za domoznanski natečaj, nam večina knjižnic regije z veseljem priskoči na pomoč pri promociji natečaja.

● Dosegli smo dober odziv medijev. Prvo leto je novinarka Dnevnika obiskala zaključno prireditev in pripravila sorazmerno obsežen prispevek o natečaju. Lani so nas poklicali z RTV Slovenija in nas povabili v oddajo Dobro jutro predstaviti natečaj. Letos pa nas je poklicala novinarka Prvega programa Radia Slovenija in nas prosila za sodelovanje v oddaji Storž, namenjeni starejšim. Tako smo v poletnem času poslušalcem oddaje predstavili natečaj, po zaključku natečaja pa so bili v oddaji predstavljeni nekateri nagrajenci ter njihove zgodbe.

Kaj bi lahko naredili bolje:

● Udeležencem natečaja bi lahko podali še natančnejša navodila. Menili smo, da smo že z obširnimi podnaslovom natečaja dovolj jasno povedali, kakšnih zgodb si želimo. A izkazalo se je, da to ni bilo tako, saj smo prejeli tudi zgodbe, ki niso imele neke domoznanske note.

● Prvo leto se nismo dovolj poglobili v ustreznost prostora za izvedbo zaključne prireditve. Do prostorov Trubarjeve hiše literature namreč vodi ozko in zavito stopnišče, dvigala pa ni, tako da za ljudi z gibalnimi ovirami dostop do prostora prireditve predstavlja težavo. Tudi udeležencev je bilo zelo veliko, tako da nam je zmanjkalo stolov in tudi zraka. Res nismo računali s tako številčno udeležbo in smo se pri odločanju za primeren prostor ravnali po precej manjši številki.

Kaj smo se naučili:

● Predvsem, da si starejši ljudje zelo želijo povedati svojo zgodbo in bodo ob dani možnosti to z veseljem tudi naredili. Na svoje prispevke gledajo kot na dosežke ne glede na to, ali so nagrajeni ali ne.

● Da bi od udeležencev dobili točno to, kar želimo, moramo podati čim natančnejša navodila.

● Pri načrtovanju zaključne prireditve je treba upoštevati vse mogoče vidike in se šele nato odločiti za najboljšo možnost.

● Pri izvedbi natečaja moramo biti fleksibilni in sproti prilagajati načrt izvedbe trenutni situaciji, kar se je pokazalo letos ob razglasitvi izrednih razmer, ko je bilo treba zaključek natečaja prestaviti in se odpovedati zaključni prireditvi.

Natečaj Zgodbe mojega kraja je presešel okvire, ki smo jih zanj prvotno načrtali, saj je že prvo leto presešel meje regijskega natečaja. Kljub temu, da smo večino promocije usmerili v osrednjeslovensko območje, so zgodbe prihajale z vseh koncev Slovenije. Dobro se je uveljavil med starejšimi, kar dokazuje vsakič večja udeležba na njem, kljub temu da smo tematiko vsako leto vsebinsko malenkost zožili. Dobro so ga sprejeli in podprli tudi nekateri mediji. Veseli nas, da smo z natečajem starejše uspešno spodbudili k aktivnosti in jih vključili v proces ohranjanja lokalne kulturne dediščine. Glede na vse naštetu nameravam projekt nadaljevati, sčasoma morda tudi nadgraditi.●

Natečaj Zgodbe mojega kraja je presešel okvire, ki smo jih zanj prvotno načrtali, saj je že prvo leto presešel meje regijskega natečaja. Kljub temu, da smo večino promocije usmerili v osrednjeslovensko območje, so zgodbe prihajale z vseh koncev Slovenije.

Literatura in viri:

● Dežman, R., Frkovič Tršan, A., Mohar, M. (2019). *Aktivno vključevanje uporabnikov: natečaji v MKL*. April v MKL, Mestna knjižnica Ljubljana, Ljubljana, 10. 4. 2019.

● Resman, S. (2016). *Smernice za oblikovanje storitev za starejše*. Mestna knjižnica Ljubljana. <https://www.mklj.si/o-nas/informacije-javnega-znacaja>

Bralkam in bralcem želim predvsem to, da v letu, ki pribaja, obranite vse lepo, kar že imate. Da bi znali uživati v trenutku tukaj in zdaj ter se zavedali drobnih radosti, ki nam polepšajo vsakdan in nas ne stanejo nič. In pa ... ostanite zdravi.

Bojana Medle

Povezovanje ljudi različnih generacij: poletni festival hrastniške knjižnice

Mateja Planko

Knjižnica Antona Sovreta Hrastnik
mateja.planko@hra.sik.si

Januarja leta 2010 se je Knjižnica Antona Sovreta Hrastnik preselila v večje in ustrežnejše prostore v samo središče mestnega jedra z urejenimi parkirnimi mesti in dvoriščem, kjer je marsikatera ideja o izvajanju različnih kulturnih dogodkov postala uresničljiva. Čutili smo potrebo po uvajanju novih trendov v kulturni ustvarjalnosti, zato je v naslednjem letu zaživel projekt tridnevni Poletni festival hrastniške knjižnice. Festival je v prvem letu naletel na pozitiven odziv občanov Hrastnika, zato je postal tradicionalen.

Kulturno-zgodovinska dediščina Hrastnika je povezana s sodobnimi in trendovskimi vsebinami. Festival programsko povezuje javne zavode, društva in zveze, ki so sofinancirani iz proračuna Občine Hrastnik, ter sodeluje tudi z drugimi institucijami. Poseben poudarek je na turizmu Hrastnika, saj so med trajanjem festivala v sodelovanju s Turističnim društvom Hrastnik postavljene stojnice z infotočko oziroma turistično ponudbo hrastniške občine ter stojnice, na katerih se predstavijo posamezna društva, ki delujejo v Občini Hrastnik. Hrastnik se ponaša z bogato kulturno

dediščino in bogato preteklostjo, zato je prav, da se ta na neki način ponazori oziroma predstavi širši javnosti. Festival temelji na povezovanju in promociji društev, zvez in zavodov v občini Hrastnik ter na povezovanju kulture z gospodarstvom s poudarkom na izvajanju skupnih projektov in varstvu kulturne dediščine. Festival neposredno vpliva tudi na razvoj podjetniške iniciative, saj vpliva na pospeševanje razvoja turistične in gostinske ponudbe. Festival s kulturnimi prireditvami omogoča in spodbuja razvoj kulture in turizma, ki sta razvojna dejavnika Občine Hrastnik. Vsebinska je osredotočena na naš kraj in našo dediščino, ki jo želimo približati ne le svojim krajanom, temveč tudi širši Sloveniji. Kulturni dogodki so vsebinsko prepleteni z

Operativni cilji	Aktivnosti za doseg teh ciljev
varstvo kulturno-zgodovinske dediščine	predstavitve bogate kulturne, kulinarčne in zgodovinske dediščine
razvoj podjetniške iniciative	prezentacija in promocija posameznih podjetnikov
razvoj turizma	infotočka, promocija festivala širši Sloveniji
povezovanje društev, zvez, zavodov	sodelovanje pri posameznih sklopih programa
razvoj kulture	spodbujanje kulturne ustvarjalnosti

Leto	Osrednja tema festivala
2010	Hrastniške marionete, ki so edinstven primer kulturne dediščine oziroma izročila Hrastnika, in predstavitev Društva marionetno gledališče Jurček.
2011	Zasavska kulinarika. Mnogi zapisi in knjige iz preteklosti pričajo o posebnostih na jedilnih mizah rudarjev oziroma »knapov« in steklarjev oziroma »glažarjev«, zato smo v letu 2011 te približali obiskovalcem.
2012	Rudarstvo je Hrastniku nedvomno prineslo napredek in razvoj, dalo pa mu je tudi poseben karakter, ki je postal del našega izročila, zunanje podobe in našega življenjskega utripa.
2013	160. obletnica obstoja Rudarske godbe Hrastnik.
2014	Zgodovina športa v Hrastniku in uspešni hrastniški športniki.
2015	Predstavitev steklarstva in Steklarne Hrastnik, ki zaznamuje našo dolino že več kot 150 let in zadnja leta s svojimi uspehi postaja vzor tudi drugim podjetjem v Sloveniji.
2016	O prvih začetkih planinstva v občini.
2017	Predstavitev gasilstva v Hrastniku ob njihovem visokem jubileju 130 let.
2018	Predstavitev LAS Zasavje, ki spodbuja trajnostni in uravnotežen razvoj podeželja in urbanih območij.
2019	Predstavitev Ženskega pevskega zbora Kulturnega društva Svoboda Dol pri Hrastniku, ki deluje v Hrastniku neprekinjeno vse od aprila 1979.

različnimi področji, od ustvarjalnosti, inovativnosti, umetnosti, zabave, izobraževanja in informiranja do glasbe. Festival ima vsako leto rdečo nit, ki se vsebinsko navezuje na naš kraj.

Vsako leto se vsebina programa nadgrajuje in bogati z aktivnostmi za vse generacije, pri čemer lahko vsakdo najde nekaj koristnega zase. V letu 2017 je bila novost knjižnica na prostem, F.U.L. K.U.L. knjižnica (F. fantazija branja, U. užitek, L. listanje, K. knjiga, U. ustvarjanje, L. ležalnik), bralna pustolovščina in uživanje ob knjigah pod drevesi v naravi.

Leta 2018 se je na pobudo Občine Hrastnik vsebina tretjega dne knjižničnega festivala (Tržnica hrastniških društev, organizacij, malih podjetij ter predstavitev policije, gasilcev in reševalcev s spremljevalnim programom) premaknila na Hrastkov festival, na katerem so sodelovali tudi ostali hrastniški javni zavodi. Športni park na Logu je privabil veliko obiskovalcev in sodelujočih. Za pester program so poskrbeli Rudarska godba Hrastnik, Mažoretke, Ples za stres, Prosvetno društvo Čeče, Migetalčki, pevka Alenka Kolman, ŠKD Feniks, Gaja Prestor, Glasbena šola Hrastnik, navijaško-plesni skupini S.O.S in Tarče, raper in izvajalec hip hop glasbe Nipke.

Povezovanje ljudi različnih generacij, pogovor, druženje, izmenjava izkušenj, sodelovanje in pridobivanje novih znanj prinaša vsakemu posamezniku zadovoljstvo, ker smo se odločili za kakovostno preživljanje časa. Nam knjižničarjem pa stisk roke in pohvale za pester program in dobro organizacijo dajo motivacijo in zagon za nadaljnje delo ter nove projekte.

S takšnimi projekti smo samo še bolj ponosni na svoj kraj, ki ima bogato zgodovino in perspektivno prihodnost, če se bomo zanjo vsi potrudili. ●

Gramofonske plošče

Dragocena neknjižna zbirka

Mateja Kalc

Knjižnica Bena Zupančiča Postojna
mateja.primc@po.sik.si

Gramofonske plošče so še vedno cenjene zaradi kakovostne reprodukcije visokih tonov ter značilnega, domačega prasketanja gramofonske igle. Tako lahko gramofonski plošči dodelimo naziv kraljica kakovostnega zvoka.

Gramofonske plošče predstavljajo dragoceno glasbeno zbirko na področju kulture, umetnosti in zgodovine. S prispevkom želim obuditi zavest, kako pomembno je to neknjižno gradivo, sploh tisto, ki je vezano na slovenski prostor, saj ima zgodovinsko vrednost slovenske kulturne dediščine. Kulturnim ustanovam, kot so knjižnice, smo lahko hvaležni, da imajo na svojih knjižnih policah tudi glasbene zbirke gramofonskih plošč in preostalega netiskanega gradiva, zapisanega na različnih medijih. Ljubitelji prasketajočega zvoka starih dobrih »plat« lahko obišejo knjižnice z lastno glasbeno postojanko ali gramofonoteko.

Različni glasbeni žanri, zapisani na gramofonskih ploščah, nas popeljejo v čarobnost zvočne preteklosti. Glasbena sporočila so doživljajska, težko opisljiva in obenem odstirajo glasbeni okus posameznega časovnega obdobja.

Thomas Alva Edison (1847–1931)

Genialni Thomas Alva Edison je bil samouk, brez formalne izobrazbe, izjemen poznavalec matematike, fizike, znanosti, elektroinženirstva in podjetništva. S svojimi iznajdbami je pripomogel k industrijski revoluciji, ki je spremenila dotedanjo podobo sveta in močno zaznamovala drugo polovico 19. stoletja. Njegov intelekt in znanja so vidno vplivali na revolucionarne spremembe svetovnih razsežnosti. Vsestranski izumitelj iz ameriške zgodovine je v svojem življenju, od leta 1847 do 1931, prijavil več kot 1000 patentov, a jih večine ni izdelal sam. Svojo največjo slavo je požel predvsem z izumi s področja telegrafije. Podjetniško znanje mu je omogočalo uspešno širjenje in unovčenje številnih izumov. Današnjega sveta si brez njegovih izjemnih uspehov skoraj ne znamo predstavljati.

Fonograf

Fonograf iz leta 1877 je eden odmevnejših patentov Edisona. Mehanska naprava je z uporabo voščenenih valjev, prevlečenih s kositrno folijo,

sprejemala in oddajala zvok. Kratki valji so omogočali le nekajsekundno izvajanje zvoka. Na voščeni valj mu je uspelo zvočno zapisati besedilo recitacije otroške pesmice Mary had a little lamb, ki je še vedno ohranjeno.

Obdobje posnetkov na voščenenih valjih in predvajanja s fonografi je bilo razmeroma kratko, saj je vodilno vlogo na tržišču kmalu prevzel gramofon. Vzroki za njegovo prevlado so bili številni, gramofoni so bili veliko preprostejši, izdelovali in prodajali so jih za nižjo ceno ter obenem je bila proizvodnja gramofonskih plošč ugodnejša od proizvodnje valjev. Gramofon je sčasoma postal nepogrešljiv del mnogih gospodinjstev.

Gramofon

Gramofon je zvočna naprava, sestavljena iz motorja, prenosnega mehanizma, ki vrtilo ploščo, in drseče ročice, ki pretvarja vihanje in nižanje, desne in leve ovinke v električni tok. Odjemalnik, ki je pritrjen na ročici, je tehnični čudež, saj mora v eni sekundi izvesti od 16.000 do 22.000 gibanj in jih spremeniti v električno nihanje. Opozoriti velja, da se z isto iglo ne predvaja plošče iz šelaka in long play plošče. Preden položimo ploščo na gramofon, moramo preveriti, kolikšno število obratov je navedenih na njej. Kakovostno predvajanje zvoka nam omogoča gramofon, ki teče enakomerno, brez hrupa in poskakovanja.

Gramofone uvrščamo med retronaprave, ki še vedno veličastno zavzemajo svoj prostor tudi v moderni dobi digitalizacije. S svojo podobo in zvokom v sebi nosijo čarobnost časa, ki ga

■ Labelje vsebujejo predvsem podatke o vsebini oziroma naslovu posnetka, ime izvajalca ali izvajalcev, avtorja posnete vsebine, številko matrice, blagovno znamko, kataloško številko. Fotografija: Mateja Kalc, osebni arhiv

ni mogoče primerjati s prenosnikom, napravo mp3 in še tako dobrimi stereo-zvočniki. Današnji gramofoni so večinoma oblikovani kot štirikotne škatle brez romantične podobe. Za zahtevnejše kupce se še vedno najdejo retro moderni gramofoni, ki vsaj malo potešijo slušateljevo nostalgijo.

Gramofonska plošča in njena zgodovina

Gramofonska plošča ima različna poimenovanja, kot so fonografska ali vinilna plošča, vinilka, plata, long-play plošča in še bi se našel kakšen izraz. Analogni nosilec zvoka je okroglo-ploščate oblike, v katerem je odtisnjen spiralni utor, ki se začne na periferni strani in končuje v njenem samem središču. Uvrščamo jo med tehnološke izdelke, namenjene reprodukciji glasbe. Porast njene množične uporabe je bila zaznana v 20. stoletju. Leta 1900 so bile nadomestek fonografskim cilindrom. Konec 80. let 20. stoletja je bilo zaznati padec njihove priljubljenosti med ljubitelji glasbe. Razlog lahko poiščemo v prodoru digitalnih nosilcev zvočnih zapisov na glasbeni trg. Kljub temu jih tudi v tretjem tisočletju še vedno izdelujejo, z njimi pa trgujejo predvsem avdiofilii.

Pred letom 1950 so bile plošče izdelane iz materiala šelak, kasneje pa so bile večinoma izdelane iz polivinilklorida (PVC), od koder izvira tudi njihovo ime vinilna plošča oziroma pogovorno vinilka.

Zgodovinske danosti in tehnološke zmožnosti so pripomogle k razumevanju celovitosti in kompleksnosti industrije gramofonskih plošč. Prve gramofonske plošče datirajo v sredino 19. stoletja. S pocenitvijo gramofonov so postale širše dostopne. Prvotno so bile 7- in 10-inčne, leta 1931 pa so za potrebe izdaje dolge Beethovnovе 5. simfonije natisnili tudi prvo 12-inčno ploščo, ki velja za standardno dimenzijo. Tudi material za njeno izdelavo se ni spremenil od zgodnjih 40. let prejšnjega stoletja, malenkost se je le digitaliziral proces samega snemanja in zapisa.

Številni strokovnjaki menijo, da analogni zvok stare šole, ki ga omogoča vinil, zveni boljše kot digitalni zvok, zlasti izgubljeni (stisnjeni) digitalni formati, ki jih uporabljajo pretočne storitve. Čeprav sta gramofon in gramofonska plošča sčasoma napredovala pri načinu pogona in reprodukcije zvoka

ter pri sestavi materiala, je zvok ostal nespremenjen.

V letu 2018 je glasbena industrija zaznala padec prodaje vinilnih plošč, predvsem zaradi spletnega piratstva, spletnega prenašanja in pretakanja glasbe po kanalu YouTube ter ostalih internetnih kanalih.

Zaradi občutljivosti na visoke temperature in prah gramofonskih plošč ne hranimo ob toplotnih virih in jih ne izpostavljamo prašnim delcem. Pomembno je, da se pri ploščah, vzeti iz zaščitnega ovitka, ne dotikamo zarez, prsti namreč puščajo sledove, ki jih s težavo odstranimo. Skrbno shranjevanje, ki je priporočljivo v navpični legi, pripomore k njihovi daljši življenjski dobi. Domoznanski oddelek Knjižnice Bena Zupančiča Postojna hrani zajetno zbirko gramofonskih plošč, ki jih občasno postavi na ogled svojim obiskovalcem, pri čemer si jo ti z navdušenjem ogledajo.

Mestna knjižnica Ljubljana v svoji enoti Knjižnica Bežigrad letno prireja sejem gramofonskih plošč, na katerem se srečajo avdiofilii, ljubitelji in vedoželjni obiskovalci dobrih starih »plat«. Sejem plošč je skrbno organiziran po žanrih, izvajalcih ali glasbenih zvrsteh. Popelje nas v zgodovino različnih glasbenih obdobj in prebudi nostalgijo.

Dragocenost neknjižne zbirke v obliki gramofonskih plošč

Zanimiva vrsta naložbe, ki je lahko donosna, so zagotovo posebne izdaje gramofonskih plošč, ki dosegajo vrtooglave cene. Vzroki so lahko njihovi redkosti pojavljanja, starosti ali ohranjenosti. Zbirke prestižnih plošč so dragocene in mogoče je, da se v vaših škatlah na podstrešju skriva bogastvo, zato jih velja skrbno preučiti, ali gre za kakšno redko in dobro ohranjeno vinilno izdajo. Pri vrednotenju plošč je treba dobro poznati glasbeno zgodovino. Obenem nam lahko pomaga zapisana serijska številka, nižja kot je, večja je njena tržna vrednost. Iskane so

tudi tiste plošče, pri katerih je bilo treba spreminjati naslovnico zaradi cenzure.

Verjetnost, da imamo doma vredno »plato«, za katero bi bili obsedeni zbiratelji pripravljeni odšteti vrtoglave vsote, je sorazmerno majhna. A nikar ne zanemarimo tega, da številne izdaje albumov, tudi slovenskih glasbenikov, dosegajo na trgu zavirljivo vrednost. Predvidevamo lahko, da v nasprotju s kriptovalutami in delnicami cena vinilnim ploščam ne bo padala, ampak kvečjemu naraščala.

A nikakor ne morem mimo dejstva, s katerim se strinjajo mnogi, da ni denarja in ne bogastva, ki bi nadomestilo sentimentalno vrednost plošče strastnih zbirateljev.

Pomen label

Pri raziskovanju in dokumentiranju gramofonskih plošč lahko iz zapisov na labeli, ki je v sredini gramofonske plošče, razberemo številne podatke, ki so zapisani v obliki alfanumeričnih kod. Vsebujejo predvsem podatke o vsebini oziroma naslovu posnetka, ime izvajalca ali izvajalcev, avtorja posnete vsebine, številko matrice, blagovno znamko, kataloško številko. Labela nam omogoča razumeti posnetek in čas, v katerem je nastal, in izdajatelja oziroma njegove blagovne znamke, s katerimi je označil in tržil določeno skupino gramofonskih plošč.

Zanimivosti o vinilu

1. Vinil je kemijsko soroden alkoholu, ki je dobil ime po vinu.

Pravi naziv vinila je polivinilni klorid ali PVC, ki pripada kemijski skupini vinila ali etenila. Nemški kemik Hermann Kolbe je leta 1851 vinil poimenoval po vinu. Večina PVC-ja ali vinila je sestavljenega iz klora (57 odstotkov), ostalih 43 odstotkov pa se pridobiva iz surove nafte.

2. Vinil je najboljši material za izdelavo gramofonske plošče.

Pridobivanje vinila je nezahtevno in hkrati ugodno. Material je precej čvrst, odporen proti vlagi in tekočinam (razen razžirajočih) ter se lahko enostavno razgradi. Zanimivost vinila

je v tem, da je lahko prozoren ali barven.

3. Črni vinil je odpornejši od prozornega ali barvnega.

Čeprav so prozorne oziroma barvite gramofonske plošče lepše videti, so privlačnejše za ljubitelje gramofonskih plošč in dosegajo višjo ceno zaradi redkosti videza, so veliko občutljivejše in se hitreje obrabljajo v primerjavi s črnim vinilom.

4. Del plošče, ki se vrti pod iglo, dosega temperaturo od 110 do 120 stopinj Celzija.

Višina temperature naj nas nikar ne skrbi, saj se plošča tako hitro vrti, da se igla ne zadržuje na istem mestu in z njenim premikanjem temperatura pada.

5. Obstajajo gramofonske plošče, pri katerih se začne oddajati njena vsebina oziroma zvok na sredini plošče.

Značilnost takšne plošče je, da se igla postavi na sredino plošče, ki se začne vrteti v obratni smeri kot običajne plošče. Igla se tako pomika proti robu plošče, do zadnjega utora in se tam vrti, dokler ne izklopimo gramofona. Predvajanje takšnih plošč je mogoče samo na posebnih gramofonih, ki omogočajo takšno predvajanje.

Zaključek

Tržni kazalniki kažejo porast zanimanja za gramofonske plošče in povpraševanja po njih tako med nostalgичnimi, starejšimi poslušalci kot tudi pri mlajših generacijah. Zaznati je zbirateljsko strast in naraščajočo željo po poslušanju glasbe vrhunskega zvoka.

Literatura in viri:

- Thomas Alva Edison. (5. 5. 2020). V *Wikipedija: prosta enciklopedija*. https://sl.wikipedia.org/wiki/Thomas_Alva_Edison
- Fonograf. (19. 6. 2017). V *Wikipedija: prosta enciklopedija*. <https://sl.wikipedia.org/wiki/Fonograf>, pridobljeno dne 10. 9. 2020
- Gramofonska plošča. (19. 8. 2018). V *Wikipedija: prosta enciklopedija*. https://sl.wikipedia.org/wiki/Gramofonska_plo%C5%A1%C4%8Da,
- Miličević, M. (30. 11. 2017). *Od ploče do ploče: uspon, pad i ponovni uspon vinila*. Muzika.hr. <https://www.muzika.hr/ploce-do-ploce-uspon-pad-vinila/>
- Katič, F. (21. 4. 2017). *Deset stvari koje (možda) niste znali o vinilu*. Sound Guardian. <https://www.soundguardian.com/index.php/svastara/41282-deset-stvari-koje-mozda-niste-znali-o-vinilu>
- Kunej, D. (2016). *Glasba z obeh strani: gramofonske plošče Matije Arka in Hoyer tria*. Rokodelski center.
- Schatter, H. (1974). *Gramofoni in magnetofoni*. Državna založba Slovenije.

Današnja doba digitalizacije zvoka je močno dvignila kakovost zvočne slike, ki pa vseeno ne prekaša kakovosti zvoka gramofonske plošče. Te so še vedno cenjene zaradi kakovostne reprodukcije visokih tonov ter značilnega, domačega prasketanja gramofonske igle. Tako lahko gramofonski plošči dodelimo naziv kraljica kakovostnega zvoka.

Ne gre spregledati dejstva, da imajo gramofonske plošče kulturni status med romantičnimi glasbeniki in tradicionalisti, ki jih skrbno hranijo v svojih zbirateljskih arhivih.

Vinilni zapisi so fizični predmeti, ki jih lahko zbiramo, držimo v rokah, osebno kupujemo ter se o njih pogovarjamo s prodajalci glasbenih založb in kolegi, ki so prav tako ljubitelji tovrstne glasbe. Preživele so digitalno revolucijo in ne gre spregledati dejstva, da se vintage stvari vse bolj vračajo in popularizirajo v moderni digitalni družbi.

Vzpon, padec in ponovni razcvet gramofonskih plošč so dokaz, da se zgodovina ponavlja. Ponovno se vračajo na glasbeno tržišče in zavzemajo vidno mesto v glasbenih trgovinah. So fenomen, ki ne gre iz mode, ampak so še vedno potencialni predmeti trženja v glasbenih vodah. Vinil prihaja v ospredje pri investicijah glasbene industrije. Glasbena dediščina, ki je zvočno ujeta na gramofonskih ploščah, nas popelje v preteklost in obudi nostalgijo. Stari gramofonski posnetki imajo izjemno kulturno in dokumentarno vrednost. ●

Smernice za varovanje in zaščito gramofonskih plošč

Poleg gradiva na papirju so pogosto del knjižničnih zbirk tudi strojno berljivi zapisi na drugih nosilcih. Med pogosto zastopanimi oblikami zvočnih zapisov so gramofonske plošče. Gramofonske plošče so analogni nosilci zvoka, namenjeni reprodukciji glasbe in drugih zvočnih zapisov. V množični uporabi so bile od začetka proizvodnje leta 1890 pa do postopnega upada priljubljenosti v osemdesetih letih 20. stoletja. Zaradi edinstvenega zvoka, ki ga pričarajo, smo priča ponovnemu porastu priljubljenosti gramofonskih plošč med glasbenimi zbiratelji.

Sporastom priljubljenosti se je prebudilo tudi zavedanje o pomenu ohranitve tovrstnega glasbenega gradiva. Propadanje gramofonskih plošč je proces, ki se mu na žalost ne moremo izogniti, a ga lahko s primernim rokovanjem in hrambo upočasnimo. V prispevku predstavljamo osnovne smernice preventivnega varovanja gramofonskih plošč, ki bodo pomagale tako skrbnikom knjižničnih zbirk kakor ljubiteljskim zbirateljem. Poleg navedenega bo kot primer opisana tudi trenutna praksa varovanja tovrstnega gradiva v Narodni in univerzitetni knjižnici.

Gramofonska plošča in njena ranljivost

Najpogostejše oblike gramofonskih plošč so šelakove, acetatne in polivinilkloridne (vinilne) plošče. Zaradi svoje sestave so izredno občutljive na neprimerno rokovanje, uporabo ter na nihajoče klimatske pogoje. Na njih je zvočni zapis mehansko zabeležen v obliki spiralnega utora, ki se začne na robu in zaključi v središču plošče. Spiralni utor je najranljivejša točka gramofonske plošče, saj najmanjša praska

ali ujeti prašni delec vpliva na kakovost predvajanega zvoka. Na obrabo zelo vpliva tudi pogostost predvajanja, saj pri vsakem predvajanju gramofonska igla rahlo poškoduje površino utora, kar lahko sčasoma vodi do izgube zapisa. To je najbolj opazno pri šelak ploščah, pri katerih ob predvajanju nastaja fin prah. Poleg navedenega je zanje značilno tudi, da so krhke in posledično bolj podvržene mehanskim poškodbam. Pri acetatnih ploščah je običajno na kovinski nosilec nanesen tanek nitrocelulozni ali acetatni sloj. Ta sčasoma degradira in se skrči, zato se na površini plošče pojavijo razpoke, posledično se izgubi tudi zvočni zapis. V primerjavi s šelak in acetatnimi ploščami so vinilne plošče stabilnejše, a se kot večina materialov postopno kemijsko razgrajujejo. Procese razgradnje pospešujeta neposredna izpostavljenost svetlobi (UV-sevanje) ter visoki temperaturi.

Ksenija Jankovič

ksenija.jankovic@nuk.uni-lj.si

Meta Kojc

meta.kojc@nuk.uni-lj.si

Narodna in univerzitetna knjižnica

Ključno pri ohranjanju gramofonskih plošč je pravilno rokovanje.

■ Z gramofonskimi ploščami je priporočeno rokovati z rokavicami, in sicer tako da se ne dotikamo spiralnega utora (fotografija: Arhiv NUK-a).

Smernice za ravnanje z gramofonskimi ploščami

Ključno pri ohranjanju gramofonskih plošč je pravilno rokovanje. Gramofonske plošče so običajno zaščitene z dvema ovojem, in sicer notranjim, ki ščiti ploščo pred zunanjimi vplivi in prašnimi delci, in zunanjim, na katerem so običajno navedeni podatki ter deluje kot mehanska zaščita. Pri ločevanju gramofonske plošče od zaščitnega ovoja moramo biti pazljivi na to, da se ne dotikamo spiralnega utora. Plošče se dotikamo le na robovih oziroma na osrednjem predelu. Z neposrednim dotikanjem spirale lahko mehansko poškodujemo vrhove in v ploščo vnesemo nečistoče. S ploščami najlažje rokujemo tako, da palec namestimo na rob, preostale prste pa na osrednji predel plošče, kjer je običajno nalepljena labela. Pri rokovanju s tovrstnim gradivom se svetuje uporaba nitrilnih rokavic brez dodanega pudra.

Poleg navedenega moramo biti pozorni tudi na to, da plošče ne upogibamo, ker bi lahko v nasprotnem primeru nastale mehanske poškodbe. Ploščo najlažje vzamemo iz zunanjega ovoja tako, da primemo za vogal notranjega ovoja in jo previdno izvlečemo. Dodatna previdnost je potrebna pri ločevanju plošče iz notranjega ovoja. Nikoli z roko ne segamo po ploščo v ovoj, temveč pustimo, da nam plošča postopoma spolzi na razprto dlan, in sicer tako, da se z robom zaustavi ob notranjem pregibu našega palca.

Pri predvajanju gramofonskih plošč moramo biti pozorni na ustreznost nastavitve gramofona ter na nepoškodovanost in čistost gramofonske igle. Ploščo na gramofon vedno polagamo z obema rokama, tako da se dotikamo le robov. Za zagotovitev visoke kakovosti predvajanega zvoka je priporočljivo, da gramofonsko ploščo očistimo pred predvajanjem in po njem. Za ta namen lahko uporabimo na primer krtačo, namenjeno čiščenju gramofonskih plošč. Njene ščetine

■ Gramofonska plošča, zaščitena z antistatičnim ovojem (fotografija: Arhiv NUK-a).

hkrati odstranjujejo prašne delce iz utora in odvajajo statično elektriko. Za zagotovitev dolgoročne stabilnosti gramofonskih plošč je vendarle svetovana tudi omejitev predvajanja, saj s pretirano uporabo poškodujemo spiralni utor, zaradi česar se posledično izgubi zvočni zapis. Če je mogoče, se za plošče, ki jih želimo trajno hraniti, priporoča, da se zvočni zapis originala presname na nov digitalni nosilec in predvaja le-tega.

Priporočeni pogoji hranjenja

Gramofonske plošče je priporočeno hraniti v konstantnih pogojih pri čim nižji temperaturi in v temi. Po priporočilih SIST ISO 11799:2005 se priporočene temperaturne vrednosti gibljejo med 16 in 20 °C, relativna vlaga pa med 30 in 40 odstotki. Seveda so tako zahtevni pogoji potrebni predvsem za zaščito gradiva, ki ga želimo trajno hraniti. Če tega ni mogoče doseči, je svetovano, da gramofonske plošče hranimo v čim hladnejšem in suhem okolju. Izredno pomembno je, da se izognemo

klimatskim nihanjem, saj lahko povzročijo nepovratne poškodbe na gradivu. Zaradi navedenega je odsvetovana hramba ob zunanjih stenah, oknih, virih ogrevanja in hlajenja ter v podstrešnih in kletnih prostorih. Pozorni moramo biti tudi na morebitne vire vibracij, ki lahko povzročijo nastanek mehanskih poškodb na občutljivih šelak ploščah. Zaradi vpliva prašnih delcev na stabilnost gramofonskih plošč in kakovost predvajanega zvoka je pomembno, da vzdržujemo čistost prostora in zagotovimo ustrezno prečiščevanje zraka.

Originalni ovoji so bili običajno izdelani iz nekakovostnih in nestabilnih materialov, ki lahko ogrozijo stabilnost gramofonske plošče, zato je priporočena zamenjava notranjih originalnih ovojev z antistatičnimi polietilenskimi ovoji arhivske kakovosti. V primeru razbitih gramofonskih plošč se deli ločeno hranijo, saj s tem preprečimo nastanek dodatnih mehanskih poškodb. Da bi zagotovili stabilnost originala, je

pomembno, da se označbe in etikete omejijo le na zaščitne ovoje.

Gramofonske plošče je priporočeno hraniti vertikalno v škatlah oziroma na policah. Na istem mestu shranjujemo le gramofonske plošče enake velikosti. Pri shranjevanju v škatlah moramo biti pozorni na to, da so primerne velikosti in da niso prenapolnjene. Če škatle niso popolnoma napolnjene, lahko odvečen prostor zapolnimo s trajno obstojnim papirjem in s tem preprečimo premikanje plošč v škatli in posledično možnost nastanka mehanskih poškodb.

Gramofonske plošče je najbolje hraniti na nepremičnih kovinskih policah. Pri hranjenju na policah brez zaščitne škatle moramo biti pozorni na to, da ovoji s ploščami ne segajo čez rob. Na vsakih 10 do 15 centimetrov je svetovana postavitev predelne opore, ki mora biti take dimenzije, da zagotavlja oporo celotni površini gramofonske plošče.

Hranjenje gramofonskih plošč v Narodni in univerzitetni knjižnici

V Narodni in univerzitetni knjižnici hranimo dve vrsti gramofonskih plošč glede na nosilec, polivinilkloridne (vinilne) in šelakove, pri čemer prevladujejo prve. Te so k nam prihajale večinoma z obveznim izvozom. Njihova predvidena življenjska doba je v primernih pogojih hranjenja okoli sto let. Plošče so bile v preteklosti shranjene v neustreznih skladiščnih pogojih (klimatski pogoji, premične police, ležeča hramba), zato so bili med letoma 2010 in 2013 vsi arhivski in postavitveni izvodi plošč preseljeni v ustrezno klimatizirano in opremljeno skladišče na dislocirani lokaciji. Ob selitvi je bilo poskrbljeno tudi za menjavo zaščitne opreme na arhivskih izvodih velikih plošč – vsi notranji ovoji so bili nadomeščeni z novimi antistatičnimi ovoji. Izdelane so bile tudi oporne škatle za vertikalno hranjenje plošč na policah. Šelak plošče so bile v celoti digitalizirane, očiščene, vložene v

ovojne papirje in ustrezno velike škatle iz lepenke. Arhivski izvodi so za uporabo nedostopni, tudi pri postavitvenih se priporoča ustrezna skrb pri rokovanju in omejena uporaba zaradi nevarnosti povzročitve poškodb med predvajanjem. V prihodnosti je predvidena digitalizacija arhivskih izvodov slovenike, ki bo izvedena v skladu z mednarodnimi priporočili.

Na novo pridobljene gramofonske plošče se v NUK-u se obdelajo tako, da se izvorni notranji ovoj nadomesti z antistatičnim ovojem. Inventarna številka se zapiše na sredinsko labelo tako na postavitveni kot arhivski izvod. Postavitveni izvod se opremi z dvema malima etiketama s signaturo in črtno kodo za izposajo, ki se ju prilepi na zunanji ovoj gramofonske plošče. Plošče se po obdelavi vstavijo nazaj v izvorni ovitek. Na ovitek arhivskih izvodov se ne lepi ničesar, temveč se etiketa s signaturo in inventarno številko prilepi na pasico iz trajno obstojnega papirja. Na ta način jih že na prvi pogled ločimo od plošč, ki so namenjene čitalniški izposoji

Zaključek

S svojim edinstvenim videzom in zvokom so gramofonske plošče že desetletja nepogrešljiv del glasbenih zbirk tako kulturnih ustanov kakor ljubiteljskih zbirateljev. Tovrstno gradivo ima izredno kulturno in dokumentarno vrednost ter je kot tako pomemben del naše kulturne dediščine. Trajnost zajetega zvočnega zapisa na gramofonskih ploščah je omejena na krhek nosilec. Zato je izredno pomembno, da se skrbniki glasbenih zbirk v kulturnih ustanovah in ljubiteljski zbiratelji povežejo ter prispevajo k ohranitvi tovrstnega dragocenega gradiva. S primerno zaščito, pazljivim rokovanjem in vzpostavitvijo stabilnih klimatskih pogojev lahko podaljšamo življenjsko dobo originala. S prenosom zajetega zvočnega zapisa gramofonske plošče na stabilnejši digitalni nosilec pa omogočimo trajno ohranitev zapisa za prihodnje generacije.●

Viri in Literatura:

- IFLA načela za hrambo knjižničnega gradiva in za ravnanje z njim.* (2000). Filozofska fakulteta, Oddelek za bibliotekarstvo; Arhiv Republike Slovenije.
- Slovenski standard SIST ISO 11799:2005, Informatika in dokumentacija, Zahteve za shranjevanje dokumentov za arhivsko in knjižnično gradivo.* (2005). Slovenski inštitut za standardizacijo.
- Malešič, J., Bagarič, A., Kavčič Čolič, A., Klasinc, J., Meglič, P., Poličnik-Čermelj, T. (2018). *Strategija trajnega ohranjanja in omogočanja dostopnosti do zapisov na nosilcih z omejeno obstojnostjo v Narodni in univerzitetni knjižnici* (2018). Narodna in univerzitetna knjižnica. <https://www.nuk.uni-lj.si/sites/default/files/dokumenti/Strategija-trajnega-ohranjanja-in-omogocanja-dostopnosti.pdf>
- IASA TC-05: Handling and Storage of Audio and Video Carriers.* (2014). IASA. <https://www.iasa-web.org/tc05/handling-storage-audio-video-carriers>
- Fundamentals of AV Preservation.* Northeast Document Conservation Center. <https://www.nedcc.org/av-textbook>
- Care, Handling, and Storage of Audio Visual Materials.* Library of Congress. <https://www.loc.gov/preservation/care/record.html>
- Harrison, Helen P. (1997). *Audiovisual archives: a practical reader.* UNESCO. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000109612>
- Preserving gramophone discs.* National Archives of Australia. <https://www.naa.gov.au/information-management/storing-and-preserving-information/preserving-information/preserving-gramophone-discs>
- Harrison, K. (17. 11. 2020). *Caring for Your LP Records.* American Library Association. <http://www.ala.org/alcts/preservationweek/howto/lp-records>
- Gramofonska plošča. (17. 11. 2020). V *Wikipedija: prosta enciklopedija*. https://sl.wikipedia.org/wiki/Gramofonska_plo%C5%A1%C4%8Da

Gramofonske plošče za poslušanje ali hrambo?

dr. Alenka Bagarič

Narodna in univerzitetna knjižnica
alenka.bagaric@nuk.uni-lj.si

Podajam nekaj iztočnic za opisovanje tipoloških in formalnih značilnosti komercialnih posnetkov za izoblikovanje čim popolnejše in verodostojne vzajemne diskografije slovenske glasbe in drugih popisov zbirk gramofonskih plošč.

Po gramofonskih ploščah danes posegajo predvsem zbiratelji in tisti ljubitelji glasbe, ki si za poslušanje vzamejo čas. Po njihovem prepričanju poslušanje nobenega drugega nosilca zvočnega zapisa ne nadomesti boljše avtentičnosti zvoka žive izvedbe. Čeprav je razvoj tehnologije analogne medije izrinil iz množične rabe, se je po dveh desetletjih zgodil nepričakovan preobrat in izdajateljski revival. Po letu 2010 se trend ponovnega zanimanja za gramofonske plošče med poslušalci kaže tudi med slovenskimi založniki. Gramofonske plošče izdajajo predvsem manjše specializirane založbe (med njimi Subkulturni azil, ZARŠ, Moonlee, rx:tx, Chilli Space, KAPA), nekaj novih in obnovljenih plošč pa je pred kratkim izdala tudi ZKP RTV.

Gramofonske plošče v knjižnicah danes le še izjemoma vrednotimo po njihovi uporabni vrednosti. Fizični izdelek – tanko okroglo ploščo z natančno zarezanim spiralnim utorom in domišljeno oblikovano embalažo – si lahko podrobno ogledamo ter preberemo spremna besedila, za dostop do posnete zvočne vsebine pa potrebujemo še tehnično ustrezno in primerno vzdrževano predvajalno napravo.

Zbirke gramofonskih plošč v knjižnicah so večinoma iz časa komercialnega razcveta nosilca, to je od srede petdesetih pa do začetka devetdesetih let prejšnjega stoletja. Danes knjižnice v skladu s svojo nabavno politiko prevzemajo predvsem zaokrožene avdiofilmske zbirke, ki izkazujejo preference, okus, socialno mrežo in intelektualna obzorja njihovih zbirateljev.

V Narodni in univerzitetni knjižnici sistematično gradimo in izpopolnjujemo zbirko slovenike na gramofonskih ploščah že več kot petdeset let, dokaj obsežna pa je tudi zbirka jugoslavike. Obe temeljita na prejemanju obveznega izvoda gramofonskih plošč (prve pošiljke zagrebškega Jugotona in produkcije Radio-televizije Beograd je knjižnica prejela

leta 1966, zadnjo večjo pošiljko pa trideset let pozneje). V zadnjem desetletju smo zbirko obogatili z več kot sto novimi ali prenovljenimi slovenskimi izdajami. Slovenska bibliografija je prvič objavila pregled gramofonskih plošč v knjigi za leto 1967. Vključevala je plošče slovenskih avtorjev glasbe in slovenskih avtorjev besedil z besedilom v slovenščini, plošče slovenskih izvajalcev in slovenskih založb. Na seznamu so bile tudi vse starejše plošče, ki jim jih je v knjižnici do takrat uspelo pridobiti.

Pri nas je gramofonske plošče med letoma 1963 in 1976 izdajala Mladinska knjiga. Za svoje glasbene izdaje je izbrala ime Gallus. Marca 1968 je v Ljubljani vrata odprla edina slovenska tovarna gramofonskih plošč Helidon, ki jo je ustanovila založba Obzorja iz Maribora. Gramofonske plošče je izdajala tudi dve leti mlajša Produkcija kaset in plošč RTV Ljubljana, danes ZKP RTV Slovenija.

Najstarejše komercialno izdane gramofonske plošče s slovensko glasbo,

ki so jih izdajala tuja gramofonska podjetja, pa so stare že več kot sto let. Posnetki iz desetletij pred drugo svetovno vojno so danes raritete.

V nadaljevanju podajam nekaj iztočnic za opisovanje tipoloških in formalnih značilnosti komercialnih posnetkov za izoblikovanje čim popolnejše in verodostojne vzajemne diskografije slovenske glasbe in drugih popisov zbirk gramofonskih plošč. Praviloma je najtrši oreh datacija, saj velja, da starejša kot je plošča, manj je na njej oprijemljivih podatkov. Pri časovni zamejitvi si lahko pomagamo s sklicevanjem na njene tehnične posebnosti (material, iz katerega je izdelana, hitrost vrtenja, vrsto zvoka) in časovne okvire delovanja gramofonskih podjetij, uvajanja blagovnih znamk ter ne nazadnje čas delovanja ustvarjalcev in poustvarjalcev posnetih del.

Podatke o vsebini posnetka in izvajalcih najdemo na nosilcu, embalaži (ovitku) in v spremnem gradivu. Poudariti je treba, da danes tako značilen ovitek gramofonske plošče ni njen stalni spremljevalec. Najstarejše gramofonske plošče so se prodajale v univerzalnih ovojih z logotipi gramofonskih podjetij; pri Jugotonu so na primer tipski ovitki prevladovali vse do konca petdesetih let. Nalepka na obeh straneh dvostrane gramofonske plošče je bila več kot polovico dobe njenega obstoja edini neposredni vir podatkov, že dolgo časa pa velja, da vsebino gramofonske plošče najbolje predstavi njen ovitek. O tem zgovorno priča tudi izjava snovalcev Helidona, da plošč ne želijo prodajati kar v »škrniclju«.

Na nalepki gramofonske plošče je poudarjeno ali v obliki logotipa izpostavljeno ime produkcijske hiše. Gre za navedbo podjetja, ki je odgovorno za fiksiranje izvedbe na nosilec in za njegovo masovno proizvodnjo (tudi proizvajalca fonogramov), s tem pa tudi lastnika tega posnetka (oziroma izključnega imetnika pravic proizvajalca

fonogramov). Od sklenitve rimske konvencije o varstvu izvajalcev, proizvajalcev fonogramov in radiodifuznih organizacij (leta 1961) so navedbe vse pogosteje opremljali tudi z znakom za pridržane pravice © (phonorecord copyright). Skupaj z letom, ki mu sledi, označuje leto, od katerega tečejo pravice proizvajalca fonograma, oziroma leto prve zakonite izdaje posnetka. V bolj razvejani glasbeni industriji produkcijske hiše že od vsega začetka nagovarjajo različne ciljne skupine kupcev tudi z različnimi blagovnimi oziroma tržnimi znamkami (t. i. labele).

Na nalepki plošče in na embalaži je navedena tudi založniška številka oziroma kataloška številka (tudi številka izdaje). Že ime pove, da gre za oznako, ki jo ima plošča v založnikovem prodajnem katalogu. Če izdaja obsega več plošč v kompletu, lahko ima vsaka plošča svojo številko, na skupni embalaži pa še dodatno številko za komplet.

Pri najstarejših gramofonskih ploščah je za identifikacijo posnetka najpomembnejši podatek številka posnetka oziroma matrice. Med snemanjem teh plošč je bil namreč vsak posnetek v celoti neposredno vrezan v izvirno matrično ploščo, ki so ji dodelili identifikacijsko kodo – s strani gramofonskega podjetja določeno zaporedje črk in števil, ki združuje podatke o velikosti plošče, kronološkem zaporedju snemanja in snemalcu. Pri tiskanju se je številka izvirne matrice prenesla na vse odtise. Dvostranske plošče, ki so prišle na tržišče leta 1904, imajo dve številki matrice oziroma po eno za stran A in B. Ker se je izdelava plošč prilagajala povpraševanju na trgu, so bili nekateri posnetki ponatisnjeni na različnih ploščah in v različnih izdajah.

Pomemben vir podatkov o ploščah so tudi prodajni in založniški katalogi ter reklamna sporočila v dnevnem časopisju. Slednja so še posebej dragocena za natančnejšo datacijo. K temu lahko dodamo še recenzije v

specializiranih glasbenih revijah, ki jih danes z lahkoto najdemo s spletnimi iskalniki. Reklamna sporočila o prodaji gramofonov, gramofonskih plošč in plošč s posnetki slovenske glasbe v slovenskih časnikih spremljamo že od prvih let 20. stoletja. Naj kot zanimivost omenim, da je družba Gramofon A. Rasberger okrog leta 1930 v svoji prodajalni na Miklošičevi cesti v Ljubljani ponujala bogat izbor »slovenskih, hrvatskih, srbskih in internacijonalnih gramofonskih plošč«, ki ga je naznanjala z zajetnim tiskanim katalogom z dodatki.

Tehnološki razvoj je vnašal spremembe tako v načine snemanja kot zapisovanja zvoka, kar se je kazalo predvsem v dolžini in kakovosti zvočnega zapisa. Navajanje tehničnih posebnosti nosilcev zapisa, kot so frekvenca vrtenja nosilca (hitrosti predvajanja) ter potek in velikosti brazd, je bistveno za izbor naprave, s katero je mogoče analogni zapis zajeti na način, da se zvočna podoba reprodukcije čim bolj približa izvirno posneti. Pri predvajanju je za vsako velikost brazde treba imeti ustrezno odjemno iglo, ki pri drsenju po brazdi zapis predvaja optimalno in je hkrati ne poškoduje.

Gramofonske plošče so najprej snemali akustično. Izvajalci so morali svoje nastope izvajati glasno in zelo blizu lijaka, s katerim je snemalec usmerili zvočno energijo na membrano, povezano z rezalno iglo, ki je vrezovala brazdo v matrico. S tem postopkom je bilo mogoče posneti le govor, pevce soliste, manjše vokalne zasedbe ter pihalne godbe. Leta 1925 so v Ameriki predstavili nov postopek snemanja, pri katerem so zvok zajeli z mikrofonom, električni signal pa nato z rezalno glavo zapisali na mehanski nosilec. Dve leti pozneje so vsa gramofonska podjetja snemala le še električno.

Uveljavljeni formati gramofonskih plošč se razlikujejo po velikosti in frekvenci vrtenja ter obliki in širini brazde, ki pogojujejo dolžino posnetka.

Prvi standardni format je bila plošča iz trde smole (šelak) s premerom približno 25 cm, ki se je vrtela s hitrostjo 78 obratov na minuto, na katero so lahko zabeležili približno 3,6 minute dolg posnetek. Vse plošče s frekvenco vrtenja 78 o/min imajo t. i. široko brazdo (imenovana tudi normalna ali groba brazda), ki je merila 0,13 mm. Kasneje so začeli izdelovati plošče s premerom 30 cm, s čimer so podaljšali čas predvajanja na približno 5 minut.

V plošče iz vinila je bilo mogoče vrezovati še tanjše brazde z ožjimi razmiki, s čimer se je podaljšal tudi predvajalni čas. Leta 1948 so v Ameriki predstavili gramofonsko ploščo z zoženo širino brazde, t. i. mikrobrazdo (tudi fina brazda), ki je merila 0,055 mm. Nova gramofonska plošča s hitrostjo vrtenja 33,33 o/min in premerom 30 cm je na vsaki strani sprejela okoli 23 minut zapisa, zato so jo poimenovali long play (LP). Istočasno so za džubokse razvili tudi manjšo ploščo s premerom 17,5 cm in frekvenco vrtenja 45 o/min. Njen čas igranja je bil ocenjen na 6,5 minute. Oba formata plošč sta se na trgu dokaj hitro uveljavila in obdržala tako rekoč do danes. Proizvodnja plošč s frekvenco vrtenja 78 o/min se je končala proti koncu petdesetih let.

S stereofonijo, ki združuje globinski in bočni zapis, se je širina brazde še dodatno zmanjšala na 0,04 mm, razmik med sosednjima brazdami pa na 0,09 mm. Plošče v stereotehniki so začele prihajati na tržišče po letu 1960.

Reproduciranje posnetkov z zastarelih nosilcev (npr. plošč iz šelaka) danes prepuščamo strokovnjakom, za dostop do zvočnih vsebin pa uporabljamo strokovno izdelane digitalizirane replike. V NUK-u smo do sedaj digitalizirali vse gramofonske plošče s frekvenco vrtenja 78 o/min s slovensko glasbo. Posnetki so objavljeni na portalu *Digitalne knjižnice Slovenije*. ●

dr. Karmen Salmič Kovačič

Univerzitetna knjižnica Maribor
karmen.salmic@um.si

Gramofonske plošče ter drugo starejše gradivo v Glasbeni in filmski zbirki Univerzitetne knjižnice Maribor

Univerzitetna knjižnica Maribor ima poleg ostalih posebnih zbirk tudi precej bogato Glasbeno in filmsko zbirko, v kateri uporabniki najdejo marsikakšno zanimivost ali redkost, med katere lahko uvrščamo tudi gramofonske plošče, mnogim poznane kot »vinilke«.

V zadnjih petih letih je bilo delo v Glasbeni in filmski zbirki UKM usmerjeno med drugim tudi v urejanje nove Glasbene in filmske čitalnice ter v delno retrospektivno obdelavo starega, že inventariziranega gradiva. Ob koncu leta 2014 je namreč pri obnovi tretjega nadstropja knjižnice zbirka pridobila dodaten čitalniški prostor, v katerem smo nekaj neknjižnega gradiva s področja glasbe in filma uredili po načelu prostega pristopa. To je zahtevalo večjo uskladitev signatur zaradi preureditve postavitev iz prejšnjih tekočih števil (oziroma postavitev po numerus currens) na vsebinska področja, ki omogočajo uporabniku sedaj samostojno pregledovanje. Gre za ožji izbor zgoščenk, notnega gradiva, igranih in dokumentarnih filmov, ki si jih uporabnik v čitalnici lahko ogleda (filme), jim prislunne (glasba) ali

zaigra po notnem zapisu. V prostoru so tudi klavinova, na kateri lahko vadijo klavirsko igro študenti glasbe ali drugi uporabniki, ter aparature za reprodukcijo vseh vrst zvočnih ali videozapisov na različnih nosilcih. Analogni zvočni in videoposnetki (starejše zvočne kasete, videokasete in vse vinilne plošče) so zaradi svoje krhkosti in raritetne vrednosti shranjeni v depojih zbirke in so na voljo za čitalniško uporabo po dogovoru s skrbnico zbirke.

Glasbena in filmska zbirka hrani tudi več kot tri tisoč gramofonskih plošč. Od tega je bilo 1050 inventariziranih že do leta 1982 in so trenutno v pripravi za retrospektivno katalogizacijo. Prva gramofonska plošča je dobila svojo inventarno številko že 10. 10. 1962, prvi obvezni izvod pa je zaveden v inventarni knjigi

■ Ob koncu leta 2014 je pri obnovi tretjega nadstropja knjižnice zbirka pridobila dodaten čitalniški prostor, v katerem smo nekaj neknjižnega gradiva s področja glasbe in filma uredili po načelu prostega pristopa. Foto: Sašo Logar

24. 11. 1971. Pred tem je knjižnica plošče kupovala. Kasneje so fond vinilnih plošč ob obveznem izvodu vsebinsko in številčno bogatili tudi darovi raznih zasebnih zbirateljev. Prva zvočna kasete je bila vpisana 24. 12. 1971, do leta 1982 zbrani fond teh pa šteje 619 inventariziranih enot.

Plošče in kasete so imele do leta 1982 skupno inventarno knjigo, torej skupno tekočo inventarno številko. Glasbeni in neglasbeni zvočni posnetki se po lokaciji niso ločevali med seboj, prav tako ne velike in male plošče.

Signature so sestavljali postavitveni vrstilci UDK, tako da so bile plošče sortirane po stroki in vsebini.

Do sredine devetdesetih let zbirka ni imela svojega skrbnika oziroma bibliotekarja, zato se je njeno gradivo v desetletju pred začetkom katalogizacije v računalniški katalog predvsem hranilo in posledično kopičilo. Danes deluje zbirka v okviru Enote za domoznanstvo in posebne zbirke, kar delo v njej razširja v smeri domoznanske, prireditvene in raziskovalne dejavnosti.

Retrospektivna vsebinska in opisna obdelava gradiva je potekala do danes glede na kadrovske zmogljivosti selektivno in postopno. V katalogu COBIB je bilo obdelanih 965 enot starejšega glasbenega tiska in 687 starejših zvočnih kaset.

Zaradi poenotene uskladitve starega sistema signatur in inventarnih števil z novim je bilo pri neknjižnem gradivu treba najprej domisliti in najti celovito rešitev na ravni knjižnice za retrospektivno obdelavo vseh vrst gradiva (periodike, monografij, drobnih tiskov, notnega gradiva, zvočnih posnetkov, rokopisnega gradiva itd.). Zato je bilo do danes starejše gradivo Glasbene in filmske zbirke ob selektivnem vnosu v elektronski katalog zlasti v fazi urejanja in končnega določanja signatur, inventarnih števil ter lokacij hranjenja. Želimo, da bi pospešena retrospektivna obdelava v naslednjih letih omogočila uporabnikom informacijo o vsebini celotnega fonda tudi v javno dostopnem sistemu COBISS, ne le v lokalnem listkovnem katalogu zbirke.●

FINANCIAL LITERACY
THROUGH PUBLIC
LIBRARIES

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Finančno izobraževanje v splošnih knjižnicah – FINLIT

Milena Bon

Narodna in univerzitetna knjižnica
milena.bon@nuk.uni-lj.si

NUK je na začetku projekta pripravil obsežno raziskavo v Sloveniji in sodelujočih državah o stanju finančne pismenosti, nacionalnih in evropskih strateških dokumentih ter vrstah izobraževanj, ki jih posamezne države izvajajo.

Lado Planko je v reviji *Knjižničarske novice*; letnik 30; 5, 2020, str. 29, s prispevkom *Knjižnice v pokoronskem času* opozoril na problematiko izobraževanja za področje financ. Izpostavil je tudi vlogo splošnih knjižnic na tem področju, kot pozitiven primer je navedel beograjske knjižnice. Z veseljem mu odgovarjamo, da v NUK-u s partnerji iz držav Srednje in Vzhodne Evrope pripravljamo projekt Finlit s sofinanciranjem iz programa Erasmus+ za izvajanje finančnega izobraževanja v splošnih knjižnicah za odrasle, starejše od 50 let. Večina tem bo uporabna tudi za izobraževanje ostalih uporabnikov splošnih knjižnic.

Pri prenosu vsebin s področja financ v slovensko okolje so nam pomagali različni strokovnjaki: iz Zveze potrošnikov Slovenije, iz zavarovalništva ter za področje dela oziroma zaslužka v pokoju Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. Pri pripravi modulov za poučevanje odraslih pa posamezni strokovnjaki iz Andragoškega centra Slovenije, s Pedagoške in Filozofske fakultete ter Zavoda za šolstvo Republike Slovenije.

NUK je na začetku projekta pripravil obsežno raziskavo v Sloveniji in sodelujočih državah o stanju finančne pismenosti, nacionalnih in evropskih strateških dokumentih ter vrstah izobraževanj, ki jih posamezne države izvajajo. Globalna raziskava kaže, da se stopnje finančne pismenosti močno razlikujejo v različnih državah

Evropske unije. V povprečju je 52 odstotkov odraslih finančno pismenih, razumevanje finančnih konceptov pa je največje v Severni Evropi. Stopnje finančne pismenosti so precej nižje v Srednji in Južni Evropi. Nekaj raziskav je bilo izvedenih tudi v Sloveniji. Sistematičnega izobraževanja v Sloveniji ni za nobeno ciljno populacijo ali starostno skupino. Za področje izobraževanja potekajo nekateri tečaji. Tudi nekatera zasebna podjetja izvajajo tečaje za navedeno področje. A žal sistematičnega finančnega opismenjevanja v Sloveniji nimamo.

Raven finančne pismenosti odraslih želimo zvišati z novim pristopom preko številnih možnosti, ki jih ponujajo splošne knjižnice kot neformalni izobraževalci in kot ustanove za vseživljenjsko izobraževanje.

Skupino knjižničarjev iz splošnih knjižnic bomo opolnomočili za izobraževanje/poučevanje odraslih ter jih opremili z osnovami finančne pismenosti. Razvijamo

spletno platformo za knjižničarje izobraževalce odraslih z moduli na osnovni in napredni ravni. Na podlagi obsežnega potenciala mreže splošnih knjižnic bi imelo uspešno izvajanje projekta dolgotrajen vpliv v ciljnih državah in tudi na regionalni oziroma evropski ravni.

Glavni rezultati projekta bodo:

- inovativna spletna platforma za poučevanje odraslih v petih evropskih jezikih;
- izobraževalni program o finančni pismenosti za knjižničarje izobraževalce odraslih;
- izobraževalni program za odrasle uporabnike s področja finančne pismenosti;
- v vsaki od držav usposobljeni knjižničarji za delo na platformi;
- večja ozaveščenost splošnih knjižnic, finančnih institucij, bank, organizacij in združenj za odrasle, nevladnih organizacij in drugih izobraževalnih ustanov o koristih in prednostih poučevanja, ki temelji na informacijski in komunikacijski tehnologiji.

Teme modulov na osnovni ravni:

- finančno načrtovanje in osebni

proračun, finančni sistem, krediti in posojila, zavarovanja, varstvo potrošnikov in njihove pravice, narodna banka.

Teme modulov na napredni ravni:

- spletno bančništvo, spletno nakupovanje, varnost financ na spletu, varčevanje in naložbe, dedovanje, zaslužek v poklju.

Vsak od modulov bo predstavljen kot predstavitev na spletni strani projekta. Sestavni del bodo interaktivni elementi, vaje in preizkusi v različnih formatih za raziskovanje in samostojno učenje. Za knjižničarje izobraževalce pa bodo kot pomoč pripravljene tudi scenariji izvedbe. Izobraževanje se bo izvajalo v kombinirani obliki – po spletu in v živo v učilnici.

Ko bodo moduli v vseh državah partnericah prevedeni in preneseni v lokalno okolje, vneseni v učno okolje MOODLE, tem prilagojeni scenariji izvedbe in izvedeno pilotno izobraževanje, se bo predvidoma oktobra 2021 začelo izobraževanje knjižničarjev izobraževalcev iz zainteresiranih splošnih knjižnic.●

Sistematičnega izobraževanja v Sloveniji ni za nobeno ciljno populacijo ali starostno skupino. Za področje izobraževanja potekajo nekateri tečaji. Tudi nekatera zasebna podjetja izvajajo tečaje za navedeno področje.

Knjiga mene ...

Gabrijela Sečkar

Pokrajinska in študijska knjižnica
Murska Sobota
gabrijela.seckar@ms.sik.si

Knjige so ladje
misli, ki potujejo
po valovih
časa in nosijo
dragoceni tovor
od roda do
roda.

Francis Bacon

Beseda KNJIGA je že zelo stara. Od takrat govorimo o njej spoštljivo, kot o vrednoti, ki se je od »rojstva« zelo spremenila. Knjige me obkrožajo doma, v službi, knjige so svet, v katerega moramo vstopiti ali vsaj pokukati. »Svetost« knjig je tista, ki nas vsrka v knjižni svet. Le prepustiti se ji je treba.

Ares je, da je danes ponudba knjig velika, in to za vse ljubitelje pisane besede. Smo res vsi ali skoraj vsi navdušeni nad knjigami in branjem? Preveč lepo bi bilo, mar ne? A vseeno, prepustimo se objemu besed.

Kako smo povezani s knjigami? Ali poznamo dovolj knjižnega sveta? Odgovori naj vsak zase.

Kakšne besedne zveze ali pregovori so v našem jezikovnem prostoru v zvezi s knjigo?

Knjiga je najboljša prijateljica (vse ji lahko zaupamo). Potemtakem imamo bralci knjig veliko prijateljic.

Knjiga je orožje, vzemi jo v roke (B. Brecht). Pomembno je, da vzamemo pravo knjigo in seveda ob pravem času. Mi sami se odločimo, ali nas knjiga briga. Bolj nas briga, bolj bomo srkali njeno vsebino.

Pravijo, da je knjiga učiteljica življenja. Knjige učijo male in velike, mlade in stare, vsi smo njeni učenci, ni življenja brez knjig.

Soba brez knjig je podobna telesu brez duše (Cicero).

Branje knjig razsvetljuje glavo (mongolski pregovor).

Pamet brez knjige je kot ptica brez kril (ruski pregovor).

Ta človek je odprta knjiga, pa pravijo človeku, ki vse stresa iz rokava (znanje). Knjige nas tudi zdravijo, in to na poseben način, ki ga izberemo sami.

Mislím, da ni človeka, ki ne bi imel kakšne knjige, ki mu je ljuba. Že otroci vzljubijo knjigice, če jih to naučimo. Z vztrajnim branjem pravljic, zgodbic in pesmic postanejo mladi bralci, ki z branjem nadaljujejo v šolskem obdobju in odrasli dobi.

V starem veku je bila knjiga le zapis, vklesan v kamen, vtisnjen v glineno ploščico ali papirusov zvitek, in še dolgo dolgo ne knjiga, kakršno poznamo danes. Kot zanimivost naj navedem, da najdaljši ohranjeni papirusni zvitek meri kar dobrih 40 metrov! (Ilich, Iztok: Pota knjige)

Knjiga je v 16. stoletju s Primožem Trubarjem zaznamovala naš prostor. Takrat smo se knjige v slovenskem jeziku zares zelo razveselili. Moram omeniti še, da je Trubar v letu 1550 prvič pisal o Slovencih in slovenskem jeziku v knjigah Katekizem (Catechismus) in Abecednik (Abecedarium).

Pesnik Oton Župančič je zapisal: »Knjiga je najzgovornejša priča, da se narod zaveda sebe, da živi, da hoče živeti ...«

Kako vidim knjigo v prihodnosti? Knjiga je zaklad, ki ga lahko ima vsak, le znanje potrebuje, da zna ravnati s tem zakladom. Zame je knjiga vrednota, le zavedati se je tega treba. Knjiga nam bistri um, le v roke jo moramo vzeti in brati in še brati ... V njej so zapisane vse učenosti sveta, vsak pa je učenec svoje knjige. V svojo otroško knjigo KNJIGOBUS sem zapisala: »KNJIŽNICE potrebujejo OTROKE, OTROCI potrebujejo KNJIŽNICE, OBOJI pa potrebujejo KNJIGE!«

Izrazi, povezani s knjigo: knjigarna, knjigopis, knjigotrštvo, knjigovez, knjigomat, knjigoljub, knjigobus, knjigopisec ... Izbrala bom slednje tri, ki so mi bližje.

Knjigoljub – človek, ki so mu ljube knjige. Mislíte, da nas je veliko, malo ali ravno dovolj takih? Predvidevam, da knjigoljubi knjige ne samo preberemo, ampak tudi kakšno misel napišemo, prepíšemo ... Ste tudi vi med njimi? *Knjigobus* potuje s knjigami na točno določena mesta in ob določeni uri. Ima ga že veliko knjižnic, med njimi tudi naša murskosoboška. So priročni za oddaljene kraje, pravimo jim tudi bibliobus ali potujoča knjižnica.

*Dragi bralci
Knjižničarskih novic.
Naj vas leto, 2021, popelje
v spremembe, ki si jih želite,
da bo vaše leto 2021, leto
poguma, sočutja in modrosti.*

Veronika Potočnik

Knjigopisec pa je tisti, ki da vsebino knjigi in ki bralce navduši s pisanjem v svojem slogu, naj bo to za mlade ali odrasle bralce.

Kaj pa založbe? Založniki so tisti, ki izdajo knjige (izdelava knjige) in poskrbijo, da najdejo pot do bralcev. Pa naj bo to v knjigarno ali v knjižnico. Knjigarna prodaja knjige, knjižnica pa jih izposoja.

Knjižnice si morajo prizadevati za sprotno nabavo novih knjig, le tako bodo pritegnile vse več in več bralcev vseh starosti. To je delček h kulturi prebivalstva. Vsi pa se zamislimo nad prihodnostjo slovenske knjige. Naj živi naš jezik, naj živi slovenska knjiga!

Naj omenim še antikvariat, v katerem prodajajo stare knjige, grafike, zemljevide ter druge tiske, ter impresum, izraz za osnovne podatke o knjigi (avtor, založnik, tiskar, kraj in leto izida). Inkunabula je knjiga, ki je bila natisnjena od iznajdbe tiska do leta 1500.

Pomembno vlogo imajo knjižni sejmi, katerih začetki segajo v 16. stoletje in so se ohranili vse do danes (Frankfurt). Slovenski knjižni sejem v Ljubljani se odvija vsako leto od leta 1998 in postaja vedno bolj mednarodno obarvan.

Knjiga se je v zgodovini v vseh pogledih zelo spremenila glede videza, izdaje, vsebine, dostopnosti ... Mislim, da je kakovostna knjiga tista, ki navduši čim več bralcev. Za to si morajo prizadevati tudi knjižnice z različnimi bralnimi strategijami. To velja za vse žanre v knjižnem svetu.

Kako pa so bralci oziroma uporabniki elektronske (digitalne) knjige zadovoljni s ponudbo? Ali nas digitalne knjige prehitevajo? Vsak bralec se sam odloči, v kateri obliki (fizični ali elektronski) bo bral knjigo.

Če želimo, da nam knjige razsvetlijo glavo, moramo brati in še brati, da nam še bolj razsvetlijo glavo. Misel, ki jo je zлил na papir Francis Bacon, ima za vse nas plemenito sporočilo in se glasi tako: »KNJIGE SO LADJE MISLI, KI POTUJEJO PO VALOVIH ČASA IN NOSIJO DRAGOCENI TOVOR OD RODA DO RODA.«

Brez knjig se verjetno da živeti, toda življenje z njimi je veliko lepše. Zato, dragi bralec, vzemi knjigo v roke in listaj, beri ...●

Zdravljica – znak evropske dediščine

Marca 2020 je Evropska komisija podelila Znak evropske dediščine Prešernovi *Zdravljici* in ta dragoceni dokument uvrstila med najpomembnejše spomenike, ki pričajo o zgodovini evropske ideje in povezovanja. Znak evropske dediščine se dodeli krajem, ki imajo simbolično zgodovinsko vrednost v procesu evropskega združevanja. Namen znaka je prispevati h krepitvi občutka pripadnosti skupnemu kulturnemu območju, k spodbujanju medkulturnega dialoga in vzajemnega razumevanja ter povečanju vrednosti kulturne dediščine.

Zdravljica nosi globoko humanistično sporočilo o bistvu ideje povezane in miroljubne Evrope. Pesnikove ideje kot »edinstvo, sreča, sprava k nam naj nazaj se vrnejo«, »žive naj vsi narodi, ki hrepene dočakat dan«, »dokaj dni naj živi vsak, kar nas dobrih je ljudi«, presegajo časovne in prostorske meje ter so aktualne še danes. *Zdravljica* tako ni zgolj slovenski nacionalni simbol: je neposredni izraz pomladi narodov ter želje po mirnem sobivanju skupin in posameznikov ter boja za svobodo izražanja. Je edina državna himna, ki identiteto skupnosti gradi na univerzalni, kozmopolitski izkušnji sobivanja in prijateljstva, v čemer odzvanja sporočilo Beethovneve *Ode radosti*, himne Evropske unije.

Prva objava *Zdravljice* je tesno povezana z odpravo cenzure, kar je bila ena najbolj otipljivih pridobitev pomladi narodov. Svoboda tiska je bila poleg svobode združevanja in odprave tlačanstva ena glavnih zahtev nacionalno-liberalnega gibanja 1848. Uveljavljanje vseh vidikov osebne svobode, vključno s svobodo govora, je tudi temeljno načelo Evropske konvencije o človekovih pravicah in Listine EU o temeljnih pravicah, ki sta osnovna dokumenta evropskega povezovanja.

Podelitev Znaka evropske dediščine je priznanje kulturni dediščini slovenskega naroda in njegovega prispevka k ideji evropskega povezovanja. Nominacija *Zdravljice* je nastala v sodelovanju Narodne in univerzitetne knjižnice, Ministrstva za kulturo ter zunanjih strokovnjakov, Narodna in univerzitetna knjižnica pa je kot hranilka rokopisa postala sedež spomeniškega območja Prešernove *Zdravljice*.

Na Digitalni knjižnici Slovenije si lahko ogledate štiri Prešernove rokopise *Zdravljice*, ki jih hrani NUK in ki ponujajo izjemen vpogled v ustvarjalni proces nastanka pesmi.●

*Žive naj vsi narodi
ki hrepene dočakat' dan,
da koder sonce hodi,
prepir iz sveta bo pregnan,
da rojak
prost bo vsak,
ne vrag, le sosed bo mejak!*